

Doktori értekezés

A

SZEGVÁRI "GORKIJ" MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐSZÖVETKEZET

TÖRTÉNETE.

/1948-1965/

A témát adta:

Dr. Serfőző Lajos docens.

Készítette:

Ágoston József történelem-
szekos középiskolai tanár.

S z e g e d

1967

A

SZEGVÁRI " GORKIJ " MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐSZÖVETKEZET

TÖRTÉNETE

/ 1948-1965 /

B E V E Z E T É S.

Szegvár a Viharsarok egyik jelentős és tipikus községe, ahol a felszabadulásért, a földért, a kizsákmányolás felszámolásáért és az új élet megteremtéséért évszázadok óta küzdenek az emberek. E hosszú harcnak szerves része és kiemelkedő fejezete az a 17 esztendő, amely alatt a község mezőgazdaságának szocialista átszervezése befejeződött. A község népe /mindenek előtt agrárproletársága, szegény- és kisparaszsága/ bátran, az elsők között fogott hozzá sorsának forradalmi megváltoztatásához, apró birtokainak egymás mellé rakásához, összeszántásához. Nagyon küzdelmes volt ez az átalakulás. Egyszerű emberek emelkedtek fel gyorsan vezetővé és buktak el ugyan ilyen hamar. Nem egyszer az önmaguk feletti győzelem volt a legnehezebb. Lemondani a megszokottról, elkezdni valami újat, amelyről addig legtöbbször csak rosszat hallottak - nehéz volt.

Időnként viharos sebességgel, máskor kinos lassúsággal multak az évek a parasztemberek feje felett. A felszabadulás óta eltelt két évtizedben évszázadok elmulasztott, vagy csak részben megoldott feladatai váltak valóra. A parasztság számára is lényeges forradalmi változásokat hozott az utóbbi husz esztendő.

Ezt a küzdelmesen győző utat akarom hűen megrajzolni szülőfalum és a "Gorkij" termelőszövetkezet iránt érzett rokonszenvből, valamint a Szegedi József Attila Tudományegyetem által reám rótt kötelességből.

I.

Szegvár község történetének vázlatos áttekintése.

1./ A község története.

A község a honfoglalás idején már lakott terület. Fekvésénél fogva ősi halászfalu. Erre utalnak a környéken talált használati tárgyak és munkaeszközök, amelyek a község muzeumban láthatók. A folyók szabályozása előtt a községet sík viz, nádas, mocsaras területek vették körül. A szántóföldi művelés a vizek felfogása és lecsapolása után fejlődött gyorsabban. Régi írott források szerint a helység lakossága évszázadok folyamán többször is változott. 1241-ben a tatárok elől menekült el a lakosság, a falu teljesen leégett. Még 1284-ben is "Terra Zeg" / irdatlan pusztaság/ néven fordult elő az okmányokban. 1304-ben már ismét jobbágyoktól lakott hely. Egy 1332-ből származó oklevélben már mint "Zeegh" helységgel találkozni, 1334-ben "Zegy" néven szerepel./1/ Ebben az időben a község a Bor-Kalász nemzetségbeli Szeri Pósa és rokonainak birtoka.

A 150 éves török megszállás alatt egyszer a törökök pusztították el és égették fel, más esetben a pestis irtotta ki az egyébként is gyér számú lakosságot. 1729-re a mocsár- és nád tengerből kiemelkedő terület a környező vidékekről ismét benépesedik és Szegvár nevet kapja. A jobbágyok telepítését a terület birtokosai is elősegítették, hiszen szükségük volt a robotosokra.

A főúri csoport harcok következtében Szegvár a Rákóczi szabadságharc után, egyes dokumentumok szerint 1711-től, más írott források szerint /2/ 1723-tól megyeszékhely lesz, egészen 1883-ig.

A megyeszékhellyel szemben támasztott követelményeket III.Károly 1723. évi dekrétuma így írta elő: "Mindazok a megyék, amelyeknek megyeházuk még nincsen, illet gyűléseik s törvényszékeik tartása, levéltárak s okleveleik megőrzése, a gonosztevő s foglyaik őrzése és végrehajtások eszközzése végett, biztos és amennyire lehet magoknak a megyebelieknek is nagyobb kényelmére, mindegyik megye közepén fekvő, és /ha lehet/ városokban, vagy nagyobb és kiválságos mezővárosokban szerezzenek." /3/

/1/ A zárójelbe tett számok a forrásművekre utalnak.

Szegvár a megyeszékhely követelményeinek egyáltalán nem felelt meg. Még 1759-ben is a község összlakossága 264. lélek. Ebből 124 férfi és 140 nő, 82 jobbágy és 24 a zsellér. Hogy a község mégis megyeszékhely lett ennek az az oka, hogy gróf Károlyi Sándor felajánlotta Szegváron lévő kastélyát főispáni lakásnak. A vármegye urai nem akarván magukra haragítani a főispánt, így kénytelen-kelletlen elfogadták a falut megyeszékhelynek, erről azonban állandóan vita volt. Végül is 1883-ban a vármegye székhelyéül Szentest várost választották.

A falu életében a szántóföldi termelés és az állattenyésztés az idők folyamán mind nagyobb jelentőségű. Ezt fejezte ki a község pecsétje, amely egy kör alakú keretben ekecsoroszlyát és ekevasat ábrázol, körülvéve a község nevével. /3/a/

A nagy kiterjedésű község határából egyre többet hódítottak meg az emberek. A termőterület növelését elsősorban a Tisza-folyó szabályozása és gátjainak megépítése tette lehetővé. Ezeket a nagy folyamszabályozási munkálatokat az 1860-as években végezték és e nagy földmunkák, gátak és levezető csatornák, kanálisok építése során alakult ki a viiharsarokra jellemző népesség: a kubikos-ság.

A természetes képződményű, magasfekvésű földháton épült fel a község. Határának művelés alá fogott területe idővel nagyon kitérült. A rét mint vízfenék megszűnt, a nádaszt a megnövelt föld váltotta fel. Ma már csak a Lándor kis részén /11 kh./ leng a nád. A Kontra és a Berek vizét a Kontra-csatorna, a Nagypusztai vizét a Ludas és a Kórógy csatorna, valamint a Kurca vezeti le a Tiszába. A Nagypusztai, a Sáp, a Ludas és a Szőlőkalja a vizek lecsapolása után előbb legelők és kaszálók voltak, majd lassan művelés alá kerültek.

Az 1860-as évektől kezdődően folyamatosan kiépült a tanyarendszer. Ezt megelőzően csak a magasabban fekvő partokon volt bizonyos tanya-település.

Kutatásaim alapján az a véleményem, hogy Szegvár tanyavilágának története nem igazolja azokat az állításokat, amelyek szerint a tanyák kiépülésének eredete a török elnyomás körülményeihez vezethető vissza.

A tanyák ezen a vidéken csak a Tisza szabályozása után épülhettek fel. /1860 után/. Ezt megelőzően évente többször is kiáradtak a folyók. Ezt a gyakori vizelöntést a vályog és vertfalu tanyák nem bírták volna ki.

Ebben az időben a község területén kívül legfeljebb olyan nyári szállásokról lehet beszélni, ahol az emberek az áradások közötti időt a gulyákkal, a kondákkal a víztől elhagyott legelőkön töltötték. Ez alól legfeljebb csak a partos helyeken lévő kisebb tanyás-települések kivételek.

A tanyavilág kialakulása nem azonosan ment végbe az egész országban. Szegvár község tanyavilága a folyamszabályozás után is a magasan fekvő területre épült. Ezt bizonyítja az egyes határrészek elnevezése is: u.m. Tételhát, Berekhát, Zeigerhát, Kis-és Nagykőrögy-part. A határnevek érzékeltetik, hogy az emberek a természetes földhátakon és partokon települtek meg. A településre alkalmatlan határrészeket is nagyon jellemzően ludas-nak, vagy usztató-nak hívták. A nevek olyan területre utalnak ahol víz volt, amelyek vízi állattartásra alkalmasak és usztatva /lőháton, vagy csónakban/ közelítették meg.

Az ország más, magasabban fekvő vidékein, amelyeket a szabályozatlan folyók áradásai nem veszélyeztették kialakult, vagy kialakulhatott már korábban is a tanyavilág. Azonban Szegvár község tanyavilágának eredete fiatalabb száz évesnél.

2./ A község gazdasági és társadalmi viszonyai 1945 előtt.

Az I. világháború után az akkori néhány nagy- és középbirtok földosztás révén megszűnt. Gróf Károlyi Lászlónak 2000 holdas birtoka volt Nagypusztán, amelyet 1914-ben osztottak ki. Tételhát területe és az Usztatói rét gróf Breschtold Lipót birtoka volt és 1926-ban parcellázták fel. A Beregi testvérek 1950 kat. holdja szintén ebben az időben nyert felajánlást és kiosztást. Mindössze néhány középbirtok és 2-3 uribirtok maradt meg. Így alakult ki az a sajátos helyzet, hogy a községben a felszabadulás előtti évtizedekben már nem volt feudális nagybirtok.

Az I. világháború utáni földosztás során kiosztottak a községben 1453 kh. földet, amelyből 1413 kh. szántó volt és 40 kh. házhely. Földhöz jutott 760 , házhelyet kapott 250 fő./5/ Egy főre kevesebb mint 2 kh. kiosztott föld jutott. Egy házhelynek 250 négyszögöl földet mértek ki.

A kiosztott földeken tanyák épültek. Kialakult a tanyai ember a maga zárkózott, egoista világával, hiszen egyedül küzdött a természettel, barmaival élt együtt, távol az emberektől. A község földbirtokviszonyairól több statisztika készült. Ezek közül hivatalosnak kell tekinteni az 1935-ös adatokat./6/

1. sz. táblázat.

<u>A község összterülete:</u>	14.478 kh. Ebből:
Szántó	11.330 "
Szőlő	37 "
Kert	169 "
Rét	267 "
Legelő	1.434 "
Erdő	211 "
Nádas	12 "
Fanet	1.018 "

/ A KSH. 1962 évi adatai szerint Szegvár község összterülete 14.997 kh. Az eltérés 519 kh./

A község földbirtok viszonyainak megoszlását az 1935-ös statisztika az alábbiakban mutatta be: /7/

2.sz.táblázat.

<u>Összes földbirtok száma:/db/</u>	1864	100 %
<u>Ebből:</u>		
1 kh-nál kisebb birtok:	446	24 "
1-5 holdas birtok:	737	39.9
5-10 holdas birtok:	656	35 "
50-100 kh. birtok:	19	1 "
100-500 kh.birtok:	1	0.05
500-1000 kh. közötti birtok:	1	0.05
1000 kh. feletti birtok	-	

A birtok megoszlásából kiderül, hogy az összes birtokok 64 %-a 5 kh.-on aluli birtok. A parasztság nagy többségét a szegény- és kisparasztok alkották. Jelentős a középparasztság és a gazdag parasztság /kulákság/ rétege is. Szembetűnő az 1 kh.-nál kisebb birtokok nagy száma. /446/ A kevés földdel rendelkező szegény- és kisparasztok lekötött, biztosított munkaerőt jelentettek a környező uradalmaknak, valamint a kulák- és középpa-

raszti gazdaságok számára, hiszen földjük miatt nem mehettek vidékre munkát vállalni, ugyanakkor saját földjük kevés volt a megélhetéshez. Ily módon olcsón vállaltak bér- vagy részes-munkát a környéken. A község nincstelenjei közül kerültek ki a kubikosok, az uradalmak napszámosai, és a helyi gazdagparasztok cselédjei.

A földbirtok területét birtoknagyság-csoportok szerint 1935-ben: /8/

3.sz. táblázat.

Összes földterület:	14.478 kh.	Ebből:
1 kh.-nál kisebb birtokok tulajdonában	134 "	1 %
1-5 holdas	1.977 "	14 "
5-50 "	8.945 "	61 "
50-100 "	1.401 "	10 "
100-500 "	1.482 "	10 "
500-1000 "	536 "	4 "
1000 kh. felül	-	

Szegvár község 14.478 kh. összterülete 1864 földbirtokra oszlott. Egy birtokra átlagban 7.7 kh. föld jutott. A község fölviszonyait és termelési kultúráit figyelembe véve a 7.7 kh. általában egy tehetősebb kisparaszti birtoknak felelt meg. Érdekes felfigyelni arra, hogy a 446 egy kh.-nál kisebb birtokhoz mindössze 134 kh. föld tartozott. Egy birtok 0.33 kh. nagyságú, tehát kevesebb mint 500 négyszögöl. A földterület nagyon szétaprózódott. Az 1-5 holdas 737 birtokhoz 1977 kh. föld tartozott. Egy birtok átlag 2.6 kh. nagyságú. Tehát ez a paraszti réteg valóban szegény.

Egészen más a helyzet az 5-50 holdas birtokok esetében. Ez a paraszti kategória birtokolta az összes föld több mint 61 %-át. Egy birtokra mintegy 13 kh. föld jutott. A problémát az okozza, hogy az 5-50 kh. között túlságosan nagy a különbség. Így azt kell mondani, hogy ehhez a birtokkategóriához kisparasztok, középparasztok és kulákok is tartoztak. Az a véleményem, hogy e kategória nagyrészt a középparaszti birtokok alkották.

Az 50 kh. felüli birtok 21 volt a községben. Birtokoltak összesen 3419 kh. földet. Ezek kétségtelenül kulák, uri és társulati, majd községi birtokok. 1935 évben már a községnek volt a legnagyobb birtoka: 536 kh.

4. sz. táblázat.

A földbirtokok tagoltsága 1935-ben./9/

Az összes földbirtoktagok száma:	3567
1 tagból álló birtokok száma:	895
1 tagból álló birtokok területe:	4692 kh.

Látható, hogy a község földjének birtoktestjei szétszórtak. Az 1 tagból álló birtokok a szántóterületnek alig több mint 1/3-án feküdtek. A kisárutermelő mezőgazdaság öntörvényei alapján a földbirtokok elaprózódása 1935 és 1945 között természetesen tovább folyt. Ezt a folyamatot az 1945-ös földreform szükség-szerűen meggyorsította. Ezeket a nagyon tagolt és szétszórt birtoktesteket kellett a mezőgazdaság kollektivizálásával egye-síteni.

5. sz. táblázat.

A haszonbérbe adott földbirtokok területe 1935-ben./10/

A haszonbérletek összterülete:	1573 kh.	az össz.ter.	11 %-a.
1 kh.-nál kisebb bérbe adott ter.	5	" " "	0.034 %-a.
1-5 kh. közötti terület:	119	" " "	1 %-a.
5-50 kh. közötti terület:	1047	" " "	7 %-a.
100 holdon felüli terület:	-		

A föld haszonbéres művelése nem terjedt el a községben.

A szántóterületnek csak 19 %-át adták haszonbérbe és 71 %-án a tulajdonosok gazdálkodtak. A földhöz való ragaszkodás a kis-tulajdonosi gondolkodás mélyre eresztette gyökereit a községben.

A bérbeadott föld több mint 80 %-a az 5-50 kh. területre esik. Bérbe adták földjüket a közigazgatás vezetői, az értelmiségi-ek egyrésze, a szabadfoglalkozásuak, valamint a községtől tá-vol élő gazdagperaszatok.

A község népességének alakulása 1920-ban. /11/

Szegvár lakossága 1920-ban 8228 fő. A lakhely szerinti megoszlás az akábbi:

6. sz. táblázat.

Sor- sz.	Bel.külter. kerület, te- lep megnev.	Összeírt magán- lakások száma. nem lakottak, lakottak	A népszámlá- láskor jelen volt - fő.	Lakóházhoz tartozó távollévők száma.
1.	I. Munkástelep	27 -	143	10
2.	Kórógyógyóregy	6 -	32	-
3.	I. tized	208 7	885	43
4.	II. tized	231 -	1003	38
5.	III. tized	279 8	1071	74
6.	IV. tized	309 3	1540	75
7.	Réti munk.telep	130 -	689	65
8.	Kontra	21 3	85	3
9.	Rét	34 17	176	1
10.	Berek	27 2	138	15
11.	Sáp	46 -	248	16
12.	Órom	36 1	174	5
13.	Szőlőkalja	12 -	59	1
14.	Kórógyoldal	98 4	517	23
15.	Zsigerhát	119 4	591	37
16.	Giezczazug	17 1	69	4
17.	Nagypusztá	80 2	390	8
Összesen:		1680 52	7810	418

A község legsűrűbben lakott területe a IV. tized, ahol a lakosság legszegényebb rétegei, a nincstelekenek, a napszámosok, a szegényparasztok és azok családjai éltek. Még a népesség lakhely szerinti elhelyezkedése is úgy alakult, hogy az Ófaluban /I.II. III. tized/ éltek a község jobbmodu, főleg paraszti és értelmiségi lakossai és az Ujfaluban /IV. tized/ pedig a szegénység.

A lakások és a lakosság fele a községben, zárt településben volt, a másik fele tanyán lakott, pontosabban: a tanyán is. A falu jobbmodu parasztságának általában volt a községben háza és

a birtokára is épített tanyát, ahol a család egyrésze és a cselédség lakott. A gazdagparasztnak családjának másik része - főleg a nagyszülők és az iskolakötelezett gyerekek - a községben lévő házban éltek. Hogy ki, milyen anyagi viszonyok között élt, azt már házának helye, nagysága és állapota is jól mutatta.

A tanyán a munkabíró családtagok éltek, akik a földet művelték. Tanyán volt a gazdaság jószágállományának nagyrésze is. A községi háznál főleg az aprójószág /baromfi/ volt található. Téltelre a család többsége beköltözött a községbe. Voltak persze olyan parasztcsaládok is nagyszámban, akik egész életüket a tanyán töltötték. 1939-ben a községi képviselőtestület ülésén arról beszéltek, hogy "mintegy 14.000 kat. holdnyi területen 600 tanya van." /12/

A községben lévő házak és tanyák településszerkezete /struktúrája/ a kisárutermelés sajátosságát viselte magán.

"A paraszti kisüzem ugyanis azt a településszerkezeti kényszer rejtette magában, hogy a lakóterület és az üzemi épület szorosan egy csoportban legyen. - A paraszti porta egyik legjellemzőbb sajátossága volt az istálló, a trágyadomb, az árnyékszék tulizott közelsége a lakótérhez, az ásott kut, a csatornák hiánya, az állatok elkeveredése a gyakran el sem különített gazdasági udvarban". /12/a/ A kisüzemi gazdálkodás ilyen életviszonyokat kényszerített a termelőkre. /Meggzúntetésükhöz hosszú idő kell./

Az összeíráskor a lakóházaktól távollévők /418 fő/ már olyan emberek, akik nem találtak a községben megélhetést. Ezek főleg kubikosok és napszámosok. Számuk a következő évtizedekben tovább növekedett. 1945-ben megközelítette a 2000 főt.

A község gazdasági és politikai vezető rétege az értelmiségiekből, a tekintélyesebb iparosokból és a legmódosabb gazdákból került ki.

A község előljáróságának összetétele 1920-ban az alábbi volt:
/13/

7. sz. táblázat.

biró	1	kisbiró	1
esküdt	4	bába/községi/	3
közgyám	2	magánbába/okl./	2
jegyző	1	gazd.alkalma- zott	3
s.jegyző	2	házi szolgál	1
irodai alkalm.	3	képv.test.tag	20 /virilisták/
egyéb alkalm.	1	rend.őrszem	5
végrehajtó	1	csendőr őrs	9 /1 par. és 8.csend./
napidíjas	1	hivatásos tűz- oltó	1

1920-ban 5 rendőr és 9 csendőr vigáyzott a rendre a községben.
1965- évben mindössze 1 rendőr.

Nagyon jelentős szerepe volt a község gazdasági és társadalmi életében a kisiparosságnak. Többségük közvetlen kapcsolatban volt a parasztsággal /kovács, bognár, stb./

8. sz. táblázat.

A kisiparosok száma és megoszlása 1920-ban. /14/

kovács	15	hentes	4
bognár	9	borbély	14
szabó	11	sütő /pék/	2
cipész	26	kőműves	3
asztalos	12	ács	5
géplakatos	3	bádogos	2
órás	2	takács	2
kéményseprő	1	szíjgyártó	1
cukrász	1	kalapos	1
molnár	2	kötélgyártó	2
kiskereskedő	23	gőzmalmos	2

A kisiparosok többsége a község vezető személyiségei közé tartozott. Kisiparosnak lenni társadalmi egzisztenciát jelentett.

Az értelmiség, a gazdagparaszság, a kisiparosság, a csendőrség és a közigazgatás alkalmazottai általában egymás között házasodtak. Ők alkották a község uriosztályát. Közéjük felmelkedni csak nagyon keveseknek sikerült. Az urak és a nincstelenek között állandó ellentét feszült.

A gazdagparaszság tekintélyét mindenekelőtt a vagyon alapozta meg, majd a családi kapcsolatok és az elnyomó szervek segítsége. Ilyen községi előkelőségek voltak: dr. Grüner Géza 425 holdas uribirtokos, Pál József 289 és Mihály Sándor 172 holdas gazdagparasztok. Őket támogatta az egyház is.

9. sz. táblázat.

A község állatállományának alakulása. /15/

Megnevezés:	1920 évben db.	1935 évben db.
ló	1171	1652
szarvasmarha	1157	1343
sertés	2276	5628
juh	1029	558
baromfi	nincs adat	42860

A számok kétségtelenül az állattenyésztés fejlődését bizonyítják. A növekvő állattartás alapját a takarmánytermő terület növekedése vetette meg. A parasztgazdaságok nem adták el termelvényeiket, hanem állattartásra rendezkedtek be. Az ily módon folytatott gazdálkodás növekvő jövedelmet biztosított a parasztságnak. A község parasztsága különösen a sertésenyésztésben jutott előbbre.

A bemutatott idő alatt közel felére csökkent a juh tartása. Ennek az az oka, hogy a juhtenyésztéssel egyre kevesebb parasztgazdaság foglalkozott. A juhtenyésztésnek nincsen tradíciója a községben. Juhokat elsősorban saját szükségletre neveltek.

A mezőgazdasági termelés a századforduló után is főleg emberi és állati erővel történt. Mind a növénytermesztésben, mind az állattenyésztésben a kézi erővel végzett munka volt a jellemző. A gépek csak lassan terjedtek el. Az első gépek a répa és szecskavágók, majd a kalapácsos rendszerű darálók és magrosták voltak.

Később megjelentek a vetőgépek, a traktorok és a cséplőgépek is. A nagyobb teljesítményű gépek az uradalmakban, az uri- és a kulák birtokokon voltak elsősorban. A kis- és középparaszti gazdaságok akkumulációja sokkal kisebb volt annál, mintsem hogy traktor vásárlására képesek legyenek. Ezért terjed el a bérceplés. 1940-ben 19 cséplőgép volt a községben. Mind végzett bérceplést is. Azonban még az 1930-as években is találkozunk a gabonafélék lóval történő nyomtatásával. A mezőgazdaság legfontosabb vonóereje akkor még a ló.

A növényápolás és betakarítás munkálatait elsősorban kézierővel végezték. A fűkasza és az aratógép főleg az I. világháború után terjedt el az uri- és kulák gazdaságokban. A legfőbb mezőgazdasági eszköz a kocsí, az eke, a borona, az ekekapa, az ásó, a kézikapa, a kasza, a fa- és vasvilla. A munkaeszközök lassu fejlődése következtében a mezőgazdaság átlagtermése is lassan növekedett. Következésként a parasztság többségének életszínvonala alacsony volt. A kis- és szegényparaszi gazdaságokra különösen az 1929-es és 1933-as világgazdasági válság éveiben a pusztulás, a további felaprózódás, vagy a vegetálás volt jellemző.

Ilyen viszonyok között érte Szegvár községet és annak parasztságát a hosszantartó és súlyosan ható II. világháború. A háborúval járó hadigazdálkodás, a mezőgazdasági termelvények kiméletlen összeszedését szolgáló Jurcsek-féle pontrendszer, Németország rabló politikája súlyosan érintették a mezőgazdaságot és a parasztságot.

A II. világháború után a mezőgazdaság és az egész parasztság fejlődésének viharos gyorsasággal haladó évei következtek, amely /mint későbbiekben látható lesz / nem volt zökkenő mentes.

II. fejezet.

SZEGVÁR KÖZSÉG MEZŐGAZDASÁGA A FELSZABADULÁS UTÁN.

/1944 végétől, 1948 őszéig./

1./ A hatalom jellegének megváltozása 1944 végén.

Szegvár község 1944 október 8-án szabadult fel a Szovjetunió Vöröshadserege győzelmének eredményeként. Az első napokban megalakult a Magyar Kommunista Párt szegvári szervezete, amelynek titkára Berkecz Pál elvtárs volt.

Rövidesen életre keltek más pártok /Szociáldemokrata Párt, Független Kisgazda Párt, Nemzeti Paraszt Párt/ és az ifjúsági szervezetek is /MADISZ, SZIT. stb./

1944 október 30-án összeült az első rendkívüli községi tanácsülés a feloszlott képviselőtestület helyett. /16/

Az 1919-es minta alapján /17/ az idősebbek javaslatára Tanácsnak kiáltották ki a község önkormányzatát. Ez a testület 1944 végéig működött Tanács néven.

Kétségtelen, hogy a pártok által delegált emberekből álló tanács a község hatalmi szerve volt. Összetételében is kifejezte azt a gyökeres változást, amely a Vöröshadsereg győzelmével következett. A hatalom jellegének megváltozása indította el a községet a forradalmi átalakulások útján. Had álljon itt emlékül az első tanácsülésen résztvevők neve: /18/

- 1./ Gajda István községi jegyző, mint előadó
- 2./ Tóth István községi II. bíró, mint elnök
- 3./ Dr. Verdon Lajos kerületi főesperes
- 4./ Horváth Ferenc szobafestő, az SZDP részéről, tanácsstag
- 5./ Gémes Sándor kereskedő, az SZDP . részéről, tanácsstag
- 6./ Id. Pusztai Mihály az MKP részéről, tanácsstag
- 7./ Kupcsik Ignác az MKP részéről, tanácsstag
- 8./ Óze Ignác hentes, az SZDP részéről
- 9./ Róth Antal asztalos, az SZDP részéről
- 10./ Gyöngyi Mihály az MKP részéről, tanácsstag
- 11./ Deli Károly az MKP részéről tanácsstag

A Független Kisgazdapárt és a Nemzeti Parasztpárt ekkor még nem alakult meg a községben, s így képviselőket sem küldtek a Tanácsba.

Az MKP és az SZDP részéről a tanácsba delegált emberek indították el a község új életét. Döntöttek, intézkedtek - legjobb belátásuk szerint. 1945 januártól visszaállt, de új tartalommal a községi képviselőtestület. 1945 áprilisától kezdve a képviselőtestület kiegészült a többi pártok delegáltjaival. A képviselőtestület 1950-ig működött, ekkor alakult meg a Tanács. A képviselőtestület a község gazdálkodását, rendjét és fejlesztését tárgyalta ülésein.

A község földbirtokviszonyaival a Földigénylő Bizottság foglalkozott, amelynek elnöke id. Pusztai Mihály volt. Megalakult a Nemzeti Bizottság is élén Bánfi Ferencel. Ugy a Kommunista Párt, mint a különböző bizottságok élére a község legforradalmibb elemeit választották, akik biztosították a fejlődés radikáliságát. A felszabadulást követő hónapokban a leglényegesebb intézkedésük a földreform végrehajtása.

2./ A földreform Szegvár községben.

Hazánkban az agrárforradalom jelentőségét az huzza alá, hogy "a társadalmi haladás évszázadok óta összefonódott a földkérdés, a parasztkérdés megoldásával". /19/

Igy az 1848 és az 1919-es forradalomban is nagy szerepe volt a föld és a parasztkérdésnek. Mindkét forradalom alakulását és buktását nagymértékben determinálta, hogy a forradalom hogyan nyult ezekhez a kérdésekhez. A forradalom tanulságai mindkét esetben arra figyelmeztettek, hogy a földkérdést következetesebben kell megoldani. Ezért 1944 végétől a napirendre kerülő feladatok között elsősorban az agrárkérdés megoldása szerepelt. Miért? Azért mert "megvalósításától alapvetően függött a magyar demokratikus fejlődés. A földbirtokviszonyok demokratizálása olyan politikai viszonyok megteremtésének alapja volt, amelyek között eredményes harc vivható a proletárdiktatúráért". /20/

És ekkor ez volt a legfontosabb - a hatalom. A hatalom megszerzésének, majd megtartásának kellett alárendelni az agrárkérdést. A proletárdiktatúra kivívása a munkás-paraszt szövetség megteremtését követelte. A munkás-paraszt szövetség megvalósításának viszont a legfontosabb eszköze a földkérdés forradalmi megoldása lehetett. Érdekeltté kellett tenni a parasztságot a fiatal demokrácia győzelmében és megvédésében.

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1944 december 22-én kiadott Nyilatkozatában fontos szerepet kapott a földreform. Azonnali feladattá vált az évszázados követelés: megszüntetni a feudális nagybirtokrendszert, kiosztani a földet a parasztságnak.

A parasztság földéhsége kielégítésének legkövetkezetesebb harcosa a községben a Magyar Kommunista Párt, amelyet a szegényparasztság is gyorsan felismert. Az MKP rendezvényeit látogatták a legtömegesebben. Kiállt, szót emelt a földreform mellett a Nemzeti Paraszti Párt is. Ennek tagsága néhány értelmiségin kívül a szegény- és kisparasztságból tevődött össze. A Szociáldemokrata Párt szegvári szervezete már nem támogatta ilyen következetesen a földreformot. Tagsága elsősorban a kisiparosok és a kispolgárság köréből került ki. Parasztemberek csak elvétve léptek ebbe a pártba. A Független Kisgazda Párt csak kényszerből szólt a nincstelen parasztságot követeléséről. Ugyanakkor a párt helyi vezetői kilincseltek a Nemzeti Bizottság, a Földigénylő Bizottság községi és megyei szerveinél annak érdekében, hogy néhány uribirtokos földjét mentse a kiosztástól. Ezért állandó harc volt az MKP és a Független Kisgazda Párt vezetősége és tagsága között.

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés felhívása után még 1944 év végén megalakult Szegváron a Földigénylő Bizottság. Elsősorban a földtelenek, de a kevés földűek is - kezdeti óvatosság után - százával iratkoztak a földigénylők listájára. Már láttuk, hogy feudális nagybirtok nem volt a községben. A legnagyobb birtokos maga a község volt. Összesen 446 kat. holdat birtokolt. Szegváron kisajátításra került összesen 855 kat. hold föld. Elvételre került pl. Dr. Gruner Géza földbirtokos-ügyvéd 425 kh. földje és dicskei Komáromi Ede 44 kh. gyümölcsöse. Komáromi Ede birtokának elkobzására a következő módon került sor: /21/

1945 szeptember 18-án a szegvári Földigénylő Bizottságnál megjelent dr. Berend József szegvári lakos, aki elmondta, hogy szentesen a polgármesteri hivatalban találkozott 1944 június elején dicskei Komáromi Edével, aki mint a Magyar Megújulás Pártjának /Imrédi Béla által vezetett nyilaspártnak/ Csongrád megyei vezetőjeként intézkedett a nyilas párt székházának ügyében. Dr. Nagy József helyettes polgármester vonakodott kiutalni a

kért lakást a nyilaspárt székházának / dr. Wellis István Szentes, Kossuth-utcai házat igényelték/ mire dicskei Komáromi Ede úgy nyilatkozott, hogy "a nyilasok kívánságát a polgármesternek mindenképpen teljesítenie kell". Ilyen múlt után, természetesen, hogy Komáromi Ede földje is elkobzásra került.

A Csongrád megyei Földbirtokrendező Tanács 1945 október 24-én kelt határozatában közli a szegvári Földigénylő Bizottsággal, hogy "dicskei Komáromi Ede szegvári 44 kat. hold 2o6 négyszöglől összterületű ingatlanát elkobozza". /22/

A Csongrád megyei Földbirtokrendező Tanácsnak ez a határozata már a "Gorkij" termelőszövetkezet története, mivel 3 évvel később ezen a birtokon alakul meg a kollektív gazdaság.

Jellemző a helyi Földigénylő Bizottság gyorsaságára, hogy azon a rapon, október 24-én elkészítik a Komáromi birtok pontos leltárát.

A földosztás 1945 tavaszán befejeződött Szegváron. A községi Földigénylő Bizottság 1945 május 28-án azt jelentette a Csongrád megyei Földhivatalnak, hogy "a földosztás befejezést nyert." /23/

A Csongrád megyei Földhivatal 1947 április 1-i állapotnak megfelelően elkészítette a földreform szegvári mérlegét. /24/

Ezek szerint:

1o.sz. táblázat.

<u>Igénybevett föld:</u>	<u>kh.</u>
A község területén	855
Derekegyháza községtől kapott	9o6
Sövényháza községtől kapott	<u>289</u>
Összesen:	2o5o
Földet igényelt	1156 fő
Igényjogosulttá minősítve	1o2o "
Földhözjutott	771 "

A táblázatokból látható a község földszegénysége. A nagyszámu földigénylők kielégítésére Szegvár község a derekegyházi Weiss Manfred és a sövényházi Palavichinyi őrgróf uradalmából

kapott földet. Így a szegvári földigénylők 60 %-a a község határán kívül jutottak földhöz.

11. sz. táblázat.

<u>Kiosztott és tartalékolt föld. /25/</u>	<u>kh.</u>
Kiosztva	1828
Minta és tangazd. adva	23
Tartalék föld	129
Házhelynek tartalék	70
Összesen:	2050

A földigénylőknek 1-5 kh. között osztottak földet. Többségük 5 kh.-at kapott. A földjuttatás mértékéül a vagyontalanság és a gyermekek száma szolgált. Házhelyet 241 család igényelt, ezek mindegyikét kielégítették. A tartalékföldet azoknak tartották fenn, akikről tudták, hogy igényjogosultak, de a hadifogságból még nem tértek vissza. A tartalékföldet kishasznóbérletben hasznosították. A földjuttatásban nem részesült emberek /136 fő/ továbbra is napszámosként, kubikosként dolgoztak.

A kiosztott földek telekkönyvezését az éledő reakció mindegyképpen akadályozni igyekezett. Ezért a szegvári Földigénylő Bizottság 1946 január 6-án kelt iratában ezt kéri az Országos Földrendező Tanácstól, hogy "a kiosztott földek telekkönyvezése mielőbb történjék meg." /26/

3./ A földreform jelentősége és hatása a községben.

A földosztás agrárforradalom volt. Ez a jelző jobban illik rá, mint a reform. Agrárforradalom volt, mert megváltoztatta a tulajdon és vele együtt az osztályviszonyokat. Megszűnt a feudális nagybirtok és a nagybirtokosok osztálya, földhöz jutott országosan 650.000 parasztes család. A megoldás módjában is forradalmi volt, mert maguk az érdekeltek - agrárproletárok és szegényparasztok hajtották végre a munkásosztály pártjának vezetésével.

Az agrárforradalommal lezárult a magyar parasztság küzdelmének második nagy sorsfordulása. Elsőnek veszem az 1848-49-es forradalom és szabadságharcot, melynek során megszűnt a jobbágyszármazékos rendszerszer. Ez nagyon lényeges volt a parasztság történetében.

A második sorsforduló az 1945-ös agrárforradalom, amelynek során a föld birtokosa lett a parasztság. Az agrárforradalommal diadalra jutott a vihárszerek agrárszocialista mozgalma. Legfőbb célja: a földműves-szegénynép a föld birtokába jutott. E szakasz befejezésével elkezdődött a paraszti életviszonyok harmadik szakasza, amely a mezőgazdaság szocialista átszervezésével fejeződött be.

Szegváron a föld-forradalom során megszűntek az uribirtokok és csökkent néhány kulákgazdaság területe. Földhözjutott 771, házhelyhez jutott 241 család. A változás forradalmi jelentőségű. Gyakorlatilag a község legszegényebb, legelesettebb lakosait érintette. Pontos változás az is, hogy az agrárforradalommal megnövekedett a kisárutermelő birtokos parasztság tömege. Megváltozott a parasztság szerkezeti összetétele. Az agrárforradalom a népi demokrácia politikai támaszává tette a dolgozó parasztságot. A földosztás lett a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségének anyagi alapja.

A földosztás után elkezdődött a községben a küzdelem a föld megtartásáért és megnöveléséért. A föld megtartásáért folyó harcok és tömegmozgalmak töltötték ki az 1945 és 1947 közötti éveket.

Már 1945-ben megalakultak a dolgozó parasztek érdekvédelmi szervei, előbb az UFOSZ, majd a DÉFOSZ. Érdekes politikai jelenség volt, hogy néhány agrárproletár és szegényparaszti miután földet kapott belépett a Nemzeti Paraszti Pártba, vagy éppen a Kisgazda Pártba. Pedig a Kisgazdapárt gazdagparaszti tagjai gyűlölködve nézték őket.

A földosztás után a föld megtartása volt a legfontosabb feladat. Ez a küzdelem Szegváron 1946 tavaszán érte el tetőpontját, amikor nagy tömegtüntetésre került sor. A tüntetés közben a község reakciós elemeit / a volt csendőröket, a közigazgatás néppellenes vezetőit, a papot és a Szociális Testvérek Társasága nevű apácákat / a tömeg elzavarta a községből. A felzaklatott tömeg a község határáig kísérte őket. Tettlegességre is sor került.

Mintegy 2-3000 ember vonult fel kaszával, kapával a kezében és tüntetett a reakció mesterkedései ellen. "Miénk a föld"!, "Földet vissza nem adunk" - hangoztatták a föld új birtokosai. A tüntetés egésznap folyt. A község főterén gyűltek össze az emberek. Egy éles vita során Bottyán Ferenc törrel hátba szurta Magyar Lászlót, aki köztudottan nép- és demokráciaellenes SZDP tag volt. A tüntetés szervezői és irányítói a földjüket féltő újgazdák voltak. A tömegmozgalom tulzása is a földhöz való ragaszkodásból fakadtak. Csak a proletárhatalom kialakulása és megszilárdulása után érezhették biztonságban földjüket az új tulajdonosok.

4./ Az újgazdák küzdelme a földdel.

A földet kapott agrárproletárok helyzete és gondjai lényegesen megváltoztak. Sorsuk kétségtelenül jobbra fordult, biztonságosabb lett, de egyáltalán nem volt gondnélküli. Ellenkezőleg. A gondjaik az idő múlásával sokasodtak. Ha korábban a nincstelenség volt a gondjuk, akkor most a föld birtoklásából fakadó problémák növekedtek meg. Már irtam, hogy a földigénylők 60 %-át más községekben lévő uradalmak földjéből elégitették ki. Gondjaik egyrésze ebből, másrésze a felszerelés, az igaerő hiányából és a tőke-szegénységből fakadtak. Szegvár és Derekegyháza között földek között 10-15 km. a távolság. Ilyen nagy távolságból gazdálkodni nem lehetett. A kapott földekre építeni kellett. Ezt követelte a föld művelése, de az állattartás is. Így került sor az uradalmi istállók, magtárak, más gazdasági épületek és a barakok /27/ lebontására. A bontásból származó építőanyagokat nagyon jutányosan osztották ki az új földbirtokosok között. Le kellett bontani a nagy uradalmi épületeket, mert ezt követelte az újgazdák és a termelés érdeke, a munkás-paraszt szövetség további erősítése, a proletárdiktatura kivívása. A kiosztott uradalmi táblákon sok kisebb-nagyobb tanya vagy nyári szállás épült 1945-47 között.

Az új földtulajdonosok többségének nem volt igaereje, gazdasági felszerelése. Ezek a hiányok a földhözjuttatottak többségénél szinte leküzdhetetlen nehézséget jelentettek. Az első évben azok az újgazdák voltak előnyösebb helyzetben, akik bevezett földet, vagy lucernást kaptak. A tehetősebb újgazdák tudtak

egy, vagy két lovat, szekeret és más egyéb gazdasági felszerelést venni. Sokan összefogták lovaikat és így művelték földjüket. Elszaporodtak ezekben az években a tehénfogatok. Akiknek nem volt lehetőségük, azok napszámba jártak és keresetüket igaerőre és szállításra költötték. Sokan a családtagok pénzkeresetéből fedezték a gazdálkodás elemi kiadásait. Egyre jobban növekedett az igauszora. Egy fogat igaerőért 5-6 nap gyalog-munkát kellett végezni. Ez is a gyengébb ujjgazdákat sújtotta. A földművelésének színvonala a nagybirtókéhoz képest visszaesett.

Az ujjgazdák megsegítésére az állam egyre nagyobb gondot fordított. Megszervezésre kerültek a gépállomások. Hitelt, vetőmagot, jószágokat biztosítottak a földhöz juttatottaknak. Egyesek mégsem bírtak a kapott föld gondjaival és már 1947-48 évben felajánlották földjüket az államnak, vagy haszonbérbe adták az igaerővel rendelkező tehetősebb ujjgazdáknak és a régi birtokos parasztoknak.

A parasztgazdaságok a kisárutermelés öntörvényei szerint haladtak. Az erősebbek boldogultak, a gyengébbek kinlódtak. Ezzel az új helyzettel előbb-utóbb szembe kellett nézni. A régi birtokos parasztság és az ujjgazdák tehetősebbjei között a gazdasági megerősödés, a középparasztosodás folyamatával is találkozni lehetett. A kulákgazdaságok erősödése is tapasztalható volt. A kulákság kizsákmányoló tevékenységét azáltal csökkentette az állam, hogy alkalmazottakat csak a DÉFOSZ révén szerződhetett meghatározott munkabérért. A föld nélkül maradtak és a közben felnőtt parasztcsaládok gyermekei a társadalmi elrendeződés folyamatában új lehetőségeket kerestek és találtak is.

Az 1947 augusztus 31-én tartott országgyűlési választásokon az MKP kapta a legtöbb szavazatot. Elkezdődött a proletárdiktatúraért folyó harc közvetlen szakasza. Ez új helyzetet jelentett mind a hatalom, mind a parasztság számára. Egyre jobban látható, hogy a földosztás a paraszti életviszonyoknak csak időleges, részleges megoldását jelentette.

" A földosztás csak kezdetnek volt jó. - mondotta Lenin a szegényparaszt bizottságok küldötteinek 1918 novemberében. Ez azonban nem elég. A kivezető út csakis a föld társas megművelése lehet. " /28/

Az MKP. 1948 nyarán már felvetette a szocializmus építésének feladatát a mezőgazdaságban is. Kezdetét vette a felparcellázott földek összeszántásának folyamata.

III. fejezet.

A TERMELŐSZÖVETKEZETI MOZGALOM FEJLŐDÉSE SZEGVÁR KÖZSÉGÉBEN. /1948- 1956 között/

1./ A mezőgazdaság átszervezésének szükségessége.

Természetes, hogy az MKP tűzte elsőként napirendre a mezőgazdaság szocialista átszervezését. A mezőgazdaság kollektivizálásának megoldása ekkor már szükségszerű követelmény volt. 1948 augusztus 20-án Rákosi Mátyás Kecskeméten tartott nagygyűlésen a következőket mondotta: " Az utóbbi hónapokban egyre-másra halljuk, hogy a magyar parasztság választ elé került, sorsfordulóról beszélnek. Valóban itt az ideje, hogy számot vessünk azzal a kérdéssel, mi legyen a paraszti gazdaságok további fejlődésének útja... Két út áll a magyar dolgozó parasztság előtt. Az egyik út a régi, a megszokott, a túlzásba vitt egyéni gazdálkodás, ahol mindenki csak magával törődik, ahol az az elv uralkodik, hogy aki bírja, marja. Ennek az elvnek elkerülhetetlen, törvényszerű következménye az, hogy... a nagy kulákgazdák tovább erősödnek... és tönkreteszik a dolgozó parasztságot... A dolgozó parasztok ebben a harcban lassan, de biztosan alulmaradnak, a földjük elaprózódik, és hosszú, keserves küzdelem után tizezrével mennek tönkre... Ezen az uton a népi demokrácia nem mehet tovább... Tudják ezt az újgazdák is, akiket a demokrácia földhöz is juttatott, tudja ezt a dolgozó parasztság és ezért keresi a másik utat, az elkülönült, egyéni gazdálkodással szemben az összefogás, a szövetkezés útját." /29/

A mezőgazdaság átszervezését tehát gazdasági és politikai okok egyaránt indokolták. Gazdaságilag indokolta, hogy nem lehetett csak az iparban megvalósítani a szocialista tulajdon-viszonyokat, el kellett ezt érni a mezőgazdaságban is. Továbbá: a kis-árutermelő mezőgazdaság nem volt képes ellátni a fejlődő ipar és a lakosság növekvő szükségleteit. Politikailag indokolta az átszervezést a munkásosztály és a parasztság szövetségének további erősítése, a proletárdiktatura szilárdítása, a kulákság

és a kizsákmányolás teljes felszámolása. Tehát a hatalom további erősítése, a munkásosztály és a dolgozó parasztság közös érdekei, a szocializmus alapjainak lerakása, elodázhatatlanul a mezőgazdaság átszervezését tűzte napirendre.

Az átszervezés okainak ilyen összefüggő feltárása után elkezdődött a mintegy másfél évtizedes küzdelem, amely sok megpróbáltatás és ingadozás után végül is győzelemre vezetett. A mezőgazdaság kollektivizálásának kezdeményezői és irányítói mindenütt az MKP. helyi szervezetei voltak. Így történt ez Szegvár községben is.

2./ A termelőszövetkezeti csoportok megalakulása és fejlődése 1948 őszétől - 1950 nyaráig.

1948 szeptemberében kezdődött el Szegvár községben a mezőgazdaság kollektivizálása. Az MKP Szentesi Járási Bizottsága és a Megyei Mezőgazdasági Igazgatóság /MEZIG/ munkatársai és a helyi kommunisták ösztönözték az első csoportok alakulását. Az 1945 óta működő Földművesszövetkezetek is eredményesen terjesztették a község lakossága között a szövetkezés gondolatát.

1948 őszén és 1949 januárjában több mint 10 földbérelő szövetkezet alakult Szegváron /30/ Ezek közül 1949 nyarára három termelőszövetkezeti csoport /tszcs/ alakult, a többi földbérelő szövetkezet feloszlott és tagjaik beléptek a három tszcs valamelyikébe. Az első tszcs 1948 október 11-én alakult meg Szegváron. /31/

A tszcs megalakulásában nagy szerepük volt a községi nőszövetség /MNDSZ/ asszonyainak, különösen Rácz Mihálynénak, Czene Istvánnak, Kengyel Jánosnénak, Kosztolányi Mihálynénak és másoknak. A férfiak közül különösen sokat fáradozott a csoportok létrehozásáért Bánfi Ferenc, Somogyi János, Berkecz Pál és Olasz Lajos.

A megalakuló közös gazdaságok a tsz mozgalom legalacsonyabb fokú társulásai voltak. Az első csoport 1948 októberében a Jakó-féle tanyán alakult meg és Erdei Mihályról nevezték el. /38/

1948 decemberében és 1949 első hónapjában másik két tszcs is alakult a községben. Az egyik dr. Győző Dezső uribirtokán alakult és Váczi Sándor nevét viselte. /33/ A másik tszcs a Galyas

és az Irhási kulák tanyákban alakult és Karácsonyi Ferencről nevezték el. /34/

A tszcs elnevezésében egyéni érdekek vezették a csoport tagjait. "Arra gondoltunk, hogyha bajba kerülünk hozzájuk fordulunk és reméltük, hogy segítenek is, ha már egyszer róluk neveztük el csoportunkat" - mondotta Katona László ma is Szegváron élő egykori tszcs alapító tag.

Látható, hogy 1948 végén és 1949 első hónapjában már három tszcs működött Szegváron. /35/

A három tszcs-ről az alábbi összesítések készültek 1949 július 15-én. /36/

12.sz. táblázat.

A tszcs neve:	Működési eng. száma	Taglétszám fő	Terület kh.	Az elnök neve:
Erdei M.	231249/1949	14	187	Katona László
Váczai S.	231104/1949	17	161	Biró László
Karácsonyi F.	231178/1949	14	66	Bottyán András

A MEZIG okmányaiban /37/ a további érdekes adatokat találjuk a három tszcs-ről:

13.sz. táblázat.

A tszcs neve:	Tag létsz.	MDP tag	A tszcs földje Össz. ter. kh.	földje szántó kh.	Hány tagban van a terület	A tagok földje a tszcs-n kívül saját birték. kh.	birték. kh.
Erdei M.	14	13	187	125	14	5	5
Váczai S.	16	15	171	154	3	21	9
Karácsonyi F.	10	7	74	64	7	5	3

A csoportok igen alacsony taglétszámmal indultak. A megalakulástól eltelt fél év alatt taglétszámukban lényeges változás nem történt, sőt a Karácsonyi tszcs tagsága csökkent. Nagyon fontos tény, hogy a tszcs tagjainak többsége az MDP tagja. Tehát a termelészövetkezeti mozgalom elindítóit a parasztság legöntudatosabb elemei, a földbérló, nincstelen, vagy csak nagyon kevés földdel rendelkező kommunisták voltak.

1948-49-ben a termelőszövetkezeti mozgalom még csak az agrár-proletárok és a földbérlet szegényparasztok mozgalma. A földdel rendelkező régi, birtokos parasztok ekkor még nagyon távol álltak a termelőszövetkezetektől. Gerő Lajos az MDP Szegvári szervezetének akkori titkára mondotta, hogy a tszcs olyan emberekből áll, akik "kenyér nélkül léptek be a csoportba".

Az első közös gazdaságok területe sok birtoktestből állt, éppen ezért nagyüzemi művelésre kevésbé alkalmasak. A legelőnyösebb helyzetben a Váczi tszcs volt, amelynek mindössze három birtoktestből állt a földje.

A csoportok kezdeti állapotának fontos mutatója, hogy a tagok nem vitték be saját földjüket a közös gazdaságba. Meghagyták azt háztáji kezelésben. Amikor 1949 második felében úgy döntöttek az Erdei tszcs tagjai, hogy a saját földjüket is be kell hozni a tszcs-be, akkor többen kiléptek a csoportból. A MEZIG jegyzőkönyveiben erről ajelenségről az alábbiakat találjuk: A csoportok kezdetben "kivülálló gazdálkodást is folytattak, majd később a tagok közös határozata alapján 1 hold föld kivételével beadták földterületüket a csoport közös gazdaságába." Ekkor többen kiléptek mind az Erdei, mind a Karácsonyi tszcs-ből, "mert nem voltak hajlandók saját földjüket a csoport gazdálkodásába beadni." /38/

1949 decemberében megváltozott a tszcs-k neve. A MEZIG 1949 december 19-én kelt levelében /39/ bekérte a tszcs-k működési engedélyét, mert mint írta "ma élő emberek nevét nem viselhetik a csoportok". Az okmányok /40/ bizonyítják, hogy a szegvári Erdei Mihály tszcs Gorkij nevét vette fel. A Karácsonyi tszcs-t Szverdlovról, a Váczi tszcs-t Puskin-ról nevezték el.

1950 augusztus 28-án a Gorkij és a Szverdlov tszcs egyesült. A két tszcs egyesítése nagyon nehezen valósult meg. A tagok mindenekelőtt gazdasági nehézségekre hivatkozva ellenezték az egyesülést.

A Gorkij tszcs-nek kedvezőbbek voltak a gazdasági adottságai, állami hitele nem volt annyi mint a Szverdlov tszcs-nek.

Ezért a Gorkij tszcs tagjai hosszú időn keresztül szemben álltak az egyesüléssel.

A két tszcs 1950 augusztus 25-én összevont csoportértekezletet tartott, ahol az egyesítés szerepel napirenden. Az egyesülést a községi pártszervezet vezetősége és Barna György készítette elő, aki a Szentos Járási Tanács VB. Mezőgazdasági Osztályának munkatársa volt. Hosszu és heves vita után "harmincegy személy adta szavazatát az egyesülésre, míg tizenkető ellene szavazott az egyesülésnek." /41/

Végül is a többség haladó törekvései érvényesültek és 1950 augusztus 28-án tartott közös közgyűlésen egyesült a Gorkij és a Szverdlov tszcs.

Az egyesült. tszcs Gorkij néven működött tovább. A Gorkij tszcs nevére szóló működési engedélyt 1950 szeptember 22-én kapták kézhez F.M.815-6/1950 szám alatt. /42/

Ettől az időtől kezdve 2 termelőszövetkezeti csoport működött a községben: a Gorkij és a Puskin. Ezek a termelőszövetkezetek vannak most is. /1966. év./

1951 április 18-án kelt levelében a Szentos Járási Tanács VB. MG. osztálya javasolja a Megyei Tanács VB. MG. osztályának, hogy a szegvári Gorkij tszcs-t nyilvánítsa önálló termelőszövetkezetté. /43/ Az önállósítási engedély 1951 június 8-án érkezett meg a Gorkij tszcs-be: 815-F.M.-17/60/1951.VII. szám alatt. /44/

Dolgozatom további részében csak a Gorkij termelőszövetkezet történetével foglalkozom.

3./ Szegvár község és a Gorkij tsz gazdálkodásának feltételei.

A község két termelőszövetkezetének megalakulása után a legfontosabb feladat a nagyüzemi gazdálkodás megszervezése, a termelés növelése volt. Az átszervezés a tsz termelőerőinek egyszerű megszervezését, a mezőgazdaság teljesítő képességének jobb kihasználását tette lehetővé.

A Délalföldi Mezőgazdasági Kísérleti Intézet Üzengazdasági és Tájékoztatási csoportja tudományosan elemezte a község gazdálkodásának adottságait és korlátait. /45/ Láthatóvá váltak a termelésszervezés ideális lehetőségei, amelyeket a közös gazdaságok vezetésének kell megoldani. Milyen éghajlati, talajtani és közgazdasági adottságokkal rendelkezik Szegvár és a Gorkij Tsz?

A község domborzati és vízrajzi viszonyai a nagyüzemi gazdálkodás szempontjából nem a legkedvezőbbek. Erre a termőtajra a szélsőséges alföldi éghajlat és időjárás a jellemző. Nagy a hőmérsékleti ingadozás és kedvezőtlen megoszlású a csapadék, de bőséges a napsugárzás. A csapadékmennyiség csak az agrotechnika teljes alkalmazása esetén elégíti ki a növények vizigényét. Nyáron a talaj fedőrétegének vízkészletében hiány keletkezik. E termőtaj talajának víztároló képességét tekintve az átlagos évi vízhiány 150 mm. Ezt a hiányt öntözéssel kell pótolni. Az öntözés természeti feltételei a község területének jelentős részén adva vannak. Kedvező, hogy 50 év átlagában a május, június hónapokban /nevelő időben/ hull a legtöbb csapadék. Kedvezőtlen, hogy télen a hótakaró vastagsága és tartóssága nem kielégítő, s ezt az őszi vetések megsínylik.

A mezőgazdasági termelés fontos feltételei a meteorológiai viszonyok alakulása. Erre vonatkozóan 1901-1950 terjedő évek bőséges adatokat szolgáltatnak. /46/ A községben a tenyészidő alatt átlagos hőmérséklet 18.3°C . A napfény és a hőmérsékleti viszonyok kedvező lehetőséget nyújtanak a növénytermesztéshez, de a zöltség és gyümölcstermesztéshez is. Nézzük meg részletesebben a község meteorológiai viszonyait:

14.sz. táblázat.

Idő- szak	Csapadék mm.			Hőmérséklet C°			Napfény óra átlag
	átl.	max.	min.	átl.	max.	min.	
I. hó	31	107	3	-1.5	5.4	-8.7	62
II.	32	107	0	0.2	6.3	-8.2	84
III.	34	94	2	5.8	10.3	-0.1	138
IV.	48	162	6	11.3	15.4	8.2	186
V.	59	136	9	17.1	20.5	12.4	256
VI.	61	143	10	20.1	23.6	17.9	270
VII.	46	139	3	22.4	25.8	19.3	303
VIII.	49	136	7	21.5	25.4	18.1	278
IX.	44	114	3	17.3	21.5	12.5	204
X.	47	135	3	11.4	17.5	7.6	146
XI.	49	143	5	5.3	12.0	0.7	75
XII.	39	116	10	0.8	5.9	-5.2	50
Évi össz.	539	940	406	11.0	12.8	9.0	2052
Tél XII-II.	102	204	38	-0.2			196
Tavaszi III-V.	141	298	71	11.4			580
Nyár VI-VIII.	156	328	76	21.3			851
Ősz IX-XI.	140	250	46	11.3			425
Tenyész- idő: IV-IX.	307	531	163	18.3			1497

A község víz-viszonyaira jellemző, hogy egész területe ár-
vízszint alatti ár- és belvizrendezett terület. Igen sok az
időszakos vizállás, főként a csatornák mentén. Vizgyűjtő és
belvizlevezető csatornahálózata egyaránt alkalmas a belvizek
levezetésére és csapadékszegény időszakban az öntözésre.
Az utóbbi adottság még kevésbé kihasznált.

15. sz. táblázat.

A község talajtulajdonságait az alábbi adatok szemléltetik. /47/

homok	26 kh.	0.2 %
könnyű vályog	4921 "	37.3 "
nehéz vályog	3245 "	24.6 "
nehéz agyag	3469 "	26.3 "
szikes termő	422 "	3.2 "
szikes felt.termő	1042 "	7.9 "
szikes terméketlen	66 "	0.5 "
		<hr/> 100.0 %

A község változatos talajjal rendelkezik, a föld humusz tartalma általában kiélt és szegény. A talaj termőereje megfelelő talajműveléssel, a mű- és szerves trágya célszerű felhasználásával növelhető. A termelés agrártechnikai eljárásai során elsősorban a könnyű és nehéz vályog, valamint a nehéz agyag talajjal kell számolni. A szarító szelek kártétele a kevés fásítás miatt igen nagy.

A birtokviszonyok 1960-ra az alábbiak szerint alakultak. /48/

16. sz. táblázat.

Összterület	14.997 kh.
Ebből külsőség	14.232 "
belsőség	765 "
Külsőségből művelhető	12.607 "
Ebből - Állami Gazdaság	1.197 "
- Termelőszövetkezet	10.491 "
- Egyéni gazd. és közs.gazd.	919 "
Külsőségből fanet	1.047 "

A község mezőgazdaságilag művelhető területének 96.1 %-án szocialista nagyüzemi és 3.9 %-án egyéni gazdálkodás folyt.
A község földjének birtokviszonyok szerinti megoszlása 1960 után igen kedvező a tervszerű gazdálkodás gyakorlatához. Meg lehet oldani a nagyüzemi gazdaságok területének célszerű kialakítását.

A község népességének alakulását figyelhetjük meg a következő adatokból. /49/

17.sz. táblázat.

	1920	1930	1949	1960
Összlakosság /fő/	8228	7979	7580	6993
külter.népesség	nincs adat	3903	2442	1930
%-ban	"	48.9	32.2	27.6

A lakosság települése országos viszonylatban is kedvezőnek mondható, mert 51.1 %-a már 1930-ban is belterületen lakott. Ez az arány tovább javult és 1960-ban csak 27.6 %-a élt tányán.

A község népsűrűségét az alábbi táblázat szemlélteti./50/

	1930	1941	1949	1960
1 km ² -re jutó fő	93.7	92.3	87.8	81.0
Ebből %-ban férfi	49.3	48.4	48.5	47.7
nő	50.7	51.6	51.5	52.3

A népsűrűség 1920 óta csökkenő irányu. Ennek oka egyrészt a nagyszámu agrárnépességben keresendő, amely vándorlásaiból /máshutt megélhetést találva/ nem mindig tért vissza, másrészt az 1945-ös földreform is csökkentően hatott a község lakossá-
sára. Sokan Derekegyházára települtek családotól. Csökkent a község lakossága a közeli városok /főleg Szentes/ szivóhatása és az ország iparosodása következtében is. Szerepet játszik még a születések arányának csökkenése. Szóvá teszem, hogy a régi birtokos parasztság között a föld további osztódásának megakadályozására való törekvés is hatással volt a gyermekszaporulatra.

A népesség változásán belül külön figyelmet érdemel a férfiak számának csökkenése. Ehhez hozzájárult a II. világháboru és az iparosítás férfi-elvonó hatása. A születettek között is kisebb arányban vannak a férfiak.

Az ipari és a mezőgazdasági népesség alakulását is érdemes megfigyelni. /51/

19.sz. táblázat.

	1930	1941	1949
Mezőgazdaságban %	77.5	72.5	71.0
Iparban %	12.5	15.5	17.7
Egyéb helyen %	10.0	12.0	11.3

Mindvégig az a jelenség látható, hogy ha lassan is de csökkent a mezőgazdaságban és növekedett az iparban foglalkoztatottak aránya.

Ennélfogva természetes, hogy növekedett az egy mezőgazdasági dolgozóra jutó terület. /52/

20. sz. táblázat.

	1930	1941	1949
Összterület kh.	5.3	5.2	5.7
Mezőgazd.ter.kh.	4.8	4.7	5.2
Szántó ter. kh.	4.1	4.1	4.4

Az állattenyésztés mindig fontos helyet foglalt el a község parasztságának gazdálkodásában. /53/ Ezt a jelenséget az alábbi táblázat szemlélteti.

21. sz. táblázat.

	1935	1959
	évek %-ban	
Szarvasmarha	34.9	45.8
ló	43.0	28.4
sertés	20.8	23.1
juh	1.3	2.7
Összesen:	100.0	100.0

A tenyésztési kedv közel negyed évszázad távlatában főleg a szarvasmarha tartás felé tolódott. 1935-ben 100 kh-ra 10.1 db. szarvasmarha jutott, 1959-ben 13.1 db. Ez növekvő ugyan, de a természeti feltételek kedvezőbbek, mint a tényleges állapot.

A szarvasmarha tenyésztésen belül romlott a tehének aránya. Amíg 1935-ben 100 kh. MMÖT-re 6.8 db., addig 1959-ben csak 5.9 db. tehén jutott.

A lovak száma erősen csökkenő tendenciájú. Ez összefügg a mezőgazdaság gépesítésével.

A sertésenyésztés növekedését is helyes törekvésnek kell tartani. 1935-ben 100 kh. MMÖT-re 42.3 sertés jutott, 1959-ben 46.4 db.

A gyümölcsstermesztés nem foglalt el jelentős helyet a mezőgazdaság össztermelésében. /54/

1935-ben 54.669 db. gyümölcsfát tartottak számon, 1959-ben 72.469 db-ot, amelynek 60 %-a a házi kertekben volt. A gyümölcsfák között a szilvafa a legszármottevőbb, az összes gyümölcsfák 39 %-a. A gyümölcsösök telepítése főleg kisüzemi. Jelentős részüket még 1945 előtt telepítették. A termelt gyümölcs 16%-a került közfogyasztásra, a többi magánfogyasztást szolgált.

Összességében megállapítható, hogy a község és a Gorkij tsz rendelkezik azokkal az éghajlati, talajtani, népességi és közgazdasági adottságokkal, amelyeket ésszerűbben és gazdaságosabban kihasználva javítani tudják az emberek életviszonyait.

A továbbiakban vizsgáljuk meg hogyan alakult a Gorkij tsz története, hogyan tudtak élni a föld nagyüzemi művelésének lehetőségével.

4./ A termelőszövetkezeti mozgalom fejlődése Szegváron 1950-1953 júliusa között.

Ezek az évek a "baloldali" tulzások, az erőszakoskodások, a számok hajszolásának évei voltak. Ennek ellenére nagyon vontatottan haladt a tsz mozgalom.

" 1951-53 között már nem emelkedett, sőt átmenetileg visszaesett a dolgozók életszinvonala... Súlyos hibák jelentkeztek az agrárpolitikában, amelyek lazították a munkás-paraszt szövetséget " - állapította meg az MSZMP. VII. Kongresszusa./ 55/

A parasztpolitikában egyre jobban érvényesült az a koncepció, hogy ha javul a parasztság gazdasági helyzete, akkor nem választja a szövetkezés útját. A tények kötelező begyűjtése következtében romlott a parasztság anyagi helyzete, csökkent reáljövedelme. A tsz mozgalom nagyon vontatottan haladt előre. 1951-ben megalapozatlanul felemelték az első 5 éves terv előirányzatait. Ez a voluntarista gazdaságpolitika nagy feszültséget idézett elő az egész népgazdaságban, így a mezőgazdaságban is.

A párt agrárpolitikájában nagyfoku türelmetlenség uralkodott el. A párt és az állami szervek erőszakolták a mezőgazdaság

átszervezését. Az első 5 éves terv végére /1955-re/ célul tűzték a mezőgazdaság teljes átszervezését. Ennek pedig hiányoztak mind az objektív, mind a szubjektív feltételei.

Ilyen politikai viszonyok között a meglévő tszcs-k lassan fejlődtek úgy gazdaságilag mint politikailag. Az időjárás sem kedvezett ezekben az években a mezőgazdaságnak. A gyenge terméseredmények következtében nagyon vontatottan haladt a mezőgazdasági termelvények begyűjtése és az adófizetés. Ezekben az években a Tanács és a Tanács VB üléseken állandóan napirenden szerepelt a begyűjtés, az adófizetés és a tsz mozgalom számszerű fejlesztése.

1951-ben a tsz mozgalom fejlesztésének különösen intenzív időszaka kezdődött. Egyes tsz-ek tagszervezési versenyt hirdettek és kihívták az egész országot. A kiskirállysági "Ifju Gárda" tsz 1951 február 21-én országos felhívást intéz. /56/ A Szabad Nép közli a felhívást. Ez a felhívás az MDP II. Kongresszusának tiszteletére történt. A Csongrád megyei Tanács VB. MG. osztálya távmondatban hívta fel a járási, városi VB elnökök figyelmét, hogy csatlakozzanak a kiskirállysági felhíváshoz, "Kövessen el Elnök Elvtárs mindent, hogy a járásuk területén minden tszcs és tsz, valamint előkészítő bizottsága elsőik között jelentse be csatlakozását". /57/

A Szentés Járási Tanács VB. MG. osztálya levelet írt minden tszcs vezetésének, amelyben felhívta a figyelmet az újság-cikre és a csatlakozásra. A tsz szervezés eredményeit a helyi tanácsok hetenként kötelesek voltak jelenteni felsőbb szerveiknek.

Ebben a túlfűtött politikai atmoszférában elkészül a Csongrád megyei Tanács VB. MG. osztályának 1951 augusztus és szeptember hónapra szóló tsz fejlesztési terve. /58/ A munkaterv előírta, hogy két hónap alatt 65 tszcs-t kell létrehozni Csongrád megyében, ebből 14-et Szentés járásban. A tervzet meghatározta, hogy hetenként hány tagot kell beszervezni a tsz-ekbe és mennyi földdel. Minden belépőre 8 kat. hold földet számoltak. Ebből látható, hogy a terv készítői már ekkor a középparasztság tömeges belépését tervezték. Az 1951 őszi felfejlesztés során

"El kell érünk, - írja a tervezet-, hogy a tszcs-k a jelenleg meglévő földterületükkel együtt a megye összes földterületének 24 %-át birtokolják. Ha minden tagra 8 kh. területet számítunk, akkor a jelenleg meglévő tagokhoz ez évben 15.375 tagot kell, hogy beszervezzünk, a szövetkezeti nagyüzemi gazdálkodásba 121.474 kh. földdel.

Ezen két hónapos munkatervünkben, amely augusztus 6-tól szeptember 30-ig van beütemezve, be kell szerveznünk 8.000 tagot 75.000 kh. földdel." /59/

Ebből Szentés járásban két hónap alatt 3220 tagot 25.000 kh. földdel kellett beszervezni a közös gazdaságokba.

Ez a tsz szervezésre vonatkozó munkaterv a párt és az állam akkori agrárpolitikájából fakadt. Ezt teljesíteni csak az önkéntesség lenini elvének megsértésével lehetett. A területi és a helyi párt és tanácsszervek nem tudtak mást tenni, mint "szorgalmazták" a tsz szervezést. Abban a politikai szituációban ez a türelmetlen, mindent előíró politikai törekvés érvényesült.

A Szentés Járási Tanács VB, tsz fejlesztési terve Szegvár községre is meghatározta, hogy 1951 szeptember és október hónapban milyen eredményeket kellett a tömeges fejlesztésben elérni.

Közlöm a tervezet számait:

22. sz. táblázat.

	Meglévő:		Fejlesztés:		Összesen lesz:	
	Tsz tag	föld	Tsz tag	föld	Tsz tag	föld
Gorkij	155	609	36	760	191	1369
Puskin	72	499	78	635	150	1124
Összesen:	227	1098	114	1395	341	2493

Ilyen tervezetet csak írásszal mellett lehetett készíteni. Ebből a fészített tervből csak hibák származhattak.

A tsz-ek tömeges fejlesztéséhez 1951 nyarán nem voltak meg a feltételek.

Állításomat a Szentés Járási Tanács VB.MC. osztályának jelentésével is bizonyítom, amikor azt írták 1951 január 3-án, hogy "Járásunk területén /1950/ december hónapban új tszcs nem alakult. Előkészítő bizottság sem alakult. A járás 18 tszcs-ja

december hónapban 14 családdal 32 taggal és 15 kat. hold földdel fejlődött. A 32 tagból 31 agrárproletár és 1 középparaszt." /60/ Ez a jelentés nemcsak azt bizonyította, hogy nem értek meg a feltételek a tsz-ek tömeges fejlesztéséhez, hanem azt is, hogy ezekben az években a tsz-be csak a parasztság legszegényebb rétegei léptek.

A középparasztság - legyen az új, vagy régi birtokos paraszt - még távolmaradt. Őket ekkor még nem vonzotta a termelészövetkezet. Ez a helyzet nagyon irreálissá tette a Megyei Tanács VB.MG. osztályának munkatervét, amikor 1 belépő tagra 8 kh. föld bevitelét írta elő.

A tsz-ek tömeges fejlesztését az is akadályozta, hogy a tszcs-k rossz anyagi helyzetben voltak. A Szentesi Járási Tanács VB.MG. osztályának vezetője /Szalacssek Titusz/ a következőket jelentette 1951 elején a Megyei Tanács Mezőgazdasági Osztályának: "A fejlesztést az előirányzatnak megfelelően a zárszámadások miatt nem tudtuk elérni, mivel a 18 tszcs közül csak 4 tszcs-nek volt aktív mérlege, 14 tszcs passzívan zárt és ez a körülmény késleltette a fejlődést." /61/

Valóban ez volt a helyzet. Egy munkaegység értéke a 14 mérleg-hiányos tszcs-ben 9 és 13 R között váltakozott. A szegvári Gorkij tsz_ben 18.27 R-ot fizettek egy munkaegységre. Az 1950-es év ilyen mérlege után 1951-ben objektíve nem lehetett a tömeges átszervezést megvalósítani. A körülmények gondos mérlegelése azonban akkor elmaradt. Természetes, hogyha a szükséges feltételek hiányoztak, akkor ezt adminisztratív eszközökkel pótolták. Erre kényszerültek a politikai és az állami szervek. Csak súlyosbította a helyzetet, hogy egyes személyek - a párt és állami szervekben egyaránt - túlhajtották a kapott utasításokat.

A járási tanács szervek a tsz szervezés tervének elkészítése mellett más intézkedéseket is tettek a cél érdekében. Feltétlenül helyes volt az az elhatározás, hogy " szeptember 23-án Szegvár község dolgozó parasztsága a makói József Attila tsz-be megy látogatába." /62/ A makói József Attila tsz erős tsz volt.

Meglátogatása azt szolgálta, hogy a tsz szervezés ösztönzést kapjon Szegváron.

A Szentesi Járási Tanács VB.MG. osztályának intézkedései közé tartozott, hogy írásban fordult az Állami Gazdaságok Csongrád megyei központjához, hogy a "gazdaságok ne vegyenek fel tszcs tagokat dolgozni." Az állami gazdaságok vezetői visszaigazolták ezt a kérelmet és azt írták, hogy "kérelmüknek eleget tettünk és a gazdaságokkal közöltük, hogy tszcs tagokat ne alkalmazzanak." /63/

Az intézkedések arra engednek következtetni, hogy a tszcs-k egyes tagjai az állami gazdaságokba mentek dolgozni, otthagya a tszcs-t, vagy családtagjaikkal helyettesítették magukat a közös munkában. Ezt a jelenséget próbálta megakadályozni a Szentesi Járási Tanács.

A tanácsok erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy a családtagokat is beléptessék a tsz-ekbe. Ennek fontosságára a tanácsok felsőbb szervei gyakran felhívták a figyelmet. 1951 tavaszán és nyarán az volt a jellemző, hogy hetenként egy-két család lépett be a szegvári tsz-ekbe. "1951 április 17-23-ig egy tag lépett be a szegvári Gorkijba 4 családtaggal, 6 kh. földdel..." jelentette Csatornai Antal a Szentesi Járási Tanács VB.MG. osztályának tsz előadója. /64/

A politikai élet túlzásai sokat ártottak a munkás-paraszt szövetségnek és a tsz mozgalomnak. Az osztályharc elkerülhetetlen ölesedésének elmélete is károkat okozott éveken keresztül a párt falusi politikájában. Ennek bizonyítására egy-két intézkedést felsorolok. 1950 december 29.-én a Szegvár községi tanácsülésen az alábbi határozatot hozták: "Utasítja a községi tanács a VB-ot, hogy a kulákság és a notórius adót nem fizetők ellen tegye meg a legszigorubb intézkedéseket. Haladéktalanul tűzzön ki árverést és tartsa is meg." /65/ Ugyancsak a tanácsülésen arról beszéltek a felszólalók, hogy "Általában az 5 holdasok vonják ki magukat az adófizetési kötelezettségeik alól." /66/ Ha az 5 holdasok nem fizették általában az adót, akkor elsősorban ők a "notórius adót nemfizetők" és ebben az esetben velük szemben is úgy kellett eljárni, mint a kulákokkal. Egyen-

lősegi jelet tettek a kulákság és a többi rosszul adózó emberek közé. Kétségtelen, hogy ez politikai hiba volt.

Az 1953 július 13-án tartott tanácsülésen Magyar Kálmán középparaszt tanácstag sérelmet jelentett be, amiért a község szőgyentáblájára írták a nevét. Erre azért került sor, mert a cséplést követő 48 órán belül nem szállította be a magtárba a kötelező mennyiségű gabonát.

A párt és az állam célul tűzte ki a középparasztság megnyerését, ugyanakkor a hibás politika és gyakorlat következtében összeütközésbe került velük. Az ilyen és hasonló esetek rontották a parasztság hangulatát, a parasztság és a párt közötti viszonyt. A dolgozó parasztság, mindenekelőtt a középparasztság, elidegenedett a szocializmustól. Pedig éppen ezekben az években akarták őket bevonni a közös gazdaságokba. Nagyon kevés sikerrel.

Mit mutatnak a számok a tsz taglétszámának alakulásáról? /67/

23.sz. táblázat.

Évek:		Össz. létszám	A tagok közül a tsz-ben	
			dolgozik	nem dolgozik
	Erdei	9	9	-
1948	Karácsonyi	6	6	-
	Erdei	49	40	9
1949	Karácsonyi	18	18	-
	Erdei	84	54	30
1950	Karácsonyi	27	21	6
1951	Gorkij	99	94	5
1952	"	132	46	86
1953	"	157	58	99

A táblázat mutatja a Gorkij tsz és elődjeinek /Erdei, Karácsonyi/ ellentmondásos fejlődését. Látható, hogy a tsz taglétszáma időről-időre növekedett. Az ellentmondás abban van, hogy a tsz. taglétszámának növekedésével együtt emelkedett a munkaegységet nem teljesítő, a tsz-ben nem dolgozó tagok száma.

Hiába voltak a tsz elhagyását tiltó rendelkezések, a tagok mégis másutt kerestek munkát. A jobbik eset az volt, ha a távozók családtagjaikkal helyettesítették magukat a közös munkában. Ezekben az években nagyon megnövekedett a pártoló-tagok száma. 1951 évben a községi párt és tanácsvezetőknek kötelezővé tették a tsz-be lépést, ha másként nem - pártoló tagként. Ezzel az intézkedéssel a tsz jelentőségét akarták hangsúlyozni a parasztság előtt. A pártoló-tagoknak nem volt kötelező a termelőmunkában résztvenni. Gyakori jelenség ezekben az években, hogy a földtől való megszabadulás eszközüül a pártoló-tagságot választották. A magas beszolgáltatás a föld elhagyására kényszerítette a gyenge gazdasági helyzetben lévő parasztembereket. Pártoló tagként belépve a tsz-be leadták földjüket, s ezzel megszabadultak a beszolgáltatás kötelezettségétől és az iparban, vagy a termelés más területein helyezkedtek el. Mint látható az embereket beléptették ugyan a tsz-be, de közben a tagság egyre nagyobb hányada nem a tsz-ben dolgozott, mert a tsz által nyújtott jövedelemből nem lehetett megélni. A tsz gazdálkodása nagyon labilis volt és a rendkívül mostoha időjárás is sújtotta a mezőgazdaságot. A tsz közgyűléseken keseregtek az emberek és szóvatették rossz anyagi helyzetüket. Rácz József pl. azért kéri kilépését a tsz-ből, mert nem tud megélni, nem tudja családját eltartani. /68/ Ekkor sokan vannak Rácz Józsefhez hasonló helyzetben. A tsz ilyen gazdasági viszonyai természetesen meghatározták az emberek politikai hangulatát is. Ebben a helyzetben éri a Gorkij tsz-t 1953 nyarán az első nagy megrázkódtatás.

5./ A Gorkij tsz politikai helyzete 1953 júliustól 1956 októberig.

Ezt a szakaszt Nagy Imre miniszterelnök 1953 július 4-én a parlamentben elmondott beszédétől, az 1956-os ellenforradalom kitöréséig számítom.

E szakasz kezdő és befejező dátuma egyben a magyar termelőszövetkezeti mozgalom két nagy megrázkódtatásának ideje is. 1954 és 1956 közötti éveket a jobboldali hibák felhalmozódása, a bizonytalanság, a tsz mozgalom vergődése jellemezte.

" Magyarországon a tsz mozgalom az elért nagy sikerek mellett két ízben ment át komoly, nagy megrázkódtatáson: 1953 őszén több mint 100.000 tag lépett ki a tsz-ből. 1956 végén feloszlott a tsz-ek több mint fele. A kilépettek jelentős része középparaszt. " / 69 /

Nagy Imre parlamenti beszédében kifejtette, hogy "a kormány elsőrendű feladatának tekinti az egyéni gazdaságok termelésének felkarolását" - majd arról szólt, hogy "a kormány minden eszközzel meg kívánja szilárdítani a paraszti termelést és tulajdon biztonságát." Hangsúlyozza, hogy "... a kormány helyesnek és szükségesnek tartja a tsz mozgalom lassítását és az önkéntesség szigorú betartása érdekében lehetővé fogja tenni, hogy azok a tsz tagok, akik vissza akarnak térni az egyéni gazdálkodáshoz, mert ott vélik megtalálni boldogulásukat, a gazdasági év végén kiléphetnek a tsz-ből. Ezen túlmenően engedélyezni fogja olyan tsz-ek feloszlását, ahol a tagság többsége azt kívánja". /70/

Ez volt az a programbeszéd, amely az alig néhány éves multtal rendelkező tsz-ben az első nagy megrázkódtatást okozta.

A szegvári Gorkij tsz a gyengén működő tsz-ek közé tartozott. A Szentés Járási Tanács VB. MG. osztálya azt jelentette, hogy a tsz "nem rendelkezik megfelelő mennyiségű munkaerővel, ami miatt az egyes mezőgazdasági munkák elvégzése veszélyeztetve van." /71/ A munkaerő hiány következtében "35 hold kukoricát egyszer sem kapáltak meg" irta 1953 szeptemberében egy ellenőri jelentés a Gorkij tsz-ről. /72/

A Gorkij tsz-ben lévő legfőbb bajokat ebben az időben így lehet összefoglalni: kevés a munkaerő, nincs termelési kedv, sok a bizonytalansági tényező mind a tagság, mind a vezetők között, alacsony színvonalu a termelés, kevés a tsz-ből származó jövedelem.

A taglétszám és a munkaerő alakulását az alábbi számok illusztrálták:

24. sz. táblázat.

Évek:	Össz. létszám.	A tagok közül a tsz-ben	
		dolgozik	nem dolgozik
1954	153	38	115
1955	184	71	113
1956	209	69	140

Növekedett azoknak az embereknek a száma, akik valamilyen módon a tsz-hez tartoztak, /tagok, vagy pártolótagok/, de ennél gyorsabban növekedett a tsz-ben nem dolgozó tagok száma. A tsz tagoknak egyre kisebb hányada vett részt a közös munkából. A tsz földterülete évről-évre növekedett, a dolgozó tagok száma viszont csökkent. Ebben volt a Gorkij tsz válsága.

A legkritikusabb az 1954-es év volt. Nagy Imre liberális politikája ekkor jelentkezett a legnegatívabb hatással. Mint a számok is mutatják, sokan elhagyták a tsz-t, másutt kerestek megélhetést. A tsz-ben nem dolgozó tagok és pártoló-tagok teherként nehezedtek az egyébként is sok bajjal küzdő tsz-re. A tsz-t otthagyo és másutt jobban kereső emberek demoralizálóan hatottak a tsz-ben lévőkre. Ezekben az években - kevesek kivételével - az emberek kifelé néztek a Gorkij tsz-ből. Nagy Imre kormányprogramja után a kilépési törekvések bátorítást kaptak. Az alacsony jövedelem nem ösztönzött a termelésre. Egyre több az olyan idős tsz tag is, aki anyagi támogatást kért a tsz vezetőségétől, de az nem tudott segítséget nyújtani.

A tsz-ek állapotát jól mutatta a Szentcs Járásí Tanács VB 1953 október 9-én hozott határozata, amelyben arra hívott fel, hogy " A tsz-ek igazgatósága, intéző bizottsága levélben vagy személyesen keresse fel azokat a volt tsz tagokat, akik már előzőleg elhagyták a tsz-t. Nevelőmunkával bírják őket visszatérésre. Foglalkozzanak a kilépni szándékozókka. Meg kell szólaltatni azokat a tsz tagokat, akik kilépési szándékukat visszavonták."

Nagy Imre beszéde után néhány hónap alatt megindult egy bomlási folyamat a szegvári Gorkij tsz-ben is. A tsz-ből 1953 évben léptek ki a legtöbben, számszerint 29-en. A közös munkában 1954-ben csak 38-an vettek részt, míg 1953-ban 58-an és 1955-ben 71-en. A tagság által bevitt földterület is csökkent 310 kh-ról 191 kh.-ra. A kilépők 119 kh. földet vittek ki a tsz-ből.

1954 január 3-án paraszttaktiva értekezletet hívott egybe a Szegvár községi pártbizottság. Itt felszólalt Szarvas László egyénileg dolgozó paraszt, aki a következőket mondotta:

"Az egyénileg dolgozó parasztság úgy látja, hogy a kormányzatunk belátta azt, hogy a termelésben az egyénileg dolgozó parasztság a döntő tényező." Javasolta, hogy "Tóth Mihály dolgozó parasztnak, aki egy szántási idény alatt 700 kh. földet is felszántott, hogyha lehetséges a traktorát juttassák vissza."

/74/

Ezen az értekezleten felszólalt még Ternai József a Gorkij tsz elnöke is, aki arról beszélt, hogy: "A kormányprogram óta megjavult a helyzetük a tsz tagoknak. Az elmúlt esztendőben nagyon csüggedtek." /75/

Nagy Imre a kormányprogram meghirdetésekor jól kihasználta azokat a hibákat, amelyet a párt és az állam 1953 juniust megelőző években elkövetett. Nagy Imre programja kétségtelenül népszerű lett a Gorkij tsz-ben és sokat vártak tőle a parasztemberek. A parasztság különböző rétege mást-mást várt a programtól. A tsz tagság jobb megélhetést, csökkentett beszolgáltatást, kilépési lehetőséget, az egyénileg dolgozó parasztság a tsz szervezés elhuzódását, esetleg megállását várta, a kulákság pedig elvett javainak visszaadását, a paraszti prosperitás újabb lehetőségeit remélte. A paraszti várakozást az is felcsigázta, hogy 1951-52 évben a szárazság és egyéb elemi csapások következtében rossz termés volt és gyenge termés ígérkezett 1953-ban is.

1951-54 között a legnehezebb a Gorkij tsz helyzete. 1949-50-es évek biztató lendülete megtört, s ezután a tsz életének stagnálása és visszaesése következett.

A Gorkij tsz-t ezekben az években sokan elhagyták. Akik végig kitartottak a tsz mellett azokat minden elismerés megillet. Az alapító 9 tag közül ma már csak Rác Mihály található a Gorkij tsz-ben.

6./ A Gorkij tsz gazdasági élete 1956 őszéig.

Mindenekelőtt tekintsük át a tsz tagság nemek szerinti összetételének alakulását:

25.sz.táblázat.

Év	Tsz.	Össz tagság	Az össz tagságból		A tsz-ben dolgozó tag:	A dolgozó tagok közül	
			férfi:	nő:		Férfi:	Nő:
1948	E	9	9	-	9	9	-
	K	6	6	-	6	6	-
1949	E	49	46	3	40	37	3
	K	18	17	1	18	17	1
1950	E	84	67	17	54	46	8
	K	27	18	9	21	13	8
1951	G	99	65	34	94	70	24
1952		132	84	48	46	40	6
1953		157	109	48	58	48	10
1954		153	106	47	38	36	2
1955		184	136	48	71	67	4
1956		209	159	50	69	62	7

Szegváron a tszcs-eket férfiak alapították meg. A nők száma fokozottan emelkedett, majd csökkent. A nők termelésben elfoglalt helye is nagyon hullámzóan alakult. A legtöbb nő 1951-ben dolgozott a tsz-ben, a legkevesebben 1954-ben. 1954-től 1960-ig a nőknek nem volt különösebb szerepük a tsz termelésében. 1951-ben azért jelentősebb a nők munkában való részvétele, mert az 1951-es szervezési kampány idején a feleségek léptek be elsősorban a tsz-be. A férfiak nagy része - főleg az újonnan földhöz juttatottak - ekkor már az iparban és más helyeken dolgoztak. A kapott földön külterjes gazdálkodást folytatva, a férfiak csak besegítettek a nagyobb növényápolási és betakarítási munkák idején. 1952-től kezdve a nők is rendszertelenül vettek részt a közös munkában. Ez azért történt így, mert a tsz-ből szerzett jövedelem csak a kiegészítő jövedelem szerepét töltötte be sok család életében. Ilyen okok következtében a tsz nagy munkaerő hiánnyal küzdött.

A Gorkij tsz földterületének tulajdonjog szerinti alakulása megmutatta a tsz-nek azt a sajátosságát, hogy a parasztság legszegényebb rétege hozta létre. Ime a bizonyíték:

26.sz. táblázat.

Év:	Tsz.:	Össz terület kh.	Az össz területből	
			tagok földje kh.	állami tart.kh.
1948	Erdei	112	16	96
	Karácsonyi	66	13	53
1949	Erdei	198	32	166
	Karácsonyi	150	73	77
1950	Erdei	455	377	78
	Karácsonyi	141	85	56
1951	Gorkij	667	317	350
1952		589	310	279
1953		481	191	290
1954		438	191	247
1955		487	184	303
1956		495	188	307

A Gorkij tsz elődjei elsősorban állami tartalékföldön alakultak meg. A tagok nagyon kevés saját földet vittek a tsz-be.

A számok érzékeltetik a földterület állandó változását is. Ennek oka, hogy szinte minden évben változott az állami tartalékföld egy részének helye és területe. Változott a tagok által behozott föld, az időnként ismétlődő tagosítások révén is. A Gorkij tsz területe 1951 évben 47 birtoktagból állt. Tehát a tsz földterületének gyakori változása és szétszórtsága a rossz időjárásu esztendőkhöz, a tagság érdektelensége a közös munkában, a politikai irányvonal változásai bomlasztóan hatottak a Gorkij tsz gazdálkodására és fejlődésére.

Az alábbi táblázatban látható a tsz szántóterülete, a háztáji használatba adott és az egy dolgozó tagra jutó földterület.

27.sz. táblázat.

Év:	Össz terület kh.	Az összes területből közös szántó kh.	háztáji szántó kh.	A dolgozó tagok, fő.	Egy dolgozó tagra jutó szántó kh.
1948	178	167	-	15	11.1
1949	348	335	25	58	13.0
1950	596	458	72	75	6.0
1951	667	484	35	94	5.2
1952	589	450	16	46	9.5
1953	481	337	35	58	5.5
1954	438	294	34	38	8.0
1955	487	323	46	71	4.6
1956	495	324	61	69	4.0

1948 és 1956 között "félezer" holdas gazdaság a Gorkij tsz. Egy dolgozó tagjára 9 év átlagában megközelítően 7 kh. szántó terület jutott. Ha figyelembe vesszük, hogy az állattenyésztés, a gyümölcs és a fejlődő zöldségtermesztés is tagokat vont el a növénytermesztéstől, akkor látható, hogy egy mezőgazdasági dolgozóra 10 kh-on felüli szántóföld jutott. A munkaigényes növények /cukorrépa és gyapot / termesztése még tovább növelte az egy tagra jutó földterületet. Az egy dolgozó tagra jutó nagy terület arra ösztönözte a tsz vezetőségét, hogy külterjes gazdálkodást folytasson.

A háztáji művelésbe adott föld területe egészében megfelelt a dolgozó tagok arányainak. Ezekben az években is a ledolgozott munkaegységek alapján osztottak egész /1600 □-öl/ vagy fél / 800 □-öl/ háztájit.

Ha a gazdaság közös földterületének főbb művelési ágak szerinti alakulását elemezzük, akkor láthatjuk, hogy a Gorkij tsz-re a bemutatott években a szántóföldi növénytermesztés a jellemző.

28.sz. táblázat.

É v :	Összes szántó	Szőlő gyümölcs	Rét	Legelő
1948	167	-	-	-
1949	335	-	-	-
1950	458	7	-	88
1951	488	7	-	82
1952	450	17	24	89
1953	337	18	8	77
1954	294	17	8	77
1955	323	35	8	77
1956	324	36	8	77

Tíz év átlagában a megművelt összterület 20-22 %-án, a szántó terület 32-35 %-án kenyérgabonát termeltek. A többi területen szemes és szálaskormányt, ipari növényeket, gyümölcs-termesztést folytattak és a tsz tagok háztáji művelésébe adták. A termelt takarmányt az állattenyésztésben hasznosították. Az állattenyésztésben használták fel a rét és a legelő területek szénatermését.

A zöldségtermesztés egyre nagyobb jelentőséget kapott évek során a tsz gazdálkodásában. Ezt a következő számok bizonyítják:

29.sz. táblázat.

1948 és 1949-ben nem volt zöldségtermesztés.	
1950-ben	17 kh.-on
1951-ben	24 "
1952-ben	8 "
1953-ban	10 "
1954-ben	6 "
1955-ben	7 "
1956-ban	15 " termeltek zöldséget.

A zöldségtermesztés elsősorban a rendelkezésre álló munkaerő függvényeként változott. Amint a taglétszám lehetővé tette a vezetőség növelte a kertészet területét. A legkisebb területen 1954-ben folytattak zöldségtermesztést. Ennek oka, hogy a tsz-ban dolgozó tagok száma 38 főre csökkent.

Tekintettel arra, hogy a Gorkij tsz-re a szántóföldi növénytermesztés volt a jellemző, érdemes kimutatni a legfőbb növényfélések átlagtermését. A mértékegység: kh/q.

30.sz. táblázat.

Év:	Buza	kukorica	árpa	zab	cukor- répa	burgonya
1950	12.-	6.8	8.-	4.-	53	4
1951	12.7	7.6	6.3	3.1	104	59
1954	6.9	12.4	12.8	8.6	113	40
1955	14.9	12.-	x	x	165	68
1956	8.4	14.3	14.-	5.-	151	50

x = - ezekből az évekből nincsenek adatok.

Az átlagtermésről készült adatok szemléltetően mutatják a gazdálkodást, a szakszerűség színvonalát, a változó időjárást, a munkaerőhiányt, de a tsz tagság termelési kedvét is.

A buza mintegy 150 kh-on termelt átlaga egészében megfelelő volt. A tsz földjének többsége alkalmas a buzatermesztésre. A kukorica termésátlaga nagyon gyenge. A 6-7 q termésátlag azokban az években volt, amikor a tsz krónikus munkaerőhiánnyal küzdött. Szinte hihetetlen a holdankénti 53 q-ás cukorrépa, de a 4 q-ás burgonya termesztés is. Ezt nemcsak a szélsőséges időjárás okozta, hanem a termelési kedvtelenség, a szakszerűtlenség, és a munkáskezek hiánya. Ezekben az években gúnyosan beszéltek a "virágzó mezőgazdaság"-ról, mert a munkálatlan földeken a vadnövények virítottak.

A terméseredmények meghatározták a tsz-ből származó jövedelem nagyságát.

A tagság közösből származó jövedelmének összetevői közé tartozott az állattenyésztés is.

31.sz. táblázat.

Év végén:	16	szarvasmarha db.				sertés db.				baromfi db.
		össz.	tehen.	növ.	hízó mar. mar.	össz.	anya- koca	malac	hízó	
1949	7	30	30	-	-	37	37	-	-	-
1950	10	55	29	26	-	273	37	236	-	112
1951	16	91	24	67	-	160	42	114	4	238
1952	23	83	26	57	-	382	51	306	26	214
1953	27	65	23	42	-	185	51	108	26	233
1954	24	55	20	35	-	211	21	190	-	606
1955	20	62	20	30	12	315	24	262	29	488
1956	21	76	26	16	34	54	25	-	29	86

A táblázatból látható, hogy 1948 és 1956 között már kezdett kialakulni a Gorkij tsz gazdálkodási profilja: gabonatermesztés, szarvasmarha és sertéstenyésztés. Ez a profil 1957-től állandósult és kiegészült a zöldségtermesztéssel, mivel a tsz-nek erre kedvező lehetőségei voltak.

Az állatállomány számszerű alakulásában is nyomon követhető a tsz földterületének és a munkaerő helyzetének ingadozásai. Az 1953 és 1954, az állattartás legkritikusabb éve, nemcsak a kevés munkaerő, hanem az alacsony terméseredmények miatt is. Bizonyos visszaesést okozott még 1956 is a korábbi évek egyenletesebb fejlődésében. A baromfitartás addig sem volt számottevő, majd végül megszüntették.

A növény és zöldségtermelés, valamint az állattenyésztés ismerete után el kell végezni a tsz tagok közösből származó jövedelmének vizsgálatát.

32.sz. táblázat.

Év:	Kifizetett munkaegység értéke 1000 Ft	Munkaegységből részesedés		Dolgozó taglétszám	Egy tagra jutó évi jövedelem Ft-ban	
		készpénzben	természetben		Gorkij	Megye
		1000 Ft				
1949 Erd.	55	25	30	40	1.375	x-
Kar.	32	11	21	18	1.777	-
1950 Erd.	182	99	83	54	3.370	-
Kar.	46	26	20	21	2.190	-
1951 Gorkij	292	129	163	94	2.807	-
1952	130	82	40	46	2.826	-
1953	459	210	249	58	7.913	8.120
1954	362	98	264	38	9.726	9.202
1955	547	139	408	71	7.704	8.734
1956	727	275	452	69	8.077	9.272

x = nincsenek adatok.

1948 évben nem volt munkaegység-részesedés egyik tiszcsében sem. Az első zárszámadásra 1949 végén került sor. Az akkori helyzetre jellemző, hogy a Gorkij tisz elődjében / az Erdei tiszcsében / negyedszerre sikerült csak megtartani a zárszámadó közgyűlést, mert háromszor veszekedésbe fulladt. /76/ Ez érzékelhető az 1 főre jutó jövedelemből is. 1950 végén a két tiszcs egyesülését az is elősegítette, hogy a Gorkij tisz kilátásai jobbak voltak a Karácsonyiénál. A tisz tagjainak 1949 és 1952 között nagyon alacsony volt a közösből származó jövedelme, ezért a tisz ezekben az években egyáltalán nem vonzotta a parasztságot. Ezek a nehéz esztendőkhöz járultak hozzá, hogy Nagy Imre programja a parasztság várakozását felcsigázta.

A jövedelem alakulásában az 1953-as év hozott lényeges változást, amikoris többmint megkétszereződött a közösből származó jövedelem. Ebhez hozzájárult a kertészet és az állattenyésztés

fejlődése is. 1953 évtől kezdve a tsz tagság közösből származó jövedelme erősen megközelítette, majd 1954-ben el is hagyta az egy főre jutó megyei átlagjövedelmet. Őt nagyon küzdelmes esztendő kellett ahhoz, hogy a közös gazdaság ugyannyira megszilárduljon, hogy elfogadható legyen a parasztság számára.

A tsz által nyújtott jövedelem összetevői lényegesen módosultak 1953-tól. 1952-ben a részesedés természetbeni aránya egy negyedére esett vissza 1951 évhez viszonyítva. A begyűjtésben ez az év volt a legszükségesebb. Ekkor a tsz nem tudott gabonát osztani tagjainak, mert be kellett szolgáltatni. 1952-ben 840 q búzája termett a Gorkij tsz-nek. Ebből be kellett szolgáltatni 830 q-át. /77/ Nem maradt sem vetőmag, sem kenyérnek való a tagság számára. Természetes, hogy ezt az állapotot nem lehetett tovább tartani és 1953-ban csak úgy tudták munkára bírni az embereket, hogy a részesedés természetbeni arányát megemelték. 1955 ében több mint 2.000 A-tal csökkent a tsz-ből származó részesedés. Ennek oka az állattenyésztés visszaesésében, a rossz időjárásban és a tsz gyengekező vezetésében keresendő. Ilyen viszonyok között érte a Gorkij tsz-t az 1956-os ellenforradalom.

IV. f e j e z e t

A szövetkezeti mozgalom fejlődése Szegváron 1956 és 1964 között.

1./ A Gorkij tsz az 1956-os ellenforradalom alatt.

A tsz tagságára a községben történő események hatottak. Az 1956 október 23-át követő 2-3 napon különösebb esemény nem történt a községben. Október 26-án a vidéki építkezéseken dolgozó munkások teherautókkal jöttek haza. Magukkal hozták más városok eseményeinek hangulatát és közülük kerültek ki a főtéren lévő vöröscsillagok leverői. /Bárány József, Kiss Mihály/

A nyilasok szervezkedése ezekben a napokban már teljes erővel folyt. Elenjárt ebben Kispál Illés, egy közismerten nyilas, 40 holdas kulák familia tagja. Csatlakoztak a nyilasokhoz más, a rendszert nem kedvelő, vagy az azzal éppen szembenálló elemek is. Így: Szarvas /Dole/ Ferenc, Ágoston István, Palócz Andor, Buzi Sándor, Vigh Mihály, Kiss Mihály, Bihari Pál. Köztük volt: Hegyi István és Rácz András a volt nyilaspárt tagjai, Tóth László horthysta rendőrtiszt és így tovább. Október 27-én este a községi rendőrséget lefegyverezték. Kispál Illés akkor már géppisztollyal rendelkezett. Késő este szétverték a község főterén lévő szovjet emlékművet. Ebben résztvettek: Kiss Mihály, ifj. Szabics János, Buzi Sándor, Váczi György és Palócz Andor.

Az ellenforradalom vezérei és támogatóik október 28-án felvonulást és nagygyűlést szerveztek. A szervezésben résztvettek: Szarvas /Dole/ Ferenc, Palócz Andor / aki rendőrségi fogalmazó volt 1945 előtt és az ellenforradalom bukásakor Franciaországba szökött/ , Ágoston István, ifj. Nagy János a gátőr fia, Buzi Sándor, Kirsener kőműves, Cibulya cipész és Kecskés Flórián. Október 27-én szombaton délelőtt több ezer ember gyűlt össze a főtéren. A hangadók és vezéralakok akkor már teljesen a nyilasok és a hozzájuk csatlakozott szélsőséges elemek, mint Buzi

Palócz, Tóth László és a többiek. A tömeg végig vonult a község főutcáján. A felvonulást Kispál Illés vezette. A tüntetők a Kontra-soron vonultak végig, majd betértek a templomba, ahol Szomolányi Miklós a község rom.katolikus plébánosa szólt a tüntetőkhez. Csendre, békességre kérte lázongó, hiveit.

Ezután a tüntetők a főtérre tartottak, ahol megjelentek a korábban megszüntetett pártok vezetői is. Nagy Miklós a parasztpártot, Szarvas Lajos a kisgazdapártot képviselte. A gyűlés szervezésében a háttérben maradvá tevékenykedett Dr. Hérány Ferenc ügyvéd, volt SZDP tag is. A főtéren tartották a gyűlést a hősök szobránál. Itt már feszült és ellenséges hangulat uralkodott. Jelszavakat kiabáltak: "Munkát, kenyeret, Rákosinak kötelet", "Ruszkik haza". Ábrahám Pál volt csendőr már nyíltan kiabált "Kötelet a kommunistáknak, halál a kommunistákra". A budapesti hősök megsegítésére 50 kg. búzát ajánlott fel.

A gyűlésen egy fiatal tanító /Nagy István elszavalta a "Nemzeti dalt". Kispál Illés megnyitotta a gyűlést, majd Honti Dezső tanító, a Népfront helyi elnöke a nyugalomról, a szeretetről és a hazát taposó orosz csizmákról beszélt.

A békesség szellemében szólalt fel a gyűlésen Szomolányi Miklós plébános is. Nagy Miklós a parasztpárt volt elnöke az el-tűnt szép magyar fehér kenyérről beszélt. Szarvas Lajos a Kis-gazdapárt korábbi vezetőjét a tömeg nem hagyta szóhoz jutni. Ezután Kispál Illés bezárta a gyűlést és bejelentette, hogy még ma átveszik a hatalmat a községben a tanács vezetőitől. A kommunista vezetőknek el kellett hagyniuk a Tanácsházát: így Menyhárt Antal VB elnöknek, Bánfi Ferencnek, Papp Jánosnak. Néhány korábbi vezetőt és VB tagot egyenlőre benthagytak az új vezetésben, többek között Szőke István VB titkárt, Galyda Sándort, Csatornai Esztert, Bottyán Sándort a Puskin tsz el-nökét és Kiss Józsefnét.

Október 31-én összehívták a községi tanács és a Forradalmi Bi-zottság együttes ülését. Az együttes ülést a község Nemzeti Bizottságának nevezték. Az ülésen nagyon "ikotmányosan" levá-
tották a tanács VB-t és nyílt szavazással megválasztották a Nemzeti Bizottság vezetőit. /78/

Kivonat

Szegvár község Nemzeti Bizottságának 1956 október 31.-én tartott ülésének jegyzőkönyvéből.

1./1956 N.B. száma

Tárgy: a község új vezetőségének megválasztása

H a t á r o z a s t .

Szegvár község újonnan megválasztott Nemzeti Bizottsága a rendkívüli helyzetnek megfelelően lemondás folytán megüresedett vb. elnöki, elnök helyettesi és vb. titkári valamint községvezetői tisztségre titkos szavazással abszolút többséggel az alábbiakat választotta meg.

elnök: Tóth László,

elnök-h. Dr. Ternal László.

titkár: Szörényi M. Ferenc.

községvezető: Kárpáti János.

Megválasztottak a megbírást elfogadják.

k.m.f.t.

Vangel Sándor s.k.
az ülés elnöke.

Mészáros András s.k.

A kivonat készült:
Szegvár, 1956 november 6.

N.B. elnök.

A hatalom átvételéről szóló dokumentum az 1956-os ellenforradalomból. Tóth László rendőrtiszt, Dr. Ternal László jegyző, Szörényi M. Ferenc adóügyi végrehajtó volt 1945 előtt. Vangel Sándor az ülés elnöke kulák.

Elnök:	Tóth László
Elnök h.:	Dr. Ternai László
Titkár:	Szörényi M. Ferenc
Községgazda:	Kárpáti János lett.

A megválasztottak a megbízást elfogadták.

A Nemzeti Bizottság jelzett ülésén került sor a Nemzetőrség tagjainak megválasztására. A választás közfelkiáltással történt.

A Nemzetőrséget elsősorban Buzi Sándor szervezte. Aktívan közreműködött ebben Szarvas /Dole/ Ferenc, Kiss Mihály és Palócz Andor.

A Szentés Járási Forradalmi Bizottságtól Dr Márton Sándor, Dr Antal Mihály és Dr Dóczi jártak a községbe és segítették az új hatalom vezetését.

A hatalmat 1 hétig "gyakorolta" a Nemzeti Bizottság. Ezután visszahívták a korábbi vezetőket a Tanácsházára és lemondtak. Az 1956. november 4.-én megalakult Kádár-kormány intézkedései nem tetszettek a Nemzeti Bizottság vezetőinek. Tiltakozásul /kénytelen-kelletlen/ benyújtották lemondásukat.

A Gorkij tsz tagjaira ezek az események hatottak. A zűrzavaros politikai helyzet itt is kitermelte és felszínre hozta a hangadókat. Elsősorban Ternai József volt középparaszt tsz elnök beszélt a tsz ellen. Annak felosztását és felosztatását követelte. Ilyen hangadó volt a tsz tagok között Édelkraut /Johan/ János is.

Október 23.-át követő napokban megállt a termelés a Gorkij tsz-ben. Az emberek megtagadták a munkát, az őszi betakarítás abbamaradt, a jószággondozók otthagyták az istállókat, az éjjeliőrök is elhagyták helyeiket. Ezekben a napokban Bozó Pál elnök, Bottyán András brigádvezető és Zsibók András idős tsz tag - korábbi párttitkár - gondozták az állatokat és vigyázták a tsz vagyonát. Többen kijelentették, hogy "hordjuk a répát, de csak haza". A kukorica szétoztatását, a górék felnyitását is követelték. A tsz vezetői ebben a helyzetben azt mondták, hogy "vigyék, ha ezt jónak látják, de pontosan fel kell írni, hogy

ki miből, mennyit vesz el." Az egyes tsz tagok napokon keresztül hangoskodtak, de nem mertek elvinni semmit.

A Községi Nemzeti Bizottság 50 Ft napszámot szavazott meg munkaegység helyett. Különösebb anyagi kár nem volt a termésfőnököknek. Pontosan lemérve kiosztottak kb. 60 db. süldőt. Ezek értékét az évvégi részesedésből levonták. A tsz vagyonának megőrzésében komoly érdeme van Kosztolányi Mihálynak, aki később a karhatalom tagja lett.

A tsz-ből két embert választottak be a Községi Nemzeti Bizottságba: Németh Józsefet és Győri Antalt. Mindkét ember tagja volt 1945 előtt a községi nyilaspártnak. Meg kell mondani, hogy ez a két ember rendesen viselkedett, különösen Németh József, aki rendszeresen tájékoztatta Bozó Pál tsz elnököt a Nemzeti Bizottság ülésein történetekről. A tsz vezetését nem merték átvenni.

Az ellenforradalom első napjaiban egy parasztemberekből álló küldöttség kereste fel a tsz elnököt és betagosított földjeiket követelték vissza. "Lehet - mondotta az elnök - de csak törvényesen."

1956 november 6-án a tsz vezetősége gyűlést hirdetett. Ekkor még elég rossz hangulat uralkodott az emberek között. A gyűlésen a tsz elnöke két iv papírt tett a tagok elé. Az egyik ivre ráírták, hogy "a tsz-ben kívánok maradni" a másikra, hogy "távozni akarok a tsz-ből". Az emberek többsége aláírta az iverket. A gyűlésen jelen volt mintegy 50-55 ember. Ezek közül 35 fő kívánt a tsz-ben maradni, a többi nem. Voltak olyanok, akik egyik ivra sem írtak alá. "Várunk még" - mondták.

Elhagyták a tsz-t többen között: Ternai József volt középparaszt tsz elnök. Vitte kocsiját, lovát. Muzsik Miklós volt középparaszt, Ternai sógora. Győri Antal volt nyilaspárttag, a Nemzeti Bizottság tagja. Samu Pál volt középparaszt, a kertészet vezetője. Edelkraut /Johan/ János az egyik fő hangadó, Gyovai Szilveszter és Buza Lajos korábbi tsz elnök. Az utóbbi három személy azóta visszajött a Gorkij tsz-be és ott dolgozik. Ternai József a Puskin tsz-be lépett be 1960-ban.

Az élet lassan helyreállt a Gorkij tsz-ben. A tsz-ben maradt tagok elkezdtek a munkát. Szép ősz volt, abban az évben, s így sikerült az őszi betakarítást elvégezni.

Elkezdődött az MSZMP ujjaszervezése is. Bereczki Ferenc volt párttitkár nem vállalta a párt ujjaszervezését, kimaradt a pártból. Kurucz Márton elvtárs felkereste a Szentesi Járási Pártbizottságtól és biztatta a párttagokat a párt ujjaszervezésére. Rövidesen mintegy 5-6 elvtárs lépett be a pártba. A párt szervezésében kiemelkedő érdemei vannak Zsibók András elvtársnak. A Gorkij tsz e kiváló tagja már nem él.

2./ A tsz mozgalom Szegváron 1956 novemberétől 1958 decemberéig.

A szakaszhatárokat az ellenforradalom leverése és az MSZMP Központi Bizottságának 1958 decemberi határozata jelezte. A Központi Bizottság határozata a mezőgazdaság teljes átszervezését tűzte napirendre. A két esztendő a tsz mozgalom erőgyűjtésének évei voltak.

Az ellenforradalom után sokan elkeseredtek, pesszimisták voltak. "Husz év is kevés lesz a talpraálláshoz" - mondták. Az ellenforradalom a Gorkij tsz-ben számottevő anyagi kárt nem okozott, morálisan és politikailag azonban annál többet. Sokan csalódtak, meghasonlottak, elvesztették politikai biztonságukat. Az újjá éledő párt és állami szervek, továbbá a politikailag szilárdabban álló emberek nyújtottak segítséget a tsz életének továbbfolytatásához.

1957 nyarán megjelent az MSZMP agrárpolitikájának tézisei. A tézisekben összegezte a párt a megtett utat és nyugodt termelőmunkára hívta fel az ország parasztságát. A párt tézisei nem hallgatták el, hogy a jövő feltétlenül a nagyüzemi, a szocialista mezőgazdaságé. "Az MSZMP egész népünk egyetemes érdekét - beleértve a parasztság érdekét is - szem előtt tartva a mezőgazdasági termelők állandó fejlesztésének fő feladata lett egyik legfontosabb feladatának tekintti annak elősegítését, hogy mezőgazdaságunk fokozatosan korszerű szocialista nagyüzemi mezőgazdasággá alakuljon át." /79/

A tézisek azt is meghatározták, hogy az átszervezést úgy kell végrehajtani, hogy közben a termelés ne csökkenjen, hanem megerősödjék. A közvetlen feladatot azonban a mezőgazdaság be-

termelésének fokozásában, a termelés növelésében jelölte meg. Ennek azért kellett így lennie, mert ezekben az években nem lehetett közvetlen feladat a mezőgazdaság szocialista átszervezése, a tsz-ek szányszerű fejlesztése. A fő kérdés a hatalom megszilárdítása volt és az agrárkérdést ennek kellett alárendelni. Most a tsz-ek szervezeti, politikai és gazdasági megszilárdítása, gazdálkodásuk megjavítása volt az amire nagy gondot kellett fordítani. Erőssé és a parasztság számára vonzóvá kellett tenni a tsz-eket. "A párt a figyelmet a falusi pártszervezetek megerősítésére, a pártmunka stílusának megjavítására összpontosította." /80/

A Párt és a Kormány több intézkedést hozott a tsz-ek gazdasági megsegítése céljából: eltörölték a kötelező állami beszolgáltatás rendszerét, bevezették az új mezőgazdasági felvásárlási árrendszert, megengedték a föld 5 kh-ig történő adás-vételét, a kötelező vetésterv előírását megszüntették - a búzavetést kivéve.

Mód nyílt a tsz alapszabályának helyi kiegészítésére is. Ezek az intézkedések kedvezően hatottak, mert növelték a tsz-ek és az egyéni parasztság termelési biztonságát, ösztönözték a termelésre, az állattenyésztésre, a mezőgazdaság tartalékainak jobb kihasználására.

1957 decemberében jelent meg az 3004-es kormányhatározat, amely a tsz-ek állami támogatásának eszközeit és módjait tartalmazta. Ez a kormányhatározat évek során újabb rendelkezésekkel egészül ki, úgy mint a 3004/1, 3004/2 stb. Az állami támogatás célja: a tsz-ek állóeszköz-állományának növelése, és a közös gazdaságok növény és állattenyésztésének fejlesztése. A tsz-nek hitelfedezetül árut kellett lekötni. Ilyen politika következtében a parasztság nem lett a restauráció tartaléka. "A parasztság a népi hatalom mellé állt." /81/

A Gorkij termelőszövetkezet élete tovább folyt az ellenforradalom után. A rend helyreállt, az emberek ismét dolgoztak. A tsz-ben maradt emberek nagyon fegyelmezetten végezték terme-

lőmunkájukat. Két év alatt a dolgozó tagok száma nem változott lényegesen, ezért a tsz továbbra is munkaerő hiánnyal küzdött. 1957-1958-ban a kalászosok gyengébb, a kapások jó közepes termést hoztak. A sertés és szarvasmarha állomány is tovább fejlődött. A gyümölcs és konyhakertészetben eredményesen gazdálkodtak. Mindezek természetesen pozitív hatással voltak a munkaegység alakulására. Ugy 1957, mint 1958-ban az egy tagra jutó közösből származó jövedelem felül volt a 12.000 Ft-on. Ha ehhez hozzáadjuk a háztáji gazdaságok termelését is, - amelynek évi eredményét 4-5.000 Ft-ra lehet becsülni, - akkor ez már olyan személyi jövedelem, amelyet a Gorkij tsz soha nem produkált.

A Puskin tsz is hasonló eredményeket ért el a községben évi 16-18.000 Ft. jövedelem már kiemelkedő volt. Az 1957 és 1958-as év legnagyobb eredménye az volt, hogy a "tsz parasztnak reális jövedelme első ízben haladta meg az egyéni parasztnakét." /82/

A község két tsz-ének tagsága és vezetősége sok küzdelommal, de valóra váltotta a párt céljait: növelték a termelést, többet tudtak nyújtani tagjaiknak, a tsz-eket elfogadhatóvá tették a parasztság számára. A tsz főlénye a kisparaszti gazdaságokkal szemben a megalakulás óta először most volt tapasztalható.

Elérték azt a célt, amelyről Lenin így írt: "Csakis abban az esetben ha sikerül a parasztnak a gyakorlatban megmutatni a föld társadalmi, kollektív, társas, artelben történő megmunkálásának előnyeit, csak ha a társas, az artel gazdasággal sikerül a parasztnak segítséget nyújtani, csakis akkor fogja majd az államhatalmat kezében tartó munkásosztály a maga igazát valóban bebizonyítani a parasztnak, csakis akkor vonhatja majd valóban a maga oldalára, a sok milliós paraszttömeget szilárdan és igazán ". /83/

Éppen ezt a nagyon fontos követelményt érte el a Gorkij tsz 1958 végére. Vonzóbb lett a tsz az egyéni parasztság számára. Ehhez sok segítséget nyújtottak az állami gazdaságok és gép-állomások is.

A tsz gazdasági fejlődését a közös vagyon alakulása is jól mutatta.

33. sz. táblázat.

E z e r f o r i n t b a n							
ÉV		Közös vagyon	Tiszta vagyon	Fenosza	Egy dolg. tagra ju- tó tiszta vagyon	100 kh. szántóra jutó fenosza	Össz. hitel
1949	E	204	129	115	3	113	76
	K	134	54	47	3	47	94
1950	E	440	75	85	13	25	272
	K	197	41	39	22	30	180
1951	G	901	185	199	13	41	614
1952		842	169	216	36	49	500
1953		860	412	282	7	83	673
1954		1155	459	220	12	74	710
1955		1570	961	583	13	175	696
1956		2215	1256	881	14	221	592
1957		2090	1596	943	22	217	511
1958		2385	1674	1120	23	217	723

Meg kell állapítani, hogy a tsz közös és tiszta vagyona lassan, időnkénti visszaeséssel növekedett. Visszaesést okozott 1950-ben az egyesülés, majd az 1952-53-as év, amikor a közös vagyon felhalmozásának lehetőségei különösen csökkentek.

A fel nem osztható szövetkezeti alap - fenosza - 1954 évet kivéve ütemesen fejlődött. A tsz tagjai és vezetősége 10 esztendő alatt /1948-1958./ lerakták a közös gazdaság alapját, amelyre a paraszt emberek jelenét és jövőjét még szilárdabban lehetett építeni.

Az egy dolgozó tagra és a loo kh szántóra jutó vagyon grafikonja nagy eltéréseket mutat. Ez azért van így, mert a dolgozó tagok, valamint a szántóterület évenként változott. Tendenciájában azonban emelkedik úgy az 1 dolgozó tagra, mint a loo kh szántóra jutó fennszo. Az előbbi 3000-ról 23000-ra, az utóbbi az egyesülés utáni 41.000-ről 217.000 Ft-ra emelkedett.

Erdemes felfigyelni a Gorkij tsz hiteleinek alakulására, amely folyamatos növekedést mutatott és az egyesülés után a fél és a háromnegyed millió között váltakozott. Ez a tartozás vélszerű és stabil gazdálkodás mellett nem veszélyes, hiszen a közös vagyon egyharmadát sem éri el. Figyelembe kell azt is venni, hogy a tartozások jelentős része hosszú lejáratú állami hitel, amelynek csökkentésére sok lehetőséget biztosít az állam. Mégis a hiteltömeg ilyen arányú felhalmozódása aggodalomra ad okot.

Ez a gazdaság már képes volt megfelelő megélhetést biztosítani tagjainak. Így halmozódtak fel mennyiségileg azok a gazdasági és politikai feltételek, amelyek a mezőgazdaság teljes átszervezéséhez szükséges feltételei voltak.

A gazdasági eredményekkel mindenki elégedett; a tsz tagság is, és az egyéni parasztság is. "Minden maradjon így ahogy van" - mondták. A Párt és a Kormány azonban előbbre tekintett.

3./ A Gorkij tsz továbbfejlődése 1958 decembertől 1962 márciusáig.

A két dátum két párthatározat megjelenésének időpontja. Az MSZMP. Központi Bizottságának 1958. december 7-i határozata a mezőgazdaság teljes átszervezését indította el, az 1962 március 28-30-i határozat e történelmi feladat elvégzését összegezte. Az 1958. december 7-i határozattal elkezdődött a mezőgazdaság teljes kollektivizálása, amely a tsz.mozgalom új fejezetét jelentette.

" A Központi Bizottság úgy látja, hogy a politikai és gazdasági helyzet lehetővé teszi a termelészövetkezeti mozgalomnak az eddiginél gyorsabb fejlődését már az 1959-es év folyamán... Az ugrásszerű fejlődés feltételei ma még nincsenek meg. De belátható időn belül ezek a feltételek is biztosíthatók." - mondja a Központi Bizottság 1958. december 7-i határozata. /94/

E határozat előírta a végrehajtás fontosabb módoszatait is. Hangsúlyozta, hogy a mezőgazdaság átszervezése az egész társadalom ügye, az egész párt és minden kommunista ügye kell, hogy legyen.

Mindenekelőtt a munkásokkal kellett megértetni, hogy a mezőgazdaság átszervezéséhez a munkásosztálynak anyagi és politikai segítséget kell nyújtania. A határozat hangsúlyozta a szigorú önkéntességet, valamint hogy az átszervezés alatt is növelni kell a mezőgazdaság termelését, árutermelését.

A tsz mozgalom gyorsabb fejlesztését lehetővé tette a meglévő tsz-ek gazdasági erejének és tekintélyének növekedése, a párt reális politikája, amelyet a parasztság is támogatott. A parasztság bizalma megnőtt a párt, s a kormány iránt. Alkalmas volt a mezőgazdaság átszervezéséhez a nemzetközi helyzet is.

A párt határozata alapján elkezdődött Szegvár községben is a mezőgazdaság teljes átszervezése. 1959 évben még nem volt lényeges számszerű fejlődés. Belépett a Gorkij tsz-be 38, kilépett 11 fő, így a tényleges létszám 27 taggal növekedett. Ennél sokkal fontosabb eredmény, hogy a közös munkában résztvevő tagok száma növekedett meg jelentősen. Amíg 1958-ban 72 tag dolgozott, addig 1959 végén már 118. Ez azt mutatja, hogy a tsz tagok a tsz-ben látták megélhetésüket és dolgozni kezdtek. Az 1959-es évnek ezek a legnagyobb eredményei.

A "földindulás" 1959 őszén és 1960 első hónapjaiban következett be Szegváron. Az átszervezést nagyon gondos politikai és szervező munka előzte meg, úgy a helyi mint a járási és megyei párt és tanács-szervek részéről. Kidolgozták az átszervezés munkatervét. Szegvár azon községek közé tartozott, ahol a feltételek alapján Szentés járásban az elsők között meg lehetett kezdeni a tömeges kollektivizálást.

A Községi Pártbizottság és a két tsz vezetői gondosan elemezték a község adottságait, összesítették a tsz-ek eredményeit, amelyeket az agitáció során felhasználtak. Térképet készítettek a község egyes kerületeiről és határrészeiről, megjelölve a házakat, a tanyákat, amelyek lakóit a tsz-be kívánták szervezni. Kiválogatták és nagyon gondosan felkészítették azt a mintegy 120-150 embert, akik felkészültségükkel, meggyőződésükkel fogva alkalmasak voltak az egyénileg gazdálkodó parasztemberekkel folytatott beszélgetésre. A helyi erőket külső segítséggel párosították. Szentes és mindenekelőtt Szeged ipari munkásai, a hivatalok és intézmények dolgozói vettek részt a község mezőgazdaságának átszervezésében. Heteken keresztül 100-150 ipari munkás járult hozzá a község parasztságának megnyeréséhez. A község átszervezése egy ütemben történt; 1959 és 1960 telén.

Az átszervezés főbb módszerei a következők voltak. Első lépésként a megyei és járási pártbizottság felelősöket küldött a községbe. Szegvár átszervezéséért a Szentes járási Pártbizottság Török József elvtársat, a járási pártbizottság osztályvezetőjét, a megyei pártbizottság Gémes József elvtársat a Szövetkezetek Országos Tanácsának Csongrád megyei megbízottját tette felelőssé. Ezek az elvtársak kezdettől a befejezésig irányították a községben a szervező munkát. Felelősek voltak az egész akció irányításáért, a törvényesség, az önkéntesség szigorú betartásáért. Ezután a munkaterv kidolgozására került sor, amelyet a helyi és a felettes párt, állami szervek megtárgyaltak, elfogadtak. Erre azért került sor, mert a párt nem engedte meg mindenütt és egyszerre a teljes átszervezést. A munkaterv elfogadása után az agitátorok kiválasztását és felkészítését végezték. Ezután került sor a nagyarányú politikai munkára. Palugyűlések, kisgyűlések, csoportos- és egyéni megbeszélések együttes alkalmazása volt a politikai tömegmunka legfőbb módszere.

A gyűléseket jól felkészült helyi és vidéki előadók tartották. Ezeken a gyűléseken az ország helyzetéről, a párt és a kormány politikájáról, a nagyüzemi gazdálkodás előnyéről, a parasztság jelenéről, s méginkább a jövőjéről beszéltek az előadók.

Ilyen szervezeti és politikai előkészítés után került sor a személyhez szóló agitációra és szervező munkára. Az agitátorok általában kettesével jártak. Egyik helyi ember volt, aki jól ismerte a területen élő parasztcsaládokat, a másik a szegedi és szentesi üzemek és munkahelyek egy-egy dolgozója. Az agitációban kiemelkedő szerepet vállaltak a község termelőszövetkezeteinek tagjai, akik saját tapasztalataik alapján tudtak a közös gazdálkodásról beszélni. A tsz tagok agitációja azért is birt nagy hatással, mert nekik nem mondhatták a parasztemberek, hogy "ne küldjenek, hanem hívjanak a tsz-be". Egy-egy agitátor-pár általában 3-4 családot látogatott meg naponta. Az volt a módszer, hogy a szervezést addig nem hagyták abba egy területen, /határrészen/ amíg az ott élő parasztemberek nagy többsége be nem lépett a tsz-be.

Az agitáció egyszerre folyt a tanyavilágban és a községben. Erre azért került sor, mert ha a szervezők a tanyán keresték a gazdát akkor az a községben volt, vagy fordítva. Egy-egy parasztcsaládot általában 3-5 -szer kellett felkeresni mire beléptek. Ettől eltérő esetek is voltak, amikor családok egy-kétszeri látogatás után beléptek, mások kategorikusan elzárkóztak a tsz. tagság elől. Ez utóbbiak egyénileg dolgozó parasztok maradtak.

Jó szervezési módszernek bizonyult az is, hogy a kijelölt határrészen élő legtekintélyesebb parasztemberek megnyerésével kezdték az agitációt. Az ő belépésük rendszerint ösztönzően hatott a többi családra. Alkalmazták azt a módszert is, hogy a községből elkerült és funkcióban lévő parasztszülők gyermekeit hazahívták az átszervezés idején és szüleik meggyőzésére kérte fel őket a pártszervezet. /Ez történt a disszertáció írója esetében is. Apám kubikos ember volt és 1945-ben az 5 gyermekre 5 kh. földet kapott. Nagyon határozottan elzárkózott a tsz-be lépéstől. "Azért adtátok a földet, hogy most meg elveszitek" - mondotta, és kizavarta a portájáról az agitátorokat. "1946-ban ásóval védtem meg a földet, most is azt teszem ha kell. Nem lépek be." Nekem kellett közbe lépnem és meggyőznöm őt. Ilyen esetekre másutt is sor került./

Az agitátorok magukkal vitték a belépési nyilatkozatot, amelyet a belépő aláírt. A belépési nyilatkozatok aláírása nagyon nehéz volt a parasztembereknek. Az agitátoroknak nagy türelemmel kellett beszélgetni a parasztcsaládokkal. Amikor a községben az agitátorok száza megjelentek, akkor egyes parasztek maguk keresték fel a szervezőket és írták alá a belépési nyilatkozatot, mondván "Essünk túl rajta mielőbb". De az esetek többségében nem így történt. Látni, érezni lehetett - különösen a régi birtokos parasztnál - azt a vajudást, amelyek között a belépési nyilatkozatot aláírták. Másutt szinte ünnepélyes komolysággal írták alá a nyilatkozatot. Egyes parasztcsaládok ismerős, vezető beosztásban lévő elvtársakat hívták meg a lakásukra és előttük léptek be a tsz-be. Csoportos belépésre is sor került. Több parasztember kikötötte, hogy csak akkor lép be, ha x és y is. Ebben az esetben az agitátorok összehívták a megnevezetteket és így került sor az együttes belépésre. Gyakran ez nem sikerült az első kísérletre. Voltak családok, akik sirva írtak alá és olyanok is, akik csak bizonyos feltételek mellett voltak hajlandók belépni a tsz-be. Kérték pl., hogy bizonyos panaszait intézzenek el.

Minden parasztcsalád érezte, tudta, hogy az aláírásukkal valami új kezdődik az életükben. Tudták ezt az agitátorok is. Ezért tanusítottak olyan nagy türelmet, figyelmet és megértést a parasztemberek vívódásai iránt.

A belépők nyilatkoztak arról is, hogy a meglévő tsz-be kívánnak lépni, vagy új tsz-t alapítani. Elmondották véleményüket, javaslatukat az alapítandó tsz vezetőségéről is. A tekintélyes parasztgazdák közül többnek az volt a belépési feltétele, ha x gazda lesz az elnök. Ilyen esetben az agitátorok és a gazda együtt keresték fel a nevezettet és nemcsak a belépésre, hanem az elnöki tisztség vállalására is felkérték.

A belépési nyilatkozat aláírása azt jelentette, hogy nyomban megtörtént a föld, a számos-állatok és a mezőgazdasági munkaeszközök számbavétele. Ezeket mind felírták a jelentkezési lapra, amelyet a belépő aláírt. Amikor egy területen megtörtént a parasztcsaládok többségének tsz-be szervezése, csak ezután engedélyezték a pártszervek az agitációs munka elindítását új területen.

Amint egy határrészen a föld 75 %-ával beléptek a parasztcsaládok, elkezdődött a földrendezés. Ez azt jelentette, hogy a tsz nagyüzemi tábláit kialakították és a tsz-en kívül maradtaknak másutt adtak földet, amely gyakran távol esett a tanyától és gyengébb minőségű volt mint a tagosított. A földrendezés során minden egyéni gazdával közölték az új helyen kijelölt földjét és telekkönyvi számát. A földrendezés során is többen kérték belépésüket a tsz-be, amikor megtudták, hogy tanyájuktól távolabb, a nagyüzemi táblán kívül kapták meg földjüket.

Az 1959 végén és 1960 elején végzett tsz szervezői munkát a következő főbb vonások jellemezték:

Tömegesen léptek be a parasztok a tsz-be. A község egy-egy háttárrésze néhány hét alatt a közös gazdaságokat választotta.

A tsz mozgalom központi alakja, főszereplője 1959-től a középparassztság. Korábban csak mutatóban volt egy-egy középparaszt a Gorkij tsz-be, /Ternai József, Samu Pál, Muzsik Miklós, most már viszont jelentős lett a számuk./ A középparassztság megindulása a tsz-be azért jelentős, mert ő volt a birtokos parasztság legnagyobb rétege, mert belépésével a föld nagy területe került a tsz-be, mert magával hozta a gazdasági felszereléseit, számos-állatait és a gazdálkodási tapasztalatait.

Nagyon fontos vonása a tömeges kollektivizálásnak, hogy a szervezés során nem voltak tulkapások. Nem volt erőszak, nem sértették meg a belépés önkéntességét. Ha valahol mégis előfordult, azt a párt azonnal megtorolta. Az illetőket kizárta a továbbszervezésből és fegyelmi elé állította őket. Csongrád megye területén csak két ilyen esetről tudok. /Csanytelek és Székkutas/.

Sikerült az egész társadalom ügyévé tenni a mezőgazdaság szocialista átalakítását. Az agitáció, a szervező és meggyőző munka leglelkesebb végzői az üzemi munkások voltak.

Az átszervezés szakaszosan történt és össze volt kapcsolva a tsz-ek megszilárdításával. A szakaszosság azt jelentette, hogy

a párt nem engedte egyszerre átszervezni a községet, csak amihez erő volt. Csak abban az időben engedélyezte a szervezést amikor az a termelést nem akadályozta. Ezek az intézkedések azt mutatták, hogy az átszervezés alá volt rendelve a mezőgazdaság legfőbb rendeltetésének - a termelésnek. Ezt sikerült biztosítani, mert a termelés és az árutermelés nem csökkent az átszervezés alatt sőt növekedett. A disszertáció táblázatai ezt érzékeltetik.

A megszilárdítás a tömeges szervezésben elért eredmények stabilizálását jelentette. A párt és a tanács nem hagyta magára az új termelőszövetkezeteket, hanem a tagszervező munka leállítása után az erőket azonnal a tsz életének megindítására fordította, amely gyakran nehezebb feladatot jelentett mint a szervezés.

A megszilárdítás során:

- Segíteni kellett az új vezetőség kiválogatását, jelölését és megválasztását.
- Agrár szakembereket kellett biztosítani a tsz élére. Indokolt esetben más területekről irányítottak szakembereket az új tsz-be.
- Segítséget nyújtottak a tsz földjének tagosításához.
- Létrehozták a termelés új szervezeti formáit, segítettek megszervezni a brigádokat, a munkacsapatokat. Ezek élére elismert embereket javasoltak.
- A közös munkában való részvételre kellett a tsz új tagjait ösztönözni.
- A tsz-be hozott gazdasági felszereléseket és az állatokat leltározták. Az állatok számára takarmányról kellett gondoskodni.
- Megszervezték a soronkövetkező mezőgazdasági munkák folyamatos végzését.
- Meg kellett alakítani az új tsz-ben a pártszervezeteket és az ifjúsági szövetséget.

Tehát gazdaságszervező és politikai munkát kellett végezni a megszilárdítás ideje alatt. Az a véleményem, hogy az új tsz-ek és az átszervezett területek megszilárdítására fordított gondosság és figyelem volt a legfőbb oka annak, hogy a termelés nem csökkent, hanem növekedett az átszervezés éveiben is.

Az átszervezés alatt /1959 végén és 1960 januárban / több mint 400 fővel növekedett a Gorkij tsz tagsága. Ez a nagy szám is kifejezi, hogy valóban forradalmi változás történt Szegvár község mezőgazdaságában és a Gorkij tsz életében is.

A tsz-be lépő emberek egyrészt a Gorkijt, vagy a Puskin tsz-t választották, vagy új tsz-eket alakítottak. Előtre hívta a parasztság a Zsigerháti részen a "Hunyadi"tsz-t 1500 kh földdel és 250 taggal. A község északi, északkeleti határrészen a "Sápoldal" tsz-t alapították meg 1140 kh földdel és 258 taggal.

A Puskin tsz-be mintegy 200 parasztcsalád lépett be . Összesen kb 950-1000 új taggal növekedtek a termelőszövetkezetek a községben.

Négy tsz volt a községben 1960 tavaszán: A Gorkij, a Puskin, a Hunyadi és a Sápoldal. 1961 év végére azonban ismét két tsz volt már, mert a Hunyadi tsz a derekegyházi Új Élet tsz-el, a Sápoldal pedig a Puskin tsz-el egyesült.

A község átszervezésével történt forradalmi változást az 1962 őszén tartott községi pártértekezőlet beszámolója az alábbiakban összegezte: /85/

34.sz.táblázat.

A községben	1959 évben	1962 évben
Tsz. terület	9.6 %	79.5 %
Állami gazdaság	22.2 %	16.6 %
Szocialista szekt.össz.	31.8 %	96.1 %
Egyéni gazdaság	68.2 %	3.9 %

Tehát befejeződött, győzelemre jutott Szegvár községben a mezőgazdaság szocialista átszervezése.

A Párt Központi Bizottsága 1962 III. 28-30.-án tartott ülésén a következőket állapította meg: "Alig több mint 3 esztendeje: 1958 decemberében a KB közvetlen feladatként határozta meg a

mezőgazdaság szocialista átszervezését és a mezőgazdasági termelés ezzel egyidejű emelését. Ez a bátor elhatározás osztályellenségeinkből gúnyolódást és dühöt váltott ki, de nem kevés becsületes ember is kételkedett realitásában. Most KB-unk, pártunk jelentheti az egész magyar dolgozó népnek, hogy az 1958 decemberében kitűzött célt a tervezettnél jóval hamarabb elértük.

Hazánkban befejeződött a mezőgazdaság szocialista átszervezése, egész népgazdaságunkban osztatlanul uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok és az átszervezés 3 esztendejében egyidejűleg emelkedett a magyar mezőgazdaság termelése is. A munkáshatalom megvédése és megszilárdulása az ellenforradalmi támadással szemben, a szocialista népgazdaság fejlesztésében elért gazdasági eredmények általában és a mezőgazdaság szocialista átszervezése: ez a magyar nép 1956 novembere óta elért kiemelkedő, egymással összefüggő, történelmi jelentőségű három győzelme." /86/

4./ A szegvári Gorkij tsz gazdasági és politikai megszilárdulása és továbbfejlődése az átszervezés után.

A KB. 1962 III. havi határozata azt mondotta: "Mezőgazdaságunk fejlődésében most új fejezet nyílik: az átszervezés befejeztével erőinket mostmár a mezőgazdaságban egyetlen főfeladatra, a termelés gyorsított fejlesztésére fordíthatjuk". /87/

A termelés fejlesztésének elsőszámú tényezője a tsz tagság. Hogyan alakult a Gorkij tsz taglétszáma az 1956-os ellenforradalom és a teljes kollektivizálás után ?

35.sz. táblázat.

Évek	Belépett összes tag /fő/	Egész évben		A tagok közül	
		belépett	kilépett	dolgozik	nem dol- gozik
1957	211	2	-	71	140
1958	227	17	1	72	155
1959	254	38	11	118	136
1960	698	444	-	493	205
1961	774	93	17	569	205
1962	849	139	64	594	255
1963	893	81	37	594	299
1964	942	103	54	567	375
1965	856	37	123	490	366

Megjegyzés a táblázathoz: /88/

A táblázat adatai nagyon lényeges következtetések levonására alkalmasak. Mindenekelőtt látható, hogy a tsz tagok száma állandóan emelkedett. Az ugrásszerű fejlődés 1960-ban történt, amikor 444 fővel növekedett a tsz. 1961-től is növekedett a taglétszám, minden évben voltak belépések. Ezek az emberek azonban már spontán jelentkeztek állandójellegű munkahelyet keresve. Hívás nélkül jöttek és kérték felvételüket a tsz-be. A munkára jelentkezők között egyre több volt a fiatal. A számokból az is látható, hogy 1961-től a kilépők száma is növekedett. A parasztság a társadalmi elrendeződés sodrásába került. A tsz anyagi megerősödésének fontos mutatója, hogy 1960-tól kezdve állandósult a munkában résztvevők száma, általában 5-600 között volt.

1965-ben 123 fő lépett ki a tsz-ből főleg a fiatalok közül.

A fiatalok kiléptek a tsz-ből, de nem azért, hogy eltávozzanak, hanem, hogy a kilépés után a tsz alkalmazottaiként, bér munkásként dolgozhassanak. Ez azért volt előnyös számukra, mert mint alkalmazottak havi készpénzfizetésben részesültek. A tsz vezetősége kénytelen volt elfogadni a fiatalok ilyen módon való alkalmazását, mert szüksége volt rájuk.

Az alkalmazottként, azaz bér munkásként dolgozó fiatalok az erőgépeken, a műhelyekben, az irodában és az állattenyésztésben helyezkedtek el.

A munkaegységet teljesítő tagok számának növekedése azért természetes, mert egyre érdekesebb a tsz-ben dolgozni. Mintegy 400-500 tag munkaerejére lehet állandóan számítani, plusz a nő-

vekvő számú bér munkásokra. A nem dolgozó tagok számának emelkedése a pártoló tagok és nyugdíjasok számának növeléséből származott. A nem dolgozó nyugdíjas tsz tagok száma meghaladta a kettőszázat. A pártolótagok is felül voltak százon.

A nők és férfiak aránya a bemutatott táblázat szerint alakult az utóbbi 9 évben:

36.sz.táblázat.

Évek	Össz. tag	Össz.tagból		Dolgozó tagok	A dolgozó tagok közül	
		férfi	nő		férfi	nő
1957	211	161	50	71	66	5
1958	227	175	52	72	68	4
1959	254	195	59	118	102	16
1960	698	489	209	493	220	273
1961	774	533	241	569	398	271
1962	849	575	274	594	410	184
1963	893	608	285	594	410	184
1964	942	647	295	567	483	144
1965	856	602	254	490	360	130

A tények közül azt hangsúlyozom, hogy a tsz tagság 25 %-a nő, továbbá, hogy a nőknek a tsz termelésében elfoglalt szerepük a mezőgazdaság teljes átszervezése után növekedett meg. A nők a konyhakertben, a gyümölcsösben és a növénytermesztésben dolgoztak elsősorban. Figyelemre méltó, hogy a tsz-ben dolgozó nők száma 1960 és 1965 között több mint a felére csökkent. Ennek oka egyrészt abban keresendő, hogy az átszervezés idején sok idős asszony lépett be a tsz-be a földdel, másrészt, hogy a családok anyagi helyzetének javulásával a feleségek otthon maradtak és a háztáji gazdaságokban dolgoztak.

Nagyon jellemzően alakult az átszervezés után a tagság birtok szerinti megoszlása. Érdemes megvizsgálni a legfontosabb három év adatait.

37.sz. táblázat.

Évek	Össz. tagság	A z ö s s z . t a g s á g b ó l				
		Föld nélkül	0-3 kh	3-7 kh	7-15 kh	15 kh. felett
1959	254	85	164	5	-	-
1960	698	85	173	343	75	22
1961	774	238	173	277	75	11

A számokból kitűnik, hogy 1960 és 61 között a földnélküliek száma közel megháromszorozódott. Ennek kb. egyharmada családtag.

A 0-3 kh-ig terjedő kategóriá lényegében változatlan maradt. A forradalmi változás a következő birtokkategóriákat érintette: 1960-ban a középparasztság lépett be elsősorban a Gorkij tsz-be is. A 3-7 kh földdel rendelkezők száma 5-ről 343 -ra növekedett. Szegvár viszonylatában az 5-7 holdas jó földdel rendelkező parasztcsaládok jelentős részét - jól gondozott gazdaság esetén - középparasztnak lehetett tekinteni, a 7 és 15 kh-val rendelkezőket különösen. A Gorkij tsz-ben 1956 előtt három-négy középparaszt volt, ezek is kiléptek az ellenforradalom alatt.

Itt kell kitérnem a kulák kérdésre is, mert a 15 kh-on felüliek között részben még középparasztok, részben már kulákok is voltak.

A községi tanács irataiból kiderült, hogy 1950-ben Szegváron 89 kulák volt. /89/

Ebből 1962-ig meghalt	23
Elköltözött a községből	25
Tsz-be lépett/Gorkij-Puskin/	37
Állami gazdaságban dolgozik	1
Gyárban dolgozik	3
<u>A tsz-be lépett kulákok közül:</u>	
Dolgozik	10
Nem dolgozik	8
Járadékos	19

A nagy kulákgazdaságok már 1948-ban lényegesen meggyöngültek azzal, hogy földjüket kényszerhasznosításba vették. Ezeken a kényszerhasznosításba vett kulákföldeken alakultak meg az első termelészövetkezeti csoportok. / Irházi, Gallyas, Jakó, Harnus tanyákban. / /90/ Továbbá gyengültek ezek a gazdaságok az 1950-as években a beszolgáltatási rendszer következtében.

Feltétlenül helyes volt a pártnak az az álláspontja, hogy a parasztság maga döntse el, hogy melyik kulákot veszik fel, vagy nem veszik fel a tsz-be. A párt csak azt a feltételt szabta, hogy a tsz-be lépett kulák két évig nem viselhet tisztséget. A Gorkij tsz tagsága úgy döntött, hogy felveszi ezeket a kulákokat. Az elmúlt évek során rendesen dolgoztak, különösebb probléma nem volt velük. A gyakorlat, az élet igazolta a párt politikájának helyességét.

A tsz-ben persze nem volt egyszerű kérdés a kulákok felvétele és jelenléte. Különösen kezdetben voltak surlódások a hajdani cseléd és a gazda között. Több év után megállapítható, hogy az ellentétek csökkenőben vannak.

Az utóbbi évek egyik központi kérdése a tsz tagság előregedése. A Gorkij tsz-ben is hasonló a helyzet.

38.sz.táblázat.

Évek:	x. Dolgozó tagság:	A dolgozó tagok közül /fő/			
		20 é.al.	20-40 év.	40-60 év	60 év felett
1960	493	39	233	124	97
1961	569	30	119	167	253
1962	594	33	130	159	272
1963	594	28	135	163	268
1964	567	18	126	150	273
1965	490	13	118	179	180

x.= csak a dolgozó tagok kor szerinti összetételét közlöm.

A munkaegységet teljesítő tagok kor szerinti összetétele kedvezőbb képet mutat, mint amilyen az össz tagságé. A Gorkij tsz 205 nem dolgozó nyugdíjassal és 280 munkaegységet nem teljesítő taggal rendelkezett 1964-ben. Ha a dolgozó és a nem dolgozó tsz tagok kor szerinti összetételét együtt vesszük, akkor a kép sokkal rosszabb.

Igaza volt a Szociális Bizottság elnökének amikor 1964 végén a zárszámadó közgyűlésen arról beszélt, hogy " a tagság 70 %-a eldálolhatja, hogy deres már a határ". Jól érzékeltette a tagság kor-arányát, amikor azt mondotta, hogy " a tagság nagy többsége a Szociális Bizottság gondjaira van bízva." /91/ Elmondotta azt is, hogy 1964 évben 30 idős tsz tag halt meg. A dolgozni akaró nyugdíjas tagoknak könnyebb munkát biztosítottak. Jellemző az is, hogy a Gorkij tsz 1965-ben csak nyugdíjkiegészítésre negyedmillió R-ot fordított.

Valamivel kedvezőbb a helyzet, ha a közös munkában résztvevő dolgozó tagok kor szerinti összetételét vizsgáljuk. Azt tartom elsősorban gondnak, hogy a tsz fizetési, öregségi és nyugdíj-rendszere ma még olyan, hogy a fiataloknak előnyösebb a tsz alkalmazottaiként dolgozni, mint tagként. Ezen előbb-utóbb változtatni kell. Máskülönben csak siránkozhatunk a tsz tagság előregedésén.

Célszerű megvizsgálni a tsz össz-tagságának munkakör szerinti megoszlását a mezőgazdaság teljes átszervezése után:

39.sz.táblázat.

M e g n e v e z é s :	1960	1961	1962	1963	1964
	fő	fő	fő	fő	fő
Növ. term.	226	180	164	204	198
Állat teny.	20	32	60	70	77
Gyümölcsterm.	25	34	35	32	21
Kertészet	35	58	78	38	35
Segéd üz.ágak	8	39	41	95	74
Adm.szakvez.	29	23	24	16	20
Dolg.nyugd.	-	45	14	12	28
Nem d.lg.nyugd.	168	138	178	175	209
Munk.egys.nemtel.j.	187	230	255	251	280
Összesen:	698	774	849	893	942

Szegvári GORKIJ MTSZ térképe

A táblázatból látható a tsz tagság elhelyezkedése a termelés különböző területén. A számok érzékeltetik, hogy a leglényesebb termelési ágak: a növénytermesztés, másrészt az állattenyésztés és végül a kertészet. Az arányok egyben a Gorkij tsz profiljának kialakulását is mutatják.

A segédüzemágakban dolgozók számának emelkedése elsősorban a gépek és a szállító eszközök mennyiségének növekedésével járt együtt. A gépi ellátottság javulása következtében csökkent a növénytermelésben dolgozók száma. Ez a folyamat tovább tart. Az állattenyésztésben dolgozók száma több mint megháromszorozódott 4 év alatt. Ez összefügg az állatsűrűség növekedésével. Évről-évre növekszik a nemdolgozó nyugdíjasok és a munkaegységet nem teljesítő tagok száma. Ez a dolgozó tagságnak jelent növekvő kötelezettséget. Az idős tagokról való gondoskodás elsősorban emberi kötelesség. Azt is látni kell, hogy az idősök által bevitt föld hozzájárult az egész tagság jövedelmének növekedéséhez.

A tsz 4104 kh. földön gazdálkodott 1964 végén. A közösföld tulajdonjog szerinti megosztását az alábbi számok mutatják:

40.sz.táblázat.

Évek:	Össz. terület	Az össz területből:	
		tagok földje	állami tart.
1957	672	342	330
1958	672	342	330
1959	744	414	330
1960	3335	2771	564
1961	3830	3266	564
1962	4040	3179	1061
1963	4106	3179	927
1964	4104	3099	1005 /x/

x.= a Gorkij tsz földkönyvi adatait vettem figyelembe.

A tsz földje állandó "mozgásban" volt. Ez természetes, hiszen vannak még egyénileg dolgozó parasztok, a közigazgatás területének határai is módosultak időnként, az állam a szükségletek szerint leadott, majd visszavett földterületeket. A tsz-ek egyesülése, egyes tagok kilépése is "mozgásban" tartotta a közös földet. Az utóbbi években azonban egyre jobban kialakult és megszilárdult a tsz határa. Lényeges, hogy a Gorkij tsz használatában lévő összterület háromnegyede saját, egy-negyede pedig állami tulajdon.

A tsz földterületének főbb művelési ágak szerinti megoszlása az alábbi képet mutatja:

41.sz.táblázat.

Évek	Összes szántó	Szőlő, gyümölcs	Rét	Legelő	Erdő
1957	503	36	8	77	4
1958	411	29	8	83	4
1959	558	30	8	73	27
1960	2909	141	22	109	138
1961	3220	150	95	290	140
1962	3271	160	95	173	201
1963	3238	164	95	212	164
1964	3407	192	96	176	171 /x/

x.= a tsz földkönyvi adatait vettem figyelembe.

Hogyan gazdálkodtak az utóbbi években a közös földön, milyen vetésszerkezet alakult ki: /kh./

42.sz. táblázat.

Évek:	Kenyér- gabona	Szemes takarm.	Szálas takarm.	Hüve- lyes	Ipari növ.	Burgo- nya	Zöld- ség	Egyéb növ.
1957	180	128	52	5	47	17	5	10
1958	127	66	145	3	15	5	5	-
1959	145	108	69	-	15	2	8	-
1960	885	600	460	130	125	2	40	52
1961	820	528	632	150	100	5	30	29
1962	750	830	968	58	90	-	68	342
1963	770	730	940	100	60	-	50	-
1964	950	655	711	50	140	15	100	20
1965	793	873	837	-	90	30	138	-

A szántóterület hasznosítása mutatja, hogy a Gorkij tisz gabona-termelő, állattenyésztő és zöldségtermelő gazdaság. A kenyér-gabona vetésterülete az ország kenyérrel való ellátásának gond-jából való részvállalást mutatja.

A szemes és szálastakarmányt termesztését a növekvő jószág-tartás igényelte. Az adatokból látható, hogy a szemes és szálas-takarmány termesztés foglalja el a legnagyobb területet.

A tisz szántóterületének tervszerű felhasználását akadályozta, hogy 1857 kh az usztatói réten van, belvizveszélyes területen. Magas talajviz, vagy esős esztendőben ez a terület alig, vagy semmit sem terem. Így volt ez 1964 évben is. Más esztendőkben ez a fekete réti föld gazdagon fizet.

A tisz gazdasági eredményeihez mindjobban hozzájárult az állat-tenyésztés, majd a zöldségtermelés. Sokat fejlődött a zöldség-termelő konyhakertészet. Az utolsó 5 esztendőben több mint há-romszorosára növelték a konyhakert területét. Árasztásos és

esőztető öntözést alkalmaztak. A konyhakertészet területének növelése a belterjesség felé haladás egyik fontos mutatója. A tsz által termelt ipari növények közül a legfontosabb a cukorrépa.

A tsz össz területét, a szántóterületét és annak felosztását a közös és a háztáji művelésre, valamint az egy dolgozó tagra jutó szántóterület nagyságát az alábbi táblázat mutatja be kh.-ban:

43.sz.táblázat.

Évek:	Össz terület	Össz szántó	Közös szántó	Háztáji szántó	dolg. tag.	Egy dolgozó tagra jutó szántó	Egy tagra jutó megyei átlag
1957	672	503	433	70	71	7.8	6.9
1958	672	411	350	60	72	5.9	7.4
1959	744	558	478	80	118	4.7	7.0
1960	3335	2909	2308	601	493	5.9	5.5
1961	3830	3820	2590	630	569	5.7	6.3
1962	4040	3271	2543	728	594	5.5	6.9
1963	4106	3238	2590	648	594	5.4	6.9
1964	4104 x_1	3407	2671	736	567	5.9	6.8 x_2

x_1 = Az adatok a tsz földkönyvéből valók.

x_2 = Az adatokat a Megyei Tanács VB.MG.osztálya szolgáltatta.

Az összterület egy közepes nagyságú, közös gazdaság mutatója. Ekkora gazdaságban a főbb termelési arányokat már ésszerűen és gazdaságosan ki lehetett alakítani.

A közös szántóból a háztáji gazdaságok használatába adott terület évről-évre növekedett. 1960 előtt csak a munkaegységet teljesítő tagok kaptak háztáji földet. Az átszervezés után a tsz nyugdíjasai is kaptak fél-háztájit. A háztáji gazdaságok a tagok egyéni jövedelmét növelték.

A háztáji gazdaságok különös jelentőségűek a tsz mozgalomban. Helyesen történő alkalmazásuk esetén megkönnyítik az emberek számára az átmenetet az egyéni gazdaságból a közös gazdaságba. Kiegészítik, növelik a tagok közösből szerzett jövedelmét.

Hozzájárult a mezőgazdaság árutermelésének növeléséhez. Ilyen okok következtében a párt és kormánysszervek nagy gondot fordítottak a háztáji gazdaságokra.

A táblázathól kitűnik, hogy évenként keresztűl 5-6 kh. közötti nagyságu földterület jutott egy tsz tagra. Ez a földmennyiség - figyelembe véve a gépesítés fejlődését - alkalmas arra, hogy a tsz tovább haladjon a belterjesebb gazdálkodás utján.

Az átlagtermések alakulása a gazdaság fejlődésének fontos mutatói. /kh/q/

44.sz.táblázat.

Evek:	Buza:	Kukorica:	Árpa:	Zab:	C.répa:	Burg.	Megyei átlagok: X ₁		
							Buza	Kuk.c.	répa
1957	8.3	27.4	8.7	13.3	183	-	9.4	13.2	156.9
1958	9.1	15.7	15.7	8.3	83	50	7.8	11.2	110.8
1959	15.5	24.5	14.5	14.-	173	80	11.6	17.2	151.2
1960	8.6	17.2	13.-	8.1	55	40	9.0	9.0	111.2
1961	12.0	13.0	16.1	4.5	99	64	10.7	11.7	106.3
1962	10.0	21.0	11.0	-	127	67	8.6	14.6	126.3
1963	12.0	21.3	11.8	-	222	-	9.8	16.0	175.8
1965	15.2	22.4	13.2	-	205	22	11.7	17.6	167.1

- = Nem volt termelés.

X₁ = Az adatokat a Megyei Tanács VB.MG.osztálya szolgáltatta.

Az átlagtermések tendenciája egy fejlődő gazdaságról tanuskodnak. A termésátlagok növekedésének legfontosabb eszköze az alkalmazott ösztönzési formák. A Gorkij tsz-ben 1961-től törték rá az anyagi ösztönzés különböző formáinak alkalmazására. A tsz-ben alkalmazott anyagi ösztönzés lényege: a munkaegység, plusz az előállított termék 20 %-a. Ennek az ösztönzési rendszernek következtében a tagok érdekeltek a több termelésben. A kapásnövénnyek /kukorica, cukorrépa/ egyenletes termésátlagai a termelési kedv növekedését bizonyítják. A megyei adatok tanulmányozásából látható, hogy a Gorkij tsz termésátlagai megyei viszonylatban is megfelelőek.

A tsz adminisztrációjának javulását, valamint az olcsóbb termelésre való törekvést mutatja, hogy az utóbbi években már önköltségszámítást is végeztek.

Az alábbi táblázatban néhány növényféléesség önköltségének alakulását kívánom bemutatni:

45.sz.táblázat.

Termék:	1961	1962	1963	1964
	forint/mázsa/			
Kenyérgabona	95.34	188.47	218.67	187.34
Takarmánygabona	82.98	99.15	165.45	163.62
Kukorica /x/	222.46	175.35	170.01	128.07
cukorrépa	40.16	41.53	32.98	37.33

x = májusi morzsolt kukoricában számolva.

Láttuk már, hogy a Gorkij tsz kenyér- és takarmánygabona termelő, fejlődő állattenyésztéssel rendelkezik. Nézzük a számokat:

46.sz.táblázat.

Évek:	Ló	Szarvasmarha			
		Össz.	tehén	növendék	hízó
1957	19	55	21	7	27
1958	19	59	23	17	19
1959	22	86	20	32	34
1960	188	125	84	123	28
1961	135	340	106	127	107
1962	126	415	132	136	147
1963	110	459	135	150	174
1964	107	398	136	67	195

Évek:	Sertés				Juh	Baromfi
	Össz.	S.koca.	Növ.	Hízó.		
1957	303	15	262	26	- x	108
1958	451	14	287	150	-	116
1959	469	25	274	170	25	250
1960	878	76	647	155	-	812
1961	1800	118	1058	624	-	784
1962	2174	130	1475	569	447	120
1963	2431	117	1440	894	840	150
1964	3274	113	2133	1028	1121	x ₁

x = nem volt tenyésztés.

x₁ = megszüntették a tenyésztést.

Az állatállomány fejlődése a kialakulóban lévő konturokat mutatja. A lóállomány a gépesítés fejlődésével együtt csökkent. A Gorkij tsz szarvasmarha és sertésenyésztő gazdasággá fejlődött. Ugy a szarvasmarha, mint a sertéshizlalás alapanyagát elsősorban önellátásból olóották meg. Az utóbbi 3 évben új tenyésztési-ág született a juh. A rét, az erdő és a szikes területek alkalmasak legeltetésre és szénatermesztésre. A baromfitenyésztést a profiltisztítás következtében megszüntették.

Az állattenyésztést nem tudjuk helyesen megítélni az önköltség ismerete nélkül.

Hogyan alakult az önköltség az utóbbi években az állattenyésztés területén:

47.sz.táblázat:

Megnevezés:	1961	1962	1963	1964
	kilógramm/forint			
Hízómarha	13.81	12.25	24.80	26.66
Hízósertés	17.17	13.90	18.02	13.14
Növ.marha	25.78	15.82	13.72	29.43
Süldő	14.14	18.98	31.91	25.02
Egy liter tej	4.16	2.73	2.98	2.83
Egy db.vál.malac	337.-	349.-	317.-	319.-

A számok egy fejlődő, de még gondokkal küzdő állattenyésztésről szólnak. A nagyüzemi állattenyésztés keretei kialakultak, most már annak gazdaságosságára kell törekedni. A gondokat az önköltség hullámzása jelezte. Az erősen változó önköltség az állattenyésztésben lévő negatív jelenségeket mutatta: u.m. szálas- és abraktakarmány hiány, a szakértelen fogyasztékokosságai.

Az állattenyésztés jelentősen növelte a Gorkij tsz bevételét. Az állattenyésztésből származó bevételek az utóbbi 3 évben az alábbiak szerint alakultak:

48.sz.táblázat.

Megnevezés:	1962	1963	1964
	ezer forintban		
Szarvasmarhából	750	1.113	1.099
" termékeiből	371	936	1.041
Sertésből	1.148	2.590	2.066
Juhból	-	45	129
" termékeiből	-	166	366

Az állattenyésztés bevételeire egyre jobban lehet építeni. Az utóbbi években mind gyakrabban fellépő állatbetegségek komoly gondot jelentettek a tsz számára. Az állattenyésztés méreteinek növekedése nagyon szigorú állategészségügyi intézkedéseket követelt.

A Gorkij tsz bevételei az alábbi forrásokból származtak:

49.sz.táblázat.

Megnevezés:	1962	1963	1964
	ezer forintban		
Szántóf.növ.term.-ből	1.373	1.854	3.161
Zöldség term.-ből	747	1.586	3.398
Gyümölcs term.-ből	754	728	1.327
Hízó és egyéb állatbev.	4.092	4.061	3.395
Allati termékekből	805	1.153	1.407
Segédüz.ágakból	336	542	557
Összesen:	8.104	9.924	13.245

A tsz termelésének fő ágazatait a bevételek is jól mutatják. Elsődleges a szántóföldi, ezen belül is a buza és kukorica termesztés. Ezután az állattenyésztés /szarvasmarha, sertés és juh/ következik, majd a konyhakertészet.

A mezőgazdasági tsz-ek társadalmi rendeltetése, hogy a szocializmus teljes felépítését segítsék, gazdasági alapjai legyenek az egységes paraszti osztály kialakulásának és növekvő arányokban vegyenek részt az ország áruellátásában. Hogyan alakult a termelvények felhasználása és értékesítése?

Évek:	Buza		Kukorica		Zöldség		Gyümölcs		Államnak		
	saját	szüks. áru	saját	áru	saját	áru	saját	áru	ser-	sz.	barom-
									tés	marha	fi
m á z s á b a n											
1957	854	99	1250	-	65	394	-	41	23	110	18
1958	701	479	601	-	38	403	141	338	90	111	15
1959	1565	714	690	-	-	558	-	213	253	132	62
1960	4373	2157	1475	-	61	1827	709	769	339	145	21
1961	6283	1602	4435	-	-	1560	-	2592	651	512	74
1962	5331	2000	5410	-	-	936	-	747	1124	752	97
1963	5223	2592	7550	-	-	2679	1796	-	1392	795	171
1964	5052	6533	5606	-	-	11959	-	2005	1116	814	42

1960 és 1964 között a Gorkij tsz évente átlag 306 tonna áru búzát adott az államnak. Kiemelkedő volt az 1964-es esztendő, amikor 653 t. kenyérgabonát tett az ország asztalára. A kukorica termését mind a tsz-ben hasznosították. Jelentősen emelkedett a tsz zöldségtermesztése. A tervek szerint a következő években tovább növekszik az áru-zöldség termelése. A legnagyobb volumenű a Gorkij tsz hústermelése. Különösen a hizós sertés és a hizómarha a jelentős. Mindkét területen a növekvő tendencia a jellemző. Tehát a szegvári Gorkij tsz búzát, zöldséget, sertés- és szarvasmarha húst termel növekvő mennyiségben az ország és saját tagjai számára.

A termelés növelésének fontos eszköze a gépesítés. A Gorkij termelészövetkezet gépesítése rohamosan fejlődött, különösen 1957 évtől. Míg a tsz-nek 1948 végén egyetlen lóva sem volt, 1964 végén 22 traktorral, 18 szállítóeszközzel, 91 munkagéppel, 1 személygépkocsival, 2 teherautóval és 17 pótkocsival rendelkezett. Kiszámították, hogy egy lófogatnap 128 Ft-ba, 1 normálhód gépimunka 98 Ft-ba került.

A gabona betakarítását 1964 évben 100 %-ig gépesítették. A kukorica betakarítását 15, a burgonya betakarítását 60, a géppel végezhető vetést 100, a géppel végezhető kapálást 90 %-ig gépi erővel végezték.

Ezek a számok a paraszti munka átalakulásának mutatói is. Nemcsak a termelés növekedett a mezőgazdaság szocialista átszervezésével, hanem könnyebb, emberibb lett a paraszti munka.

A parasztság életviszonyainak fejlődését az egy főre jutó közösből származó jövedelem alakulása is mutatja.

51.sz.táblázat.

Évek:	M.egységre kifizetve	A munkaegységből		Prémium	1. dolg. 1 tagra tagra jutó évi jöv.	1. tagra jutó évi megyei jövedelem X.
		Készpénz- ben	Termé- szetben			
e z e r f o r i n t b a n				forintban		
1957	856	381	475	-	12.056	10.542
1958	882	484	398	2	12.250	10.082
1959	1.209	675	534	4	10.245	11.692
1960	2.622	784	1.838	-	5.138	8.401
1961	3.939	2.075	1.864	48	6.982	9.790
1962	2.972	1.620	1.352	557	8.245	9.947
1963	6.893	5.376	1.517	859	13.679	11.959
1964	7.179	5.920	1.259	1.058	16.618	13.708
1965	6.173	5.314	859	1.255	20.152	14.586

X = az adatokat a Megyei Tanács VB. MG. osztálya adta.

A tsz tagság közösből származó jövedelmének alakulása két fő szakaszra osztható. Az első szakasz 1959 végéig tartott. Ez idő alatt a Gorkij tsz annyira megerősödött, hogy elfogadható lett a parasztság számára. A második szakasz a község teljes átszervezésével kezdődött. Az átszervezés utáni első évben visszaesett a jövedelem, majd fokozatosan elérte és kétszeresen túlhaladta az 1960 előtti színvonalat. A jövedelem visszaesésének az a realitása, hogy az átszervezés után kellett bizonyos idő, amíg a tsz szervezettsége, munkafegyelme most már nagyobb gazdaságban és megnövekedett tagsággal az előző színvonalat elérte. A különböző termőterejű kisparcellákat tagosítani kellett. Kezdetben magasak voltak a termelési költségek. Természetes, hogy a gazdálkodás gyengeségei első sorban a jövedelem csökkenésében jelentkeztek.

A további nagyon fontos jelenség, hogy 1962 évtől gyorsan növekedett a tsz tagok prémiumból származó jövedelme. Ez a jelenség az anyagi ösztönzés módszereiből fakadt. 1965 évben csökkent ugyan a pénzben, vagy természetben kifizetett munkaegység érték, de tovább növekedett a prémium aránya. A premizálás rendszerével a tsz tagság elégedett, ugyanakkor megfelelt a közös gazdaság érdekeinek is. A premizálás mint az anyagi ösztönzés egy formája jól szolgált mind a közösség, mind az egyéni érdekek összekapcsolását.

A tagság termelési kedvének fokozására nemcsak a termelés további növelése kényszerítette a tsz gazdasági és politikai vezetését, hanem az a kilépési törekvés is, amely 1962 elején jelentkezett. 1960-ban, tömeges átszervezés idején annak tudatában irták alá a belépési nyilatkozatot a parasztemberek, hogy két évig nem lehet kilépni. Két év alatt eldönthette, hogy tag marad, vagy kilép a tsz-ből. A két év várakozási idő 1962 elején járt le. 1962 tavaszán 80 tsz tag kérte kilépését a Gorkij tsz-ből és 535 kh földet akartak kivinni. A 80 főből 19 párttag volt. Hasonló jelenséggel ebben az időben nemcsak Szegváron lehetett találkozni. /92/

A járási párt- és tanácsszervek segítséget nyújtottak a Gorkij tsz vezetőségének. Minden kilépni szándékozó emberrel beszéltek. A beszélgetések eredményeként 42 tag visszavonta kilépési szándékát, 38 azonban nem.

1962 április 7-én volt a Gorkij tsz közgyűlése, ahol a kilépési kérelmek tárgyalásra kerültek. A közgyűlés igen viharos volt és végülis nem járult hozzá a kilépéshez. "Sem földet nem adunk sem tagot nem engedünk ki."Szükségünk van mindenkire. Ha megerősödik a tsz ugys visszajönnének. Maradjatok itt a gondok idején is " - mondták a közgyűlés felszólalói./93/

A kilépési szándék indokolásaként elsősorban azt mondták a tagok, hogy nem találják meg számításáikat a tsz-ben. Ez a helyzet uj eszközök és módszerek alkalmazására készítette a tsz vezetőségét. Igy születtek meg az anyagi ösztönzésnek azok a formái, amelyek a termelés növelésén keresztül előbbre vitték mind a közösség, mind az egyes emberek érdekét.

Az intézkedések hatására a tsz tagok egyre nagyobb anyagi biztonságban érezték magukat. Létrejött az a gazdasági bázis, amely munkát és megélhetést biztosított tagjainak.

A Gorkij tsz vagyoni helyzetét az alábbi adatok mutatják./1000 Ft./

52.sz.táblázat.

<u>Évek:</u>	<u>Közös</u> <u>vagyon</u>	<u>Tiszta</u> <u>vagyon</u>	<u>Fenosza</u>	<u>1 dolog</u> <u>tagra</u> <u>jutó</u> <u>tiszta</u> <u>vagyon</u>	<u>100 kh.</u> <u>szántó-</u> <u>ra jutó</u> <u>Fenosza</u>	<u>100 kh.</u> <u>szántó</u> <u>ra jutó</u> <u>megyei</u> <u>Fenosza</u>	<u>A tsz.</u> <u>összes</u> <u>hitele</u>
1959	3.360	2.108	1.565	17	441	138 x	1.275
1960	10.099	4.409	2.615	9	191	101	5.690
1961	16.796	8.334	5.491	14	325	139	8.338
1962	19.243	9.778	6.712	16	384	165	8.639
1963	24.412	12.116	8.120	20	477	219	10.825
1964	27.447	15.406	9.179	27	1.112	273	12.235
1965	.924	15.657	9.551	32	1.398	285	11.303

x = az adatokat a Megyei TanácsVB.MG. osztálya adta.

A tsz vagyoni helyzete tovább javult a teljes átszervezés után. A tagság gyors növekedése következtében csökkent az egy dolgozó tagra jutó tiszta vagyon, de 3 év után elérte és meghaladta az 1959-es színvonalat.

Az adatokból megállapítható, hogy a Gorkij tsz erősödő gazdaság.
Rendelkezett azokkal a feltételekkel, amelyek az újratermelés
folytatásához szükségesek.

A 100 kh. szántóra jutó Fenosza megyei átlagát vizsgálva megállapítható, hogy a Gorkij tsz szövetkezeti alapja magasabb színvonalú, gazdaságilag jóval erősebb mint a megyei átlag.

A tsz összes hitelének növekedése nagyon figyelemreméltó. Megítélésem szerint a Gorkij tsz "eladósodása" is azt bizonyítja, hogy időszerű volt a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1965. XII. 19.-i határozata az árak és a bérek rendezéséről. A hus- és tejtermékek, valamint a gabona felvásárlási árak emelése hozzásegíti a Gorkij tsz-t is ahhoz, hogy mindenekelőtt saját erőből végezze a felhalmozást és kevesebb hitelre legyen szüksége.

5./ A Gorkij tsz munkaszervezetének kialakulása. A tsz. szervezeti felépítése.

A Gorkij tsz vezetősége nagyon hosszú idő alatt, sok vajadás
arán alakult ki. Az emberek nem szívesen vállaltak vezetői beosztást, hiszen ez sok vesződséggel és bajjal járt. Igaz az is, hogy az elnöknek kijelölt, vagy megválasztott emberek, a legtöbbször nem rendelkeztek kellő felkészültséggel a vezetői tisztség ellátásához. Így azután gyakran cserélődtek a Gorkij tsz elnökei. Az elnök személyének gyakori változása egyik okozója volt annak, hogy a tsz éveken keresztül alig haladt előbbre. 1948 és 1956 március között 11 elnöke volt a Gorkij tsz-nek.

A tsz elnökök neve és működésük ideje:

1./ Somogyi János	1948 őszén foglalkozott a tszcs ügyeivel.
2./ Katona László	1949 elejétől 1949 nyaráig volt elnök.
3./ Kengyel János	1949 nyaratól az év végéig volt elnök.
4./ Buza Lajos	1950-ben volt elnök.
5./ Rácz József	1951 őszéig volt elnök.
6./ Molnár Balázs	1951 őszétől 1953 márciusig elnök.
7./ Bottyán András	néhány hónapig volt elnök 1953-ban.
8./ Buza Lajos	1953 év végéig ismét elnök.
9./ Ternaí József	1954-ben volt elnöke a tsz-nek.
10./ Németh István	1955-ben volt elnök.
11./ Bozó Pál	1956 márciustól elnök. Jelenleg is ő áll a Gorkij tsz élén.

A Karácsonyi, majd a Szverdlov tszcs-ben a Gorkij tsz-el való egyesülésig a következő elnökök voltak:

1./ Bánfi Mihály	1948-ban.
2./ Bottyán András	1949-ben.
3./ Puskás József	1949-ben és 1950 nyaráig.
4./ Bottyán András	1950 nyaratól a Gorkij tsz-el való egyesülésig. /1950.aug.28./ volt a tsz elnöke.

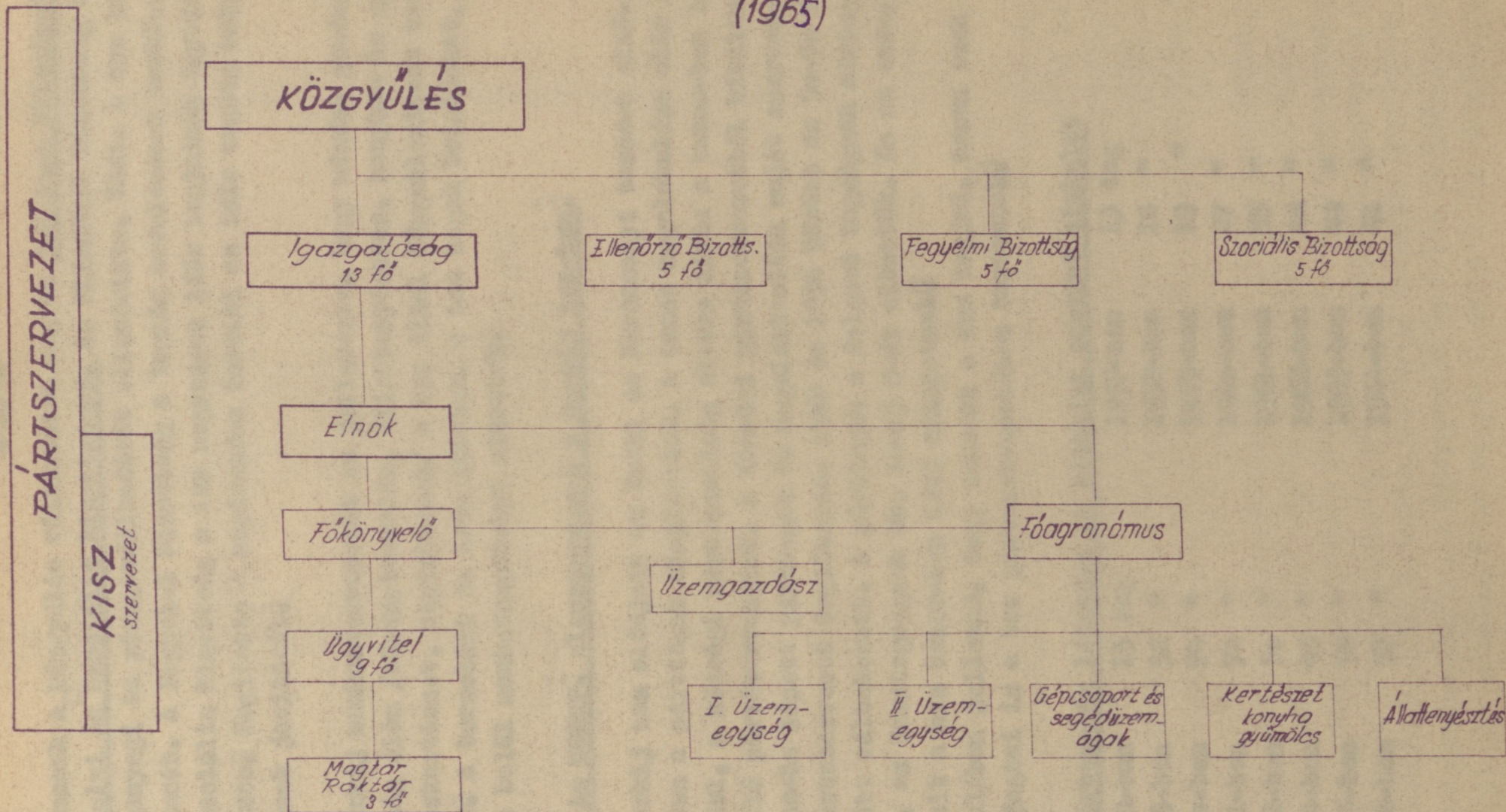
A Gorkij tsz jelenlegi elnöke 1 éves elnökképző iskolát végzett 1955/56-ban. Ennek következtében ugy a felkészültsége, mint a vezetési tapasztalata meg van, ahhoz, hogy a tsz-t a tagság bizalmából eredményesen vezesse.

A tsz szervezettsége és munkarendje több éven keresztül alakult ki. A Gorkij tsz felépítése megfelelt a tsz-ek működési szabályzatának.

A közgyűlés 13 tagu igazgatóságot választott. Az igazgatóság a közgyűlés döntései alapján irányította a tsz életét. Az elnök a közgyűlésnek és az igazgatóságnak alárendelt. Az igazgatóság a különböző gazdasági egységek vezetőiből tevődik össze. Ennek következtében az irányító és vezető tevékenység konkrét és szakszerű.

A SZEGVÁRI GORKIJ MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐSZÖVETKEZET FELEPÍTÉSE (1965)

Ugyancsak a közgyűlés választotta meg az 5-5 tagú Ellenőrző Fegyelmi és Szociális Bizottságot. Az Ellenőrző Bizottság a tsz anyagi és pénzgazdálkodását ellenőrizte. Védte a tsz közös vagyonát. A Fegyelmi Bizottság a tagság nevelésének eszköze. A Szociális Bizottság a tsz nagyszámú idős tagjainak ügyeit intézte. Segítette napirenden tartani az idős tagság helyzetének javítását.

A Gorkij munkaszervezetét az jellemezte, hogy minden gazdasági egység élén /növénytermelés, állattenyésztés, konyha- és gyümölcskertészet, segédüzemek/ a tsz által függetlenített vezető állt. A termelést ők irányították. A tsz tagok brigádokat, majd ezen belül munkacsapatokat alkottak.

6./ Az MSZMP. alapszervezet a Gorkij tsz-ben.

A Gorkij tsz elődjait az Erdei és Karácsonyi tszcs-t első-sorban a párttagok alapították. A tszcs megalakulása után röviddel, a községi pártvezetőség életre hívta a tszcs-ben is az önálló pártszervezetet. A községi pártszervezetből kiváltak a tszcs-be lépett párttagok és megalakították saját szervezetüket. A pártszervezet taglétszáma 1948 és 1956 között az 50-70 fő között változott. A párttagok a dolgozó tagságnak mintegy felét, az össztagságnak kb. 10-15 %-át alkották. Ez az arány megfelelt a más tszcs-ben lévő állapotnak.

Általában jellemző, hogy nemcsak a tsz tagjai, hanem ezek családtagjai is a tsz pártszervezetéhez tartoztak.

A párttagság létszáma az alábbiak szerint alakult:

1948-ban	13 tag	1957-ben	13 tag
1949-ben	52 "	1958-ban	16 "
1950-ben	74 "	1959-ben	19 "
1951-ben	74 "	1960-ban	27 "
1952-ben	50 "	1961-ben	35 "
1954-ben	43 "	1962-ben	44 "
1955-ben	58 "	1963-ban	42 "
1956-ban	57 "	1964-ben	41 "

Érdemes áttekintetni a párttitkárok névsorát. Rájuk is jellemző, hogy a tsz életének küzdelmei során gyakran változtak, elsősorban 1956 előtt.

A Gorkij tsz -ben párttitkárok voltak:

1./ Zsibók András	1950-1953-ig
2./ Bereczki János	1954-ben
3./ Csócsi János	1955-ben
4./ Bereczki Ferenc	1956-ben
5./ Menyhárt Antal	1957.II.hótól.Jelenleg is /1965/ a pártalapszervezet titkára.

A Szverdlov tszcs-ben párttitkárok voltak:

1./ Varró János	1948-49-ben.
2./ id.Puskás József	1950-ben.

Ismerve a tsz-ben munkaegységet teljesítő tagok számát látható, hogy 1956-ig a dolgozó tagság többségét a párttagok alkották. Részrehajlás, vagy elfogultság nélkül állítom, hogy a Gorkij tsz-t 1956-ig minden gonddal és bajjal dacolva, a fegyelmezett párttagok tartották össze. Az 1956-os ellenforradalom során nagy törést szenvedett a Gorkij tsz pártszervezete is. Ezt a törést a pártszervezet taglétszáma is bizonyította. Az ellenforradalom után többen meginogtak és nem léptek vissza a pártba.

1956. november 4-e után ujjaszerveződött a Gorkij tsz-ben lévő MSZMP szervezet is. A pártszervezet taglétszáma az ellenforradalom óta kevesebb. A pártszervezet feladata kettős: egyrészt: segítséget nyújtani a tsz gazdasági eredményeinek növeléséhez, másrészt: a tsz tagság eszmei, politikai nevelése.

A pártszervezet politikai segítője a gazdaságvezetésnek. Az átszervezés, a gazdasági és a politikai megszilárdítás, az anyagi ösztönzés módszereinek bevezetésében nagy érdemeket szerzett a pártszervezet. Ezt a pártonkívüli tsz tagok is ismerik. Az 1962 tavaszán lévő nagy kilépési törekvések során, is a pártszervezet, a kommunisták voltak a legjobb agitátorok. A kilépni szándékozó társaikat ők győzték meg elsősorban a tsz-ben maradásra.

A Gorkij tsz-ben 1950-től kezdve működött az ifjúsági szövetség. Előbb DISZ., majd 1957 után KISZ. Az ellenforradalom előtt kevés fiatal dolgozott a tsz-ben, s így kis létszámu volt az ifjúsági szövetség is. A község teljes átszervezése óta a Gorkij tsz-ben lévő KISZ alapszervezet taglétszáma 20-30 fő között váltakozott.

Igen aktívan dolgozott a tsz-ben a Nőtanács is. Vezetője évenként keresztül Bagi Ferencné.

A Gorkij tsz politikai életéhez sorolom a termelőszövetkezetet patronáló /segítő/ vállalatok és intézmények munkáját. A tsz-nek volt és jelenleg is van patronálója. 1956 előtt a Budapesti Vörös Október Ruhagyár patronálta és 1957-től kezdve a Közlekedés és Postaügyi Minisztérium.

Az üzemek patronálása elsősorban politikai jelentőséggel bírt. Közelebb hozták egymáshoz a két nagy termelő osztályt, ápolták, erősítették a munkás-paraszt szövetséget. A patronálás egyidős a tsz mozgalommal, azzal együtt fejlődött és módosult. Az üzemek segítségének és a tsz-hez fűződő politikai kapcsolatának különösen nagy jelentősége volt kezdettől az átszervezésig terjedő időben. Ekkor az átszervezéshez nyújtottak aktív segítséget. Az átszervezés után a gazdasági megerősítésből vették ki részüket a patronálók.

A Vörös Október Ruhagyár is, de különösen a KPM segítségét rendkívül sokra tartotta a tsz tagsága és vezetősége. A KPM dolgozói aktívan résztvettek a község szocialista átszervezésében. Az átszervezés alkalmából 1960. január 25-én Kosza István miniszter elvtárs falugyűlést tartott. Ő jelentette be a község átszervezését és Szegvár tsz községgé nyilvánítását. A KPM Párt és Szakszervezeti Bizottságának vezetői és a minisztérium szakemberei rendszeresen látogatták és nagyon komoly gazdasági és politikai segítséget nyújtottak a Gorkij tsz számára. Megépítettek közel 3 km hosszú kövesutat a fő közlekedési út és a tsz üzemegysége között. Segítettek erőgépeket és szállító eszközöket szerezni a tsz számára. Elkészítették a majorhelyek, istállók, gépszinek tervét. Kijavították a tsz gépeit, alkatrészeket szereztek és szállítottak. Politikai gyűléseket tartottak.

Eljöttek a tsz zárszámadásaira. Üzemi rendezvényekre hívták meg a tsz tagokat. Rádiót, zenegépet adtak a tsz KISZ szervezetének. Társadalmi munkát végeztek a tsz irodaházának építésénél. Látható, hogy ezt a patronálást valóban nagyra értékelhette a Gorkij tsz vezetősége és tagsága. A patronálás politikai jelentőségét az huzta alá, hogy az üzemek munkásai és vezetői mindvégig, és sokoldalú támogatást nyújtottak a paraszti életmód átalakulásához.

V. fejezet.

A MEZŐGAZDASÁG SZOCIALISTA ÁTSZERVEZÉSÉNEK EREDMÉNYEI ÉS Néhány TANULSÁGA.

1./ Az átszervezés eredményei és szakaszai.

Szegvár községben végbement forradalmi változás része annak a nagy átalakulásnak, amely az országban történt. A 19 évvel ezelőtt elkezdett munka sikerrel megvalósult. Jelentősége forradalommal ért fel. Megváltozott a föld birtoklásának és művelésének régi, évszázados formája. Ezzel együtt megváltozott a parasztság osztályviszonyai.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésével lezárult, befejeződött a parasztság történetének újabb szakasza. Hazánk parasztságának történetét megítélésem szerint három főbb szakaszra lehet osztani.

Az első szakasz 1848-al fejeződött be, a jobbágyság rendszer megszüntetésével. Ekkor a magyar jobbágyság föld nélkül szabadult fel. A forradalom következtetlensége és bukása miatt a porosz-utas fejlődés vette kezdetét a mezőgazdaságban.

A második szakasz 1945-el, a földbirtok-reformmal fejeződött be. A parasztság földért folytatott küzdelme győzelemmel ért véget. Megszűnt a feudális nagybirtok, helyébe a felosztott földekre épülő kisárutermelő parasztságok léptek. Ez a helyzet magában hordta saját ellentmondását. A magyar parasztság nem a burzsoá forradalom kezéből kapott földet, amely után a kisárutermelés hosszú története kezdődhetett volna, hanem a munkásosztály segítségével jutott a föld birtokába.

Ebből következik, hogy a föld kisüzemi művelése nem lehetett hosszú életű. Hazánk munkásosztálya a II. világháborút követő három esztendőben hatalomra jutott. Létrejött a proletárdiktatura. Elkezdődött a szocializmus alapjainak lerakása a mezőgazdaságban is. Ezzel kezdetét vette a felosztott föld összevonásának folyamata. 1945-ben a föld kiosztása szolgálta a haladást, 1948 nyara után pedig a közös gazdaságokba való egyesítése.

A parasztság történetének harmadik szakasza 1962 évvel zárult le. Ekkorra az egész országban befejeződött a mezőgazdaság szocialista átszervezése. Ezt a szakaszt a Párt Központi Bizottságának 1962. március 28-30.-i ülése zárta le. Ez a nagy győzelem egybeesett a szocializmus alapjainak lerakásával, amelyet az MSZMP. VIII. kongresszusa foglalt össze. /1962 november/

A forradalmi átalakulás során a föld birtokviszonyai nem változtak meg, csak a föld használatának joga és módja. A forradalmi változás az, hogy a föld egyéni használatból csoport-használatba került.

Véleményem szerint a teljes átszervezéssel elkezdődött a mezőgazdaság fejlődésének negyedik nagy szakasza, sorsfordulója, amely a föld tulajdonviszonyainak gyökeres megváltozását hozza magával, azaz a föld is az össznépi tulajdon színvonalára emelkedik.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésével lezárult a Magyar Kommunista Párt agrárpolitikájának két szakasza.

Az első nagy szakasz 1919-től 1945-ig tartott. Ez a szakasz a feudalizmus megszüntetésén keresztül a földnek a parasztság kezébe adásával fejeződött be.

A második nagy szakasz 1945-től 1962-ig tartott, amely a mezőgazdaság szocialista átszervezésének teljes sikerével zárult. Az utóbbi nagy szakaszon belül több, egymástól világosan elkülöníthető kisebb szakaszokat találunk, amelyeket egy-egy kiemelkedő fontosságú párthatározat jelez. Ezek a szakaszok a következők:

1945-1948 őszeig; a mezőgazdaság kisárutermelésnek időszaka. Tekintettel arra, hogy a főkérdés a hatalom megszerzése volt, így a földet ki kellett osztani, a parasztságot szövetségesnek kellett megnyerni.

Önálló szakaszt képez az 1948 ősztől 1953 júliusáig terjedő idő. Ezalatt elkezdődött a mezőgazdaság szocialista átszervezése és a baloldali hibák uralkodtak el a párt agrárpolitikájában.

1953 júliusától az 1956-os ellenforradalomig tartó szakaszra az volt a jellemző, hogy a jobboldali hibák uralkodtak el. Ezek a hibák az ellenforradalom kitörésének egyik okává lettek.

A következő időszak 1956 novemberétől 1958 decemberéig tartott. Ekkor a főkérdés ismét a visszaszerzett hatalom megszilárdítása, ezért a paraszt-kérdést is ennek kellett alárendelni. A mezőgazdaság szocialista átszervezése nem volt fő kérdés ebben a szakaszban.

A következő szakasz 1958 decemberétől 1962 márciusáig tartott. Ezalatt a mezőgazdaság teljes átszervezése a főfeladat a lenini önkéntesség alapján. A teljes kollektivizálást oly módon kellett megoldani, hogy közben a mezőgazdaság termelése és árutermelése ne csökkenjen, hanem növekedjék.

Végül a további szakasz 1962 márciusával kezdődött el, amikor a tsz-ek gazdasági, politikai megerősítése, a termelés növelése lett a főfeladat. Napirendre került az egységes paraszti osztály kialakítása.

Az a véleményem, hogy ez a szakasz 1967 decemberéig tart, amikor a tsz-ek irányításának és gazdálkodásának új fejezete kezdődik.

A történelem, az élet igazolta a párt agrárpolitikájának helyességét, mert megvalósult a gyakorlatban.

2./ A szegvári Gorkij tsz történetének néhány tanulsága.

Az egyik fontos tanulság kétségtelenül a türelmes, meggyőző politikai munka diadala volt. Az önkéntességen, a törvényeségen nyugvó és a meggyőzésen alapuló munka ezekben az években nemcsak módszer, forma és keret volt, hanem egyben a munka tartalma is. A párt és az állam politikája testesült meg ezekben a módszerekben az agrárkérdés különböző szakaszaiban.

1956 előtt az eltulzott politikai koncepciók hatással voltak a módszerekre is. A módszerek visszahatottak a politikára és erősítették egymást. A kárvallottak a tsz-ek, a dolgozó parasztok és a szocializmus ügye - voltak.

A mezőgazdaság átszervezésének fontos tanulsága volt a munkásosztály hegemoniájának érvényesülése. Ezt azért tartom fontosnak hangsúlyozni, mert az utóbbi években egyre divatosabb a munkásosztály vezetőszerének vitatása és annak hangsztatása, hogy az atom, a kibernetika korszakában elavult, politikai frázissá vált a munkásosztály vezetőszer. Nem így van. A munkásosztály anyagi és politikai támogatása és tevékeny közreműködése nélkül nem jött volna létre a szocialista mezőgazdaság.

A parasztság spontán nem választotta volna ezt az utat. Az értelmiség, a kispolgárság, vagy az alkalmazottak ehhez a forradalmi átalakuláshoz nem tudtak volna elég segítséget nyújtani. A mezőgazdaság átszervezését csakis a munkásosztály és pártjának vezetésével lehetett végrehajtani.

A szegvári Gorkij tsz-nek hosszú évekre nyult a vajudás ideje. 1948-tól 1956 végéig, mintegy 8 esztendeig tartott. Ennek oka az akkori politikai élet viszonyaiban és a termelészövetkezet tagságának összetételében gyökerezett. A balra és jobbra ingadozó politikai viszonyokról már képet festettem. A tsz tagság összetétele azért hosszabbította meg a vajudás idejét, mert 10 esztendeig a tsz földtelen, és a szegényparaszatok mozgalma volt. Állandó válsággal küzdött a tsz vezetése is 1956-ig. A gazdálkodási szakértelem is alacsony színvonalú volt. A kevés jövedelem nem vonzotta a régi, földesparasztokat.

Gyakran mondjuk, hogy a termelészövetkezetek megszervezésével megteremtettük az egységes paraszti osztály kialakulásának alapját. Véleményem szerint a tsz-ek létrehozása csak részben szolgál alapul az egységes paraszti osztály megteremtéséhez. A termelészövetkezet csak mint keret, csak mint lehetőség jön számításba az egységes paraszti osztály kialakításához. Ez a keretmögéban kevés. Mire van még szükség az egységes paraszti osztály megteremtéséhez ?

Feltétlenül kell, hogy a tsz gazdaságilag erős legyen. Ez azért fontos, mert a gazdaságilag gyenge tsz taszit, demoralizál és szembe állítja egymással a tagságot, a tagságot és a vezetőséget, s ennek következtében állandó viszályok, ellentétek ke-

letkeznek. Ezek az állapotok nem kedvezőek az egységes paraszti osztály kialakulásához.

Továbbá a termelésnek olyan módszereit kell alkalmazni, hogy a tsz tagjai anyagilag érdekeltek legyenek a termelésben, a tsz mint keret fenntartásában. Különben a parasztok elhagyják a falut a tsz-el együtt. A tsz otthagytására különösen nagy a lehetőség akkor, ha a mezőgazdaság átszervezése egybeesik az ipar gyors fejlődésével, annak munkaerőelszívó hatásával.

Idő is kell az egységes, szocialista paraszt-osztály kialakulásához, amely alatt eltűnnek a régi, eltérő, vagy éppen nagy vagyoni különbségeken nyugvó osztályellentétek a parasztság egyes rétegei között. Az agrárproletároktól kezdve a kulákig minden paraszti réteg megtalálható a tsz-ben. Előbb az anyagi egyenlőséget kell megteremtteni a tsz-ben, és csak ezt követően, erre épülve jön létre az emberek egymásközötti egyenlősége, az osztályegyenlőség.

Nemcsak a parasztember helyzetének, hanem a tudatuknak, gondolkodásuknak is meg kell változni ahhoz, hogy majdan egységes paraszti osztályról beszélhessünk. Ehhez időre van szükség. E feltételek együttthatalása következtében alakul ki az egységes, szocialista paraszt-osztály.

További tanulság, hogy Szegvár községben a termelőszövetkezeti mozgalom fennállásának 18 éve alatt nem tudta megoldani a nők és az ifjúság bevonását a mezőgazdasági termelésbe.

A nők és a fiatalok bevonása a tsz termelésébe nem azonos kérdés. A fiatalok egy része visszajön a tsz-be amikor a tsz anyagi viszonyai számára elfogadhatóak lesznek. Visszajön de nem tagként egyenlőre, hanem alkalmazottként hajlandó csak a tsz-ben dolgozni. Ez azért van így, mert a tsz tagság - a jelenlegi fizetési, nyugdíj és öregségi rendelkezések végett-előnytelen a fiatalok számára. Hogy a fiatalok tsz tagként vegyenek részt a mezőgazdaság termelésében, ahhoz néhány, korábban hozott intézkedéseinket, rendeleteket, törvényeket módosítani kell, vagy éppen meg kell szüntetni, mert az élet régen túlhaladta őket.

A nőknek a termelésbe való bevonása a Gorkij tsz-ben más-ként jelentkezik, mint az ifjúságé.

A nők részvétele a tsz termelésbe összefügg a háztáji gazdaságok növekvő szerepével. Ha korábban a maradi nézetek tartották távol a nőket a tsz-től, akkor most a háztáji gazdaságok töltik be egyre jobban ezt a szerepet.

Megkapálni az 1 kh. háztájit, megtermelni a háztartás számára a burgonyát, a zölséget, ellátni a gyerekeket, /esetleg a nagyszülőket is / gondozni a háztájiban lévő jószágokat - mindez a nőknek házhozkötését eredményezi.

A nők bekapcsolása a tsz termelésébe csak a háztáji gazdaságok rovasára történhet. Nem lehet, nem tudnak a nők két, vagy ennél több irányu elfoglaltságnak egyszerre eleget tenni. Ha a tsz és a háztáji között választani kell, akkor a jelenlegi helyzetben a nők a háztáji gazdaságban végezendő munkát választják. Erre kényszerülnek. Érdemes is ezt választani, mert a háztáji termése, továbbá a tsz-ből kapott természetbeni járandóságok a háztáji állattenyésztésben hasznosulnak. Így a nők a közös munkában csak a besegítő szerepét tudják a jelenlegi viszonyok között betölteni. A részeseművelés és a területvállalás elterjedése a tsz-ben tovább erősíti a nők otthonmaradását.

Ime néhány tapasztalat, amelyeket a tsz életének tanulmányozása közben szereztem. A tanulságok arra valók, hogy okuljunk belőlük. Meggyőződésem, hogy a tsz mozgalom által felhalmozott tapasztalatok a tsz-ek további fejlődését szolgálják.

László Ibolya költőnővel vallom, hogy napjaink tsz-parasztágára az a jellemző, hogy /94/ :

"Tervük ezer,
Dolguk ezer,
Ők pedig óriások,
Cselédsorsból gazdajelenbe
Terelik a világot."

VI. f e j e z e t .

A KÖZÖS GAZDASÁGBÓL SZÁRMAZÓ SZEMÉLYI JÖVEDELEM FORMÁINAK FEJEDÉSE ÉS VÁLTOZÁSA; A TAGSÁG ANYAGI ÉRDEKELTSÉGÉNEK ÉRVÉNYESÜLÉSE A SZEGVÁRI GORKIJ TERMELŐSZÖVETKEZETBEN.

A fejezet célja, hogy rövid gazdaságtörténetét és elemzését adja a termelőszövetkezeti tagok közösből származó jövedelmének. Bemutatom, hogy a Gorkij tsz tagsága a mezőgazdaság termelési viszonyainak forradalmi átalakulása során hogyan találta meg helyét és létviszonyait.

A tsz tagság közösből származó jövedelmének változását több szakaszra lehet osztani. Így:

1./ 1948-50 közötti évek, amikor a termelt javak természetben kerültek kiosztásra a tagok között.

2./ 1951-56 közötti évek, akkor a tagság munkaegység szerinti részesedésének elve és gyakorlata érvényesült.

3./ 1957-től kezdődő időszak, amikor a munkaegység mellett bevezették a tsz tagság anyagi ösztönzésének különböző formáit.

1./ A tszcs tagság közösből származó személyes jövedelmének formái és nagysága 1948-50 között.

Önálló szakaszként kezelem az 1948 ősztől 1950 végéig terjedő éveket. Ennek oka, hogy akkor még a 14.000/1948 XII./18. kormányrendelet alapján "közös termelő szövetkezeti csoport /III. típus/"-ként működött a Gorkij tsz. A termelőszövetkezet elődei /Erde M. és Karácsonyi F. tszcs./ elkobzott uri és kulák birtokokon alakultak meg. A taglétszám 10-14 fő volt és egy tagra 6-11 kh. föld jutott. 1948 őszen a tagság közös tevékenysége mindössze abból állt, hogy elvetették az őszi gabonát. Munkaszervezetüket a közösen végzett munka jellemezte. A tagság nincstelenekből, a korábbi kubikosokból és napszámosokból tevődött össze, akik az uradalmakban megszokták a közösen, felelősen végzett munkát. Minden este megállapodtak a másnapi munkában. A munka fő szervezője a tagok által megválasztott Somogyi János, akit tanfolyamra küldött a MEZIG., ahol

megtanulta a kialakulóban lévő közös gazdaság szervezésének alapelveit.

A tszcs-ből származó jövedelemről 1948 őszén még senki sem beszélt. Nem is lett volna mit kiosztani. A tagságot a szükségletek kielégítésének igénye, a várható jövedelem reménye ösztönözte az őszi gabona elvetésére, a közös munkára.

1949 év tavaszán hasonló volt a helyzet. Az emberek dolgoztak, bevonták családtagjaikat is a növényápolásba. Biztak az őszben, hogy a betakarítás után majd lesz mit kiosztani. Az ily módon végzett munkára az is sarkalta a tagságot, hogy 1949 tavaszán kevés munkaalkalom kínálkozott a nincstelen emberek számára.

A végzett munka elszámolását elég kezdetlegesen oldották meg. "Naplamentével jegyezték fel egy-egy munkaegységet, amelynek vezetésével el-el maradtak" - írta a csoportról egy korabeli jelentés. /95/ A tszcs-ben végzett munka díjazására jellemző volt, hogy "1949 tavaszán 17-en vettek saját erőből 21 bárányt, ezeket felnevelték, az ősz folyamán természetben a tagok között kiosztották... Általában a tagok részesedése természetben lett kiadva... Kukoricát 10-15 q-ás tételekben vittek ki, csak 41 q-át tartalékoltak, amely a csoport jószágainak ellátására nem volt elegendő. Malacot is osztottak szét, így a tagok fejenként egy-egy 11 kg-os malacot kaptak." /96/

"A csoport tagjai ebben a gazdasági évben /1948-49 / jó egyetértésben dolgoztak, ellentét nem merült fel közöttük...

Egyöntetűen úgy vélekedtek, hogy a megtermelt javakat szétoszthatják és az üzemi alapra nem sokat goldoltak." /97/

Látható, hogy a jövedelem többségét a tagok személyi szükségleteinek kielégítésére fordították, a termelési alapok bővítését elhanyagolták.

1949 elején 17 tag vett részt a közös munkában és év végére már 56-ra növekedett a taglétszám, amelyből 52 párttag.

A tagság gyors növekedésének okát egyrészt: Somogyi János agilis szervező tevékenysége, másrészt: a nagyon szűkös munka lehetőségek magyarázzák. Megemlítem, hogy 1948-49 évben az MKP-on belüli atmoszférához hozzátartozott a tszcs-be való belépés. Ez a magyarázata annak, hogy a két tszcs-ben lévő 55 tagból 52 párttag.

A tagság gyorsan növekedett 1949 első felében és ez nagy gondot okozott a jövedelem elosztásban az év végén. Eppen ezért a tszcs zárszámadása már viharos hangulatban zajlott. Kevés volt a föld. A végzett munka elszámolását nem vezették pontosan. Gyenge termést tudtak betakarítani, s így az évvégi osztáskor a kevés termést sok felé kellett osztani. "1949 december 3. és december 6. között négyszer kellett összehívni a tagságot. A régi tagok rosszul viszonyultak az új tagsághoz." /98/ Az okmányok jól érzékeltetik a sok gonddal küzdő gazdaság gyernekbetegségeit és növekvő belső gyengeségeit.

Az egy főre eső forintra átszámított évi személyes jövedelem az alábbi képet mutatta:

53.sz.táblázat.

Évek:	Tszcs neve:	Egy tagra jutó évi jövedelem /H
1949	Erdei M.	1.375
	Karácsonyi F.	1.777
1950	Erdei M.	3.370
	Karácsonyi F.	2.190

Látható, hogy az egy tagra jutó közösből származó személyi jövedelem rendkívül alacsony színvonalu. Érthető, hogy a zárszámadás rossz közhangulatban zajlott le.

2./ A tszcs tagság közösből származó személyi jövedelmének elemzése. /1948-50/

Az előző oldalak tartalmát figyelembe véve az alábbiakat állapíthatjuk meg:

a./ 1948 őszén jövedelem nélkül dolgoztak a tszcs tagjai. A termelés-ösztönzők szerepét két tényező alkotta: egyrészt a következő gazdasági évtől várható jövedelem reménye, másrészt ekkor még nagy szerepet játszott a politikai lelkesedés, az MKP tömegmozgósító hatása.

b./ A közös gazdaságból származó személyi jövedelmet elsősorban természetbeni formában osztották szét. Így: búranyt, malacot, kukoricát, amelyeknek értékét pénzben is kifejezték. Tehát nem értékesítették a közösen végzett munka végtermékét, hanem alakváltoztatás nélkül, természetes mértékegységben számolva /kg.db./ osztották ki a tagok között.

c./ A közös gazdaságban végzett emberi munka hatékonyságát kezdetben nem, vagy csak kevésbé vették figyelembe. Az eleven munka hatékonyságát az együttműködés biztosította. Munkanorma és munkaegység számítás ekkor még nem volt. Jövedelemtervezést sem végeztek. A teljesített munkát napban fejezték ki, ezt tartották számon. Az egy nap alatt végzett munka díját csak az év végén tudták meghatározni a termés és a ledolgozott munkanapok ismerete alapján.

d./ A tsz által termelt anyagi javak elosztása elsősorban a személyes jövedelemre terjedt ki és kevésbé a közös vagyon /alapok/ képzésére. A teljesített munkanap értékét a terméseredmények határozták meg. A ledolgozott munkanapokra elosztották a megtermelt termékek többségét /levonva belőle a vetőmagot, a közös állatállomány takarmányát stb/ és ennek megfelelően részesedtek a termelésben résztvevők. Képletben ez így fejezhető ki.

Kiosztható termékmennyiség /kg/ = 1 munkanapra jutó termék.
Ledolgozott munkanapok

A tszcs alapszabályát 1950 nyarán fogadta el a tagság. Ez év augusztusában az Erdei és Karácsonyi tszcs-ök egyesültek és az egyesített tszcs-ét 1951 tavaszán mezőgazdasági termelőszövetkezetté nyilvánították. /Gorkij Tsz./ Ezek a dátumok egyben a közös gazdasággá válás megszilárdulását is jelezték, és 1951 tavaszától a tsz-ekre kötelező gazdálkodást kellett folytatni. A tsz tagság közös gazdaságból származó személyi jövedelmének legfőbb mércéjéül ettől kezdve a munkaegységet alkalmazták.

3./ A tsz tagság munkaegység szerinti részesedésének fejlődése és változása 1951 és 1956 között.

Ezekben az években a közös gazdaságban végzett munka számon-tartásának és a személyi jövedelem elosztásának szinte kizárólagos eszköze a munkaegység.

A munkaegység olyan közgazdasági kategória, amely a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben végzett munka elszámolásának és a személyi jövedelmek elosztásának eszközeként szolgál a termelőerők és a termelés arányos fokán. Munkaegységben fejezték ki a tagság termelő tevékenységét és a tsz-ből származó személyi jövedelmét. A tsz tagok jövedelmének nagyságát egyrészt a teljesített munkaegységek száma, másrészt az egy munkaegységre jutó termékmennyiség és pénzösszeg határozta meg.

A tsz-ekben alkalmazott munkaegység-elszámolási rendszer szovjet eredetű. Tőlük vettük át, saját tapasztalataink a tsz-ek létrehozásakor nem voltak. Az elmúlt 17 esztendőben a munkaegység szerinti elszámolás lényeges fejlődésen és változáson ment keresztül. Kialakultak azok a formák és módszerek, amelyek messzemenően figyelembe vették a magyar parasztság történetének és pszichikai világának sajátosságait. /Évszázados küzdelmek a földért, a magántulajdonhoz való ragaszkodás mély gyökerei, történelmi csalódások a föld fel nem osztása miatt, a föld nem került nacionalizálásra a proletárforradalom győzelme után stb./

Ezek után tekintsük át a személyes jövedelem munkaegység szerinti elosztásának formáit, történeti és közgazdasági körülményeit.

A tagság Gorkij tsz-ből származó jövedelmének nagyságát és anyagi formáit az alábbi táblázat mutatja:

54.sz.táblázat.

Évek:	Kifizetett össz.m.egys. érték	Munkaegys.-ből részesedés		3:4 %-os aránya	Egy dolg. tagra jutó jövedelem R
		Készpénzben	Természetben		
E z e r f o r i n t b a n					
1.	2.	3.	4.	5.	6.
1951	292	129	163	44:56	2.807
1952	130	82	48	63:37	2.826
1953	459	210	249	46:54	7.913
1954	362	98	264	27:73	9.726
1955	547	139	408	25:75	7.704
1956	727	275	452	38:62	8.077

A tsz-ből származó személyi jövedelem nagyságát vizsgálva mindenekelőtt az tűnik fel, hogy a kiosztásra kerülő fogyasztási-alap alacsony volumenű. Csak 1955-ben haladta meg a félmillió forintot. Ebből látható, hogy a tsz kezdetleges kis gazdaság, tagjainak száma tíz éven keresztül 50 és 72 fő között váltakozott. A tsz-ből nagyon alacsony személyi jövedelem származott 1949 és 1952 között. Az egy főre eső jövedelem nem ért el az évi 3.000 R-ot. Különösen kevés volt a tsz-tagság közből származó jövedelmének volumene 1952 évben. Ha az 1951 évben kifizetett összes munkaegység értékét 100 %-nak veszem, akkor ez 1952 évben 44 %-ra esett vissza.

A tagság személyi jövedelme csökkenésének oka a rossz termésű esztendőkből és a kötelező beszolgáltatásban keresendő. A tsz-ből származó anyagi javak ezekben az években csak a kiegészítő jövedelem szerepét töltötték be. Kevés parasztcsaládnak volt Szegvár községben a megélhetés forrása a tsz-ből szerzett jövedelem. A tsz-hez tartozni, az innét kapott jövedelemből élni, családot nevelni, - nagyon nehéz volt. Ezekre az évekre az a jellemző, hogy a tsz-tagság más jövedelem után is nézett. Ennek

leggyakoribb módja, hogy a felnövő családtagokat az iparba küldték dolgozni, vagy az, hogy a családfő otthagytta a tsz-t, másutt keresett munkát és a tsz-ben a feleség dolgozott. A tsz-ből származó alacsony jövedelem nem vonzotta, ellenkezőleg: taszította az embereket. Az anyagi helyzet meghatározta a tagság politikai és morális hangulatát.

Lényegesen megnövekedett a tsz-ből származó személyes jövedelem 1953 évtől kezdve. Ennek oka, hogy az MDP. KB. 1953. június 27-28.-i ülésén felülvizsgálta agrárpolitikáját, felismerte a parasztpolitikában elkövetett súlyos hibákat és módosításokat hajtott végre. /99/ Csökkentették /600 mill. R-tal/ az adóhátralékokat és a beszolgáltatás elmulasztásából származó büntetéseket. Több évre rögzítették a beszolgáltatási kötelezettséget. /Korábban minden évben változtatták. / Rendükítették a földrendezést. Ezekkel az intézkedésekkel növelték a parasztság és a termelőszövetkezetek termelési biztonságát.

A hozott intézkedésekre rendkívül nagy szükség volt, mert a kötelező terménybeszolgáltatás rendszere oly-annyira merev és szélsőséges ezekben az években, hogy az jelentősen hozzájárult az 1953-as kormányválsághoz, a kormányprogram módosításához. Nem véletlen, hogy Nagy Imre a politikáját a parasztságra, elsősorban az egyénileg dolgozó parasztságra alapozta.

A Gorkij tsz tagságának a közös gazdaságból származó személyes jövedelmének két fő formája volt: egyrészt a pénz, másrészt a termékek természetes alakja. 1951 évtől munkaegység szerinti részesedést alkalmazták, amelyet pénzben és természetben fizettek ki a tagoknak. A mérhetőség és az összehasonlíthatóság miatt, a kiosztott termékek értékét pénzben /össz-munkaegység értékben/ is kifejezték.

A tsz tagság közösből származó személyes jövedelme anyagi formájának vizsgálatánál rendkívül fontosnak tartom annak megállapítását, hogy - az 1952-es évet kivéve - a munkaegységérték természetben kifizetett részaránya mindig meghaladta a tagság jövedelmének 50 %-át. 1952 évben arányaiban jelentősen megnövekedett a tsz tagság pénzbeni jövedelme / 63:37/. A jelenség oka egyrészt a rossz termés, másrészt, hogy 1952-ben szél-

sőségesen radikális volt a termények begyűjtése. Különösen ebben az évben érvényesült a "padlás söprögetés", amely azt jelentette, hogy a tsz-ek és a parasztgazdaságok terményeit gyakran az utolsó szemig be kellett szolgáltatni, s így a Gorkij tsz tagságának személyes jövedelme elsősorban pénzben jelentkezett.

A tsz tagsága mindig nagyon ragaszkodott jövedelmének természetben történő kifizetéséhez. /Ez a törekvés nemcsak a Gorkij tsz-re volt jellemző. / Az 54.sz. táblázatból láthatjuk, hogy a tsz tagság személyi jövedelmének természetbeni részaránya 1955-ben volt a legmagasabb, elérte a 75 %-ot.

A munkaegység természetben történő fizetéséhez azért ragaszkodott a tsz tagság, mert a korábbi életviszonyai és a társadalmi termelésben betöltött szerepe során megszokta, hogy munkájának eredményét, a munka termékében mérje. Ezekben az években arra a kérdésre, hogy "mennyit keresett a tsz-ben?" - nem pénzben fejezték ki magukat a parasztemberek, hanem felsorolták a tsz-ből kapott termékek mennyiségét.

De nemcsak a múlt, a jelenük is arra ösztönözte a tsz tagokat, hogy a felosztásra kerülő anyagi javakat ne pénzben, hanem természetben követeljék. Arra törekedtek, hogy a munkagységértékben a termékféleségek minél nagyobb hányada szerepeljen. A tagok között természetben került kiosztásra: buza, kukorica, répa, szalma, burgonya, kukorica-szár, gyümölcsfélék, pálinka, bor, naponta bizonyos zöldségfélék, tej, stb. Pénzben részesedtek az iparinövények és az értékesítésre került állatok stb. után kiosztásra kerülő összegből. A termelt anyagi javak természetben történő kiosztásához továbbá azért is ragaszkodtak a tagok, mert a terményeket háztáji gazdaságukban hasznosították. Jószágot /sertést, szarvasmarhát, baromfit, stb./ neveltek, amelyeket egyrészt saját háztartásukban éltek fel, másrészt a piacon értékesítették. Ilymódon a háztáji jószágtartásban hasznosultak a tsz-ben termelt termékek, a családtagok /feleség, gyermekek, nagyszülők/ munkaereje, növelve ezzel a megélhetésük anyagi alapját.

A fentiekén kívül ösztönzően hatott a természetbeni rész-
sedésre a közös állattenyésztés gyengesége/a szemes- és szá-
lastakarmány jelentős részét ki tudták osztani / a tsz áru-
termelésének alacsony foka /a tsz-nek saját értékesítésre alig
volt módja/ és az univerzális termelési struktúra is. /Minden
lényeges növényféléseget termeltek./

A munkaegység/főleg pénzbeni/értéke nagyon kevés ösztönzést
tartalmazott a községgazdaságban végzendő munkára. Ösztönzést
elsősorban a munkaegység jelentős természetbeni részaránya
adott ezekben az években.

Milyen tényezők hatottak a munkaegység értékének nagyságára?

A tsz-ben kialakult munkaegység értékét elsősorban a kötelező
beszolgáltatás rendszere határozta meg. A mezőgazdasági ter-
mékek többségére vonatkozó kötelező beszolgáltatás rendszere
azt jelentette, hogy a tsz-nek be kellett adni az állam számá-
ra a föld után előírt termékmennyiséget. 1952 évben Szegvár
községnek az alábbi beadási kötelezettségei voltak. /loo/

55.sz.táblázat.

Megnevezés:	Tervelőirányzat /q/	Teljesítés /q/	Teljesítés [%]
Kenyérgabona	13,308	14,842	111.5
Takarmánygabona	2,474	1,038	41.5
Tengeri	1,566	707	44.0
Szállastakarmány	876	324	36.0
Burgonya	658	49	7.0

A beszolgáltatási előirányzatból csak a kenyérgabona tervet
teljesítették a község lakói és a termelőszövetkezetek. A
terv végrehajtásából a Gorkij tsz-nek is részt kellett vállal-
ni földje nagyságának mértékében. Felosztásra /közös és szemé-
lyi szükségletekre/ csak a beszolgáltatáson felüli termékmennyi-
ség kerülhetett.

A tsz és tagjai abban voltak érdekeltek, hogy letagadják az állam előtt a termelt termékek mennyiségét, mert annál többet tudtak kiosztani. A kötelező beszolgáltatás tervelő-irányzatai évről-évre emelkedtek. A tsz terménybeadási kötelezettsége - a tényleges mérőszámokon kívül - nem egyszer azon mulott, hogy a járási tanács kényszerítő hatására, a helyi közigazgatás tisztviselője mennyit írt elő. Ennek következtében időnként korrupció is előfordult. A búzatermést nem tudták sem a tsz., sem az egyéni termelők letagadni, mert az állam tulajdonában lévő cséplőgépekhez kirendelt ellenőrök biztosították a gabona gyors beszállítását az állami magtárakba.

A tsz-ből származó munkaegység jövedelem alakulását befolyásolta az állam árpolitikája. Különösen alacsonyok voltak a beszolgáltatási árak. 1956 évben a buza kötelező beszolgáltatási ára métermázssáncént 60 Ft., a hizottsértés kilógrammonkénti ára 5.40 Ft., a bor literenkénti ár 1.80 Ft., a tojás darabonkénti ára 0.38 Ft volt. "A begyűjtési árak messze elmaradtak az értéktől, a termelési költségektől" /101/ Ilyen árak mellett alacsony maradt a tsz tagság jövedelme. A tsz tagok elvesztették termelési kedvüket, a tsz álló- és forgóalapjainak felhalmozása rendkívül vontatottan haladt. Nemcsak a tsz tagság munkaegységszerinti részesedése maradt alacsony színvonalon, hanem a tsz termelőeszközeinek fejlesztése is. A községi tanács Mezőgazdasági Állandó Bizottságának ülésén Samu Pál a tsz kertészeti csoport vezető ily kesereg, "egy-egy kismotor, amely néhány holdas kertészet öntözéséhez megfelel 18-20 ezer Ft.-ba kerül. Ezt nem tudjuk megvenni!" /102./ Egy ilyen kismotorért a tsz-nek több mint 330 q búzát kellett az államnak eladni, vagy 37 q hizottsértést. Az államnak és a tsz-nek ez a szimbizózisa azt jelentette, hogy az állam az árpolitika révén elvonta a tsz jövedelemnek tekintélyes részét, lassítva ezzel a tsz és tagjainak anyagi megerősödését.

Befolyásolta a tsz tagság munkaegység jövedelmét az is, hogy összegének kiszámításakor a maradék-elvet alkalmazták. Ezt azt jelentette, hogy a tsz bruttó termeléséből levonták az állami és egyéb tartozásokat, az adót, a vetőmagot, takarmányt stb. és ami maradt csak azt lehetett a teljesített munkaegység arány-

nyában szétosztani. Képletben így fejezhető ki:

$$\frac{\text{maradt érték /N/}}{\text{össz.munkaegység}} = 1 \text{ m.egység értéke.}$$

A maradék elvet mint számítási módszert nem lehet teljesen elítélni. Az alacsony munkaegységjövedelem oka elsősorban a tsz kisvolumenű bruttótermelése volt. A levonások és tartozások után kevés volt az a jövedelemtömeg, amelyet a tagság személyes jövedelmére lehetett fordítani. A személyes jövedelemek és a jövedelemszerzési biztonság lényegesen kedvezőbb volt a bérből és fizetésből élők között, ezért a parasztemberek minden alkalmat megragadtak a tsz., a falu elhagyására. Erre biztatták a felpölvő családtagjaikat is. Az 1951-től meginduló, majd egyre gyorsabbá váló iparosítás és iparfejlesztés mind több lehetőséget biztosított a tsz-en kívüli elhelyezkedéshez. Így a Gorkij tsz is állandó munkaerő-hiánnyal küzdött. Gondjai évről-évre újratermelődtek, állandósultak, gazdasági fejlődése vontatottá vált.

A munkaegység mint a tsz-ben végzett munka számbavételének és díjazásának formája hosszú éveken keresztül betöltötte feladatát, azonban mint forma megmerevedett, nem egészült ki új elemekkel, sőt egy idő után már nem tartalmazott kellő ösztönzést a termelésben résztvevőkre. Nem serkentette a tsz-tagjait a több és gondosabb munkára, csak a munkaegység számának növelésében voltak érdekeltek, nem ösztönzött a családtagok termelésbe való bevonására, lökésszerű - nem egyenletes - jövedelmet biztosított a tagoknak. A jövedelem elvált a végzett munkától, utólag derült ki, hogy mennyi jut egy munkaegységre. A tsz csak megtervezte a tagság jövedelmét, de biztosítani nem tudta.

4./ A tsz tagság közösből származó személyi jövedelmének alakulása 1957 és 1965 év között.

Ezt az időszakot - mintegy 8 évet - két szakaszra lehet osztani: egyrészt 1957-től 1961-ig, másrészt az 1962-től kezdődő szakaszra. Az első szakaszt az jellemezte, hogy az 1956-os ellenforradalom tanulságai alapján az MSZMP. továbbfejlesztette agrárpolitikáját és az 1957 nyarán megjelent Agrárpolitikai Tézisek már reálisan számoltak a mezőgazdaságban kialakult hely-

zettel és a parasztság viszonyaival. Megmerevedett szemléletek /Pl.: "ha javul a parasztság anyagi helyzete, nem lép be a tsz-be"/ részben, vagy teljesen feloldást nyertek. Megszűnt a kötelező beszolgáltatás rendszere, helyébe az állami felvásárlás lépett. Emelkedett a Gorkij tsz tagságának közösségből származó személyi jövedelme. A tsz népszerűsége -ha lassan is -, de növekedett.- Tovább fejlődött a tsz gazdálkodása, vele együtt a tagság közösségből származó jövedelmének formái új elemekkel gazdagodtak.

A második szakaszra /1962-65 év között/ a mezőgazdaság teljes átszervezése utáni évek esnek, amikor a tsz megerősödött, kibontakoztak a tsz új vonásai, egyben a Gorkij tsz új problémái is jelentkeztek. Ebben a szakaszban a tsz tagság anyagi érdekeltségének rendszere is alkalmazásra került.

Tekintsük át a tsz tagság közös gazdaságból származó személyes jövedelmének nagyságát és formáit. Ezt az alábbi táblázat szemlélteti:

56.sz.táblázat.

Evek:	Kifizetett össz.m.egy- ség.1000 Ft.	A munkaegység része- sedés 1000 Ft-ban		3:4 %-os ará- nya	Egy dolgozó tagra jutó évi jövedelem Ft.
1.	2.	3.	4.	5.	6.
1957	856	381	475	45:55	12,056
1958	882	484	398	55:46	12,250
1959	1,209	675	534	56:44	10,245
1960	2,622	784	1,838	30:70	5,138
1961	3,939	2,075	1,864	53:47	6,922
1962	2,972	1,620	1,352	55:45	8,245
1963	6,893	5,376	1,517	78:22	13,679
1964	7,179	5,920	1,259	82:18	16,618
1965	6,173	5,314	859	86:14	20,152

A Gorkij tsz tagságának jövedelmét bemutató táblázat több fontos következtetés levonására alkalmas. Az első amely szembevetünk, hogy a kifizetett összmunkaegységjövedelem tömege növekedett. A visszaesés 1962-ben és 1965-ben a gyengébb termés következtében történt. Az egy dolgozó tagra jutó éves jövedelem nagyságában a teljes átszervezés utáni 1960-61-62 években történt visszaesés. Ennek oka, a taglétszám ugrásszerű megnövekedésében keresendő. Egyik évről a másikra több mint 400 fővel nőtt a tagság és ezzel nem tudott lépést tartani a termelés növekedése. Ennek következtében csökkent az 1 dolgozó tagra jutó évi jövedelem. A teljes átszervezést követő 3 év után ismét emelkedett a tagság jövedelme, 1965-ben már túlhaladta az 1958 évi színvonalat. A jövedelem számai egy erősödő gazdaság által nyújtott biztos megélhetést mutatják.

A tsz tagság jövedelmének pénz. és természetbeni összetevői is fontos tanulságokat nyújtottak. 1949-től 1957-ig a tsz tagság jövedelmének természetbeni aránya mindig magasabb volt a pénzbeni részesedésnél. A tagság évi jövedelmének több mint 50 százalékát a természetbeni részesedés alkotta.

1958-tól kezdve azt láthatjuk, hogy /1960 évet kivéve/ a természetbeni részesedés a személyes jövedelemnek kevesebb mint fele, továbbá, hogy a pénzbeni részesedés növekvő, a természetbeni részesedés százaléka csökkenő tendenciájú, ugyanarra, hogy 1964 és 65 évben jövedelem 20 százalékát sem érte el. A tendencia okát több tényező magyarázza. Egyrészt: a tsz vezetősége, a közös gazdaságban igyekezett hasznosítani a termelvényeket. Erre ösztönözte őket a közös állatállomány növekedése. A vezetőség számításokat végzett, hogy a háztáji gazdaságok jószágállományához mennyi takarmányra van szükség, és a szükségteleken felüli részt igyekezett a tsz-ben tartani.

Másrészt: az átszervezés után stabilizálódtak és fejlődtek a tsz tagok háztáji gazdaságai. A munkaegység + a %-os művelésből származó természetbeni részesedés fedezte a fejlődő

háztáji gazdaságok termékszükségletét. Harmadszor: ha időnkénti visszaesésekkel is, de növekedett a tsz bruttó termelése és ennek következtében a csökkenő százalék mögött növekvő tömegű termékmennyiség volt. Így például: 1957 évben 856,000 Ft., összmunkaegységet fizetett a tsz, melyből 55 % volt a termé-

szetbeni részarány. Ez az összeg megfelelt 470.000 forintnak. 1964 évben a 7.179.000 forint, összmunkaegységből 18 %, a természetbeni arány, amely 1,292.000 Ft értéket jelentett. Tehát 1964-ben 1957 évhez viszonyítva háromszorosra növekedett a tagság munkaegységjövödelmének természetbeni aránya, a %-os arány viszont 55-ről 18 %-ra csökkent. Látható, hogy a Gorkij tsz-ben a tagság munkakedvének növelését azzal oldották meg, hogy a munkaegységjövödelem természetbeni részarányát abszolút számokban évről-évre növelték. Az 1965-ös évben a természetben történő osztás részaránya az összmunkaegység 14 %-ára esett vissza. Ennek az volt az oka, hogy 1965-ben jelentős vízkár érte a tsz-t, közel másfélezer kh.-at nem tudtak egész évben hasznosítani. Így természetes, hogy a tagok természetbeni részesedése is csökkent, és növekedett a munkaegységjövödelem pénzaránya.

A mezőgazdaság teljes átszervezése után, /noha a korábbi évekhez képest gyorsult a tsz fejlődése, mégis/ új gondok, új ellentmondások jelentkeztek, másrészt korábbi ellentmondások élesebben jelentkeztek és vártak megoldásra a Gorkij tsz-ben
Melyek voltak ezek?

be-
1960 végén fejeződött a község mezőgazdaságának teljes átszervezése. A tsz tagsága 444 fővel növekedett. Azonban a legmunkaképesebb emberek és a fiatalok nagy többsége már a korábbi években otthagyták a falut, elhelyezkedtek a társadalmi termelés különböző területein. A község mezőgazdasági népessége előregedett, s így az átszervezés során többségében idős parasztemberek léptek be a tsz-be rendes, vagy pártoló tagként. Hiába emelkedett a tsz taglétszáma 900 fölé, a napi termelőmunkában csak mintegy 400 ember vett részt. A tsz földterülete meghaladta a 4.000 kh-at. Egy dolgozó tagra átlag 10 kh. föld jutott, figyelembe véve a tsz termelőeszközeinek alacsony színvonalát, valamint a külterjes gazdálkodását - a föld sok volt, a munkabíró tagság viszont kevés és többségük öreg.

Növelte a tsz gondjait, hogy 1960 és 1962 között - 1959 évhez viszonyítva lényegesen, mintegy 50 százalékra esett vissza a munkaegység értéke. A munkaerőhelyzet és a termelés szükségleteinek összehangolása ezekben az években nagy gondot jelentett a tsz gazdasági és politikai vezetésének.

Ebből a kényszerhelyzetből kivezető utat kellett keresni. Milyen megoldást választott a tsz vezetősége?

Mindenekelőtt növelték a tsz gépparkját. Munkaképes emberek hiányában ez látszott a legkézenfekvőbb megoldásnak. Állami hitel segítségével univerzál traktorokat vásároltak, amelyek munkagépek után-kapcsolásával több termelő műveletet végeztek. Ezzel valamelyest enyhült a tsz munkaerőhiánya. Növekedett a termelésre fordított holtmunka aránya.

További megoldásnak választották, hogy megemelték a munkaegységértéken belül a természetben történő részesedést. Ez az oka annak, hogy 1960 évben 70 százalékra emelkedett a munkaegység természetben fizetett részaránya. Ez nagy ösztönzést jelentett a termelésben való részvételre. Intenzívebb lett az eleven és holtmunka hasznosulása a termelésben, mert az emberek szorgalmasabban dolgoztak és jobban kihasználták a gépeket is. A tsz tagok - jobban mint eddig - bevonták családtagjaikat is a közös termelésbe. Gazdaságtörténetileg ez azért jelentős, mert az értéktermelésben nemcsak a tsz-tagok, hanem a tsz-hez nem tartozó emberek /családtagok/ is résztvettek. Elkezdődött az a folyamat, hogy a tsz - idegen - munkaerőt is alkalmazott. Munkaadóvá kezdett válni a tsz /noha ebben az összefüggésben/ tagjain keresztül.

További megoldásnak a "bérmunkások" alkalmazását választották. Ezeket a "bérmunkásokat" alkalmazottaknak nevezte a tsz tagság. /Munkakönyveseknek./ Napi szóhasználatban is így beszélnek róluk, de nem tévesztendő össze az adminisztrációs, irodai munkakörben dolgozó alkalmazottakkal. Ezeket az embereket fizikai munkát végző - termelő-alkalmazottaknak nevezhetjük.

Kik voltak ezek az alkalmazottak? Mindenekelőtt szakmával rendelkező emberek /kovács, bognár, asztalos, villanyszerelő, lakatos/ és olyan szakmunkások /traktoros, gépkocsivezető/,

akiket gépekre lehetett ültetni. Továbbá fiatalok, akiket a szállító eszközökön, a konyhakertészetben, az állattenyésztésben és az építő brigádban foglalkoztattak. Ezek az emberek nem léptek be a tsz-be, hanem az állami gazdaságokban rendszeresített munkanormák szerint dolgoztak és havi fizetést kaptak a tsz-től.

A termelőalkalmazottak bevonása nagy jelentőséggel bír a tsz termelésében, mert lényegesen csökkent a munkaerőhiány. De ami ennél is fontosabb, hogy olyan szakképzett munkaerőt kapott a tsz., akik meg tudták oldani a növekvő technika intenzívebb kihasználását. Rendkívül fontos volt az is, hogy ezek az emberek mindennap megjelentek a munkahelyen, s így a munkaerő felhasználását jobban meg lehetett tervezni, a termelést folyamatosabbá lehetett tenni. A tsz tagok átlag 150-200 napot dolgoztak évente a közös gazdaságban, az alkalmazottak 280-300 napot. Köztük "állami gazdasági rendet" lehetett tartani. Az is nagyon lényeges, hogy a termelő-alkalmazottakkal elkezdődött a fiatalok visszavándorlása a tsz.-be!

1964 évben már mintegy 80 termelő-alkalmazottat foglalkoztatott a tsz. Az is előfordult, hogy egyes tsz tagok kiléptek a tagok soraiból és alkalmazottként maradtak a tsz-ben dolgozni. /Lásd a 35. sz. táblázat 1965 évre vonatkozó adatait!/. Tagsági viszonyukat felcserélték alkalmazotti minőséggel. Miért csak alkalmazottként voltak hajlandók dolgozni ezek az emberek, miért nem léptek be tagnak?

Az egyik legfőbb ok a havonkénti biztos jövedelem, amelyben a termelő-alkalmazottak részesültek. Ezek a főleg fiatalokból álló alkalmazottak nem rendelkeztek más jövedelemmel, mint amit a tsz-től kaptak. Ehhez viszont havonta ragaszkodtak. Másként nem vállaltak munkát a tsz-ben. A tsz gazdasági és politikai vezetése kényszerhelyzetben volt; vagy biztosítja havonként a teljesítménybért az alkalmazottaknak, vagy nem tudja a gazdaság termelési feladatait elvégezni, a gépeket a termelésben felhasználni, s ennek következtében tovább romlik a gazdaság jövedelmezősége.

További közrejátszó ok, a paraszti SZTK járulék alacsony-
sága. Ismert, hogy a tsz tagság nyugdíjának, családi pótlé-
kának, betegsegélyének, stb. összege lényegesen alacsonyabb
mint a bérből és fizetésből élőké. Egy ipari munkás havi
nyugdíja átlag 600.-ft, míg egy tsz nyugdíjas 260.-ft. nyug-
díjat kapott. A bérből és fizetésből élő dolgozók kettő, a
tsz-tag három gyermek után kapott családi pótlékot. A nyugdíj
korhatár az iparban férfiaknál 60, nőknél 55 év, a tsz tagok-
nál 65, illetve 60 év. Ezeket az alacsony SZTK juttatásokat a
földdel nem rendelkező emberek nem vállalták. Nem is lehetett
őket erre kényszeríteni. A tsz-be földdel belépő emberek vi-
szont azzal voltak kénytelenek megelégedni, amit a törvény és
az ország anyagi ereje biztosítani tudott számukra. Nem így
az alkalmazottak. Ők mint a tsz alkalmazottai, az ugynevezett
ipari SZTK járulékokban részesültek, amely lényegesen kedve-
zőbb volt számukra.

Ezek az okok játszottak közre, ahogy a Gorkij tsz-ben a ter-
melő-alkalmazottak rendszere kialakult. Ezzel a jelenséggel
nem csak a Gorkij tsz-ben lehetett találkozni, hanem másutt
is. /103/

A tsz termelő-alkalmazottak rendszerének kialakulása érdekes
kísérő jelensége a tsz mozgalom fejlődésének. Ebben tipikus
példa a szegvári Gorkij tsz is. A mozgalom problémái - mint
csepben a tenger- jelentkeztek a Gorkij tsz-ben. Összetett
közgazdasági és társadalmi okok következtében alakult így a
tsz vonzása és taszítása az emberekre.

Az új termelési viszonyok kialakulása és megszilárdulása nem
ment végbe zökkenők és nehézségek nélkül a mezőgazdaságban
sem. Az új mindig és mindenütt küzdelem árán született. Nem
volt ez másként a mezőgazdaságban sem. Ennek következtében
a föld közös megművelésének formája nem lehetett - és nem is
volt - azonnal vonzó a parasztság számára. Ennek vetületeként
jelentkezett a legtehetősebb munkaerő gyorsabb elvándorlása
faluról az átszervezés éveit alatt és a tsz tagság előregedése.

A gazdaságilag megerősödő tsz mozgalom növekvő vonzása, valamint az új követelményektől elmaradó viszonyok között alakult ki a termelő-alkalmazottak rendszere. A tsz nem rendelkezett munkaerővel, mert a munkabíró emberek már korábban áhagyták a falut. Mi volt ennek az oka?

A leglényegesebb ok, hogy alacsonyabb a jövedelem a tsz-ben, mint az iparban. A második ötéves tervben /1960-65 között/ "... a tervidőszak elejétől fogva mintegy 400 000 munkaerő - főleg fiatal és javakorabeli munkaerő - ment el a mezőgazdaságból... A normálisnál nagyobb városba özőmlésnek - a városi életmód világszerte tapasztalt ktségtelenül nagy vonzása mellett - elsősorban anyagi okai vannak. Mindenekelőtt az, hogy a mezőgazdaság szövetkezeti szektorában lényegesen alacsonyabb a kereset, mint azonos jellegű ipari munkában. Az alacsony kereseti viszonyok mellett legalább ilyen baj, hogy ez még nagyon bizonytalan is." /104/

A tsz évente egyszer, vagy kétszer tudott tagjainak jövedelmet fizetni és a munkaegység értéke évről-évre nagyon eltérő volt.

Gondot jelentett ez is, hogy a tsz nem tudta a tagság egész évi foglalkoztatását megoldani, s ez elsősorban a paraszt ifjúságra gyakorolt taszító hatást.

További indok volt, hogy " a középkorú férfiak jelentős része - a kereseti okok mellett - azért ment el a szövetkezetből a gyárakba, mert öreg korára biztonságosabb helyzetben akarja tudni magát és családját, mint a jelenlegi feleannyi, vagy még alacsonyabb szövetkezeti nyugdíj mellett. Hosszabb távon nem lehet ideális állapot az, hogy a parasztember, aki az átszervezés előtt hagyta ott a földet, és az iparban tíz évet ledolgozott: nyugdíjasként öt évvel fiatalabb korban 500-600 forinttal többet kap, mint a termelőszövetkezetben megöregedett nyugdíjba vonult szövetkezeti gazda. " /105/

Lényeges szerepe volt a parasztemberek faluból történő elvándorlásának, hogy a mezőgazdaság átszervezése egybeesett az ipar extenzív fejlődésével, munkaerő elszívó hatásával. Csongrád megye sajátos helyzete, hogy a 62 község 5 gyorsan iparosodó városok körül helyezkedik el. Így a munkaerő elvándorlása nagyon meggyorsult.

Klevenen élt a társadalomban a paraszti élet és munkaviszonyok lenézése, és ez is távozásra ösztönözte a legtehetősebb munkaerőt, elsősorban a fiatalokat. "Ne legyén paraszt" - mondták a szülők és más pályára küldték felnövő gyermekeiket.

A mezőgazdaságban keletkezett nagyarányú munkaerőhiány viszonyai között rendkívül nagy jelentőséggel bírt a fizikai alkalmazottak megjelenése, mert velük a faluról korábban elvándorolt fiatal, szakképzett munkaerő visszaáramlásának folyamata vette kezdetét. Ez a jövő szempontjából rendkívül fontos tényező.

A tsz vezetősége is szívesen foglalkoztatta a termelő-alkalmazottakat, mert kevés volt a szakképzett munkaerő, mert nem kellett részükre háztáji földet adni, mert biztosabban számíthattak munkájukra mint a tagokéra, mert az alkalmazottakkal szemben nem kellett a vezetés demokratikus elemeit alkalmazni.

A termelő-alkalmazottak foglalkoztatásának több pozitív vonása mellett néhány év alatt nyilvánvalóvá vált, hogy az alkalmazottak ilyen módon történő foglalkoztatása új ellentmondások forrása lett a Gorkij tsz-ben. Ezekkel az ellentmondásokkal másutt is találkozni. /106/ Milyen új ellentmondások keletkeztek a tsz-ben?

a./ Az alkalmazottak havonta fix és rendszeres fizetést kaptak, amelyet nem néztek jó szemmel a tsz tagok. Az alkalmazottak jövedelme nem függött a tsz termelésének eredményétől, mint a tagságó. A földjüket a tsz-be vitt tagok /tulajdonosok/

jövedelme bizonytalanabb és kevesebb volt, mint az alkalmazottaké, továbbá, hogy jövedelmüket sem kapták meg rendszeresen, csak az év végén.

b./ Az alkalmazottak többsége egész évben dolgozott, míg a tagság jelentős része csak tavasztól ősziig. Az alkalmazottak minden olyan munkakört igyekeztek betölteni /szállítás, gépműhely, állattenyésztés / ahol egész évben tudtak dolgozni.

c./ A tsz vezetősége jobban tudott támaszkodni az alkalmazottak munkájára, mint a tsz tagokéra. A termelő-al alkalmazottak biztos pontjává lettek a tsz termelésének, a gépek termelésében és szállításban való alkalmazásának. Hasonló helyzet alakult ki az állattenyésztésben is.

d./ A tsz tagok és a termelő-al alkalmazottak között gazdalkalmazott viszony keletkezett. "Te ne szólj bele, te csak alkalmazott vagy" - mondták a tsz tagok.

A tagok és a termelő-al alkalmazottak közötti ellentéteket nem kell eltulozni, mert a tsz tagok megértették, hogy a közösből származó személyes jövedelmük egy része az alkalmazottak által előállított többlettermékből származik. Látták, hogy " alkalmazottaik" azt a technikát hozzák mozgásba, amely a termelést könnyebbé és eredményesebbé teszi. Tehát, amikor ellenezték az alkalmazottak "kiváltságait" egyben érzékelní tudták az ebből származó egyéni hasznot is. Bizonyos elégtételt jelentett számukra, hogy ők /mint tsz tagok / beleszólhattak a tsz ügyeibe, míg az alkalmazottak nem. A háztáji föld juttatásban is előnyt élveztek az alkalmazottakkal szemben.

Mégis, ezek az új ellentmondások gyakran vezettek a tsz-tagok és az alkalmazottak között kisebb-nagyobb nézeteltérésekhez. Kisebbségi feszültség keletkezett akkor, ha az alkalmazottak a tsz tagok családja közül kerültek ki. Ezzel együtt látni kell azt is, hogy a fizikai alkalmazottak rendszere a tsz vonzásának növekedését mutatja; azt, hogy a tsz már képes biztos perspektívát nyújtani mind tagjainak, mind a szakmával rendelkező alkalmazottaknak.

Az ipari és mezőgazdasági jövedelmek közötti korábbi lényeges különbségek csökkenni kezdtek. A Gorkij tsz egyre inkább munkaerő elszívó hatást gyakorolt a szegvári Kendergyárra is. Néhány évvel ezelőtt a kendergyári munkást a tsz-el ijesztgetve serkentették jobb munkára, most a tsz-el fenyegetőzik a kendergyári munkás, ha nem emelik fel órabérét. A szegvári kendergyár 1965 évben 40 munkáshiánnyal dolgozott. /107/

Látható, hogy a tsz alkalmazottak megjelenése több új ellentmondást szült a tsz-ben, de egyben előremutató tendenciákat is jelentett. Ezzel együtt hangsúlyozni akarom, hogy a tsz tagsági viszony szilárdítására a tsz vezetősége mindig nagy gondot fordított. Mindenütt szóvátették azt a gondolatot, hogy felül kell vizsgálni és tovább kell fejleszteni azt a gazdasági és társadalmi konstrukciót, amelyben előnyösebb tsz-en kívülnek a tsz-ben dolgozni mint a tagnak.

5./ A tsz tagság termelési érdekelttségének növelése 1962- és 1965 év között.

A gépesítés fejlesztése, a munkaegység természetbeni részarányának növelése, valamint a termelő-alkalmazottak foglalkoztatásán kívül a tsz tagság termelési érdekelttségének megvalósítása volt az az eszköz, amellyel a tsz vezetősége enyhíteni igyekezett a munkaerő hiányt.

A község mezőgazdaságának teljes átszervezése után röviddel láthatóvá vált, hogy a tagság a korábbi jövedelemrészeseedésének formáját tovább kell fejleszteni, más megoldásokat kell keresni, mert a taglétszám nagyon megnövekedett ugyan, de a tagok közül a termelésben kevesen vettek részt. Nemcsak a saját helyzetük kényszerítette a vezetőséget az új módszerek keresésére, hanem a más vidékekről érkező pozitív hírek is. A párt és állami szervek is biztatták a tsz vezetését olyan módszerek alkalmazására, amelyek segítségével a tsz tagság termelési érdekelttségét növelni lehet.

1960 évben a 698 tsz tagból 493, 1964-ben a 942 össztagból 567-en vették ki részüket a közös munkából. Ezen a helyzeten feltétlenül változtatni kellett. Kényszerítő körülmény volt az is, hogy az átszervezés után 1960 és 1962 között csökkent a közös gazdaságból származó személyi jövedelem. Lásd 56.sz.táblázatot./ Tehát a Gorkij tsz-ben több kényszerítő ok következtében került sor a tsz tagság termelési érdekelttségének növelésére. Hozzátehetem, hogy az új módszerek bevezetése nagyon nehéz volt. A tsz vezetősége és a párttagság egyrésze is ellenezte az új eljárások alkalmazását. Hosszu és ismétlődő viták voltak az igazgatósági és a pártvezetőségi üléseken a munka új díjazás-formáiról.

A tsz-ben végzett termelő munka munkacégységben történő nyilvántartása és díjazása már nem tartalmazott elégséges ösztönzést a közös gazdaság termelésében való részvételhez. Új módszerek kellettek, amelyekkel a tsz tagságát érdekelté tudták tenni a termelésben. A község mezőgazdaságának teljes átszervezése szétfeszítette azokat a régi formákat, amelyek között a tsz tagok addig dolgoztak. A teljes átszervezéssel új viszonyok keletkeztek, amelyek új termelésszervezési módszereket követeltek, vagy legalábbis a korábbi eljárások továbbfejlesztését.

Végül is a vitákban az élet, a termelés növelésének követelményei győztek a konzervatizmus felett. Az új eszközt a tsz tagság termelési érdekelttségének növelésében találták meg.

Hogyan lehet a tsz tagok anyagi érdekelttségének követelményeit megfogalmazni? "Az anyagi érdekelttség olyan közgazdasági kategória, amely serkentő hatást gyakorol a termelésben résztvevő emberekre a minél nagyobb fogyasztási alapot létrehozó termelékeny és hatékony munka végzésében." /108/

A napi szóhasználatban gyakran azonos értelemben használják az anyagi érdekelttség és az anyagi ösztönzés fogalmát, holott a két fogalom közé nem lehet egyenlőségi jelet tenni. "Az anyagi érdekeltséget mint tartalmat kell felfognunk, amely mindenkor a termelés és a szükséglet kapcsolatának közvetítője, míg az anyagi ösztönzés a forma szerepét tölti be, amely történhet

természetben, vagy az árukategoriák felhasználásával."/109/

A mezőgazdaság teljes átszervezése után különösen számolni kellett ezzel a közgazdasági kategóriával, ha a termelőszövetkezeti mozgalmat véglegesen el akartuk fogadtatni a parasztásggal, de ezt követelte az ország mezőgazdasági termékekkel magasabb színvonalon történő ellátása is. Tehát gazdasági és politikai okok egyaránt indokolták a tsz tagság anyagi érdekelttségének megvalósítását. Ezt a követelményt értette meg a Gorkij tsz gazdasági és politikai vezetése amikor - viták után - az anyagi érdekelttség és ösztönzés elve és gyakorlata mellett foglalt állást.

Az anyagi érdekelttség akkor tölti be a termelést ösztönző szerepét, ha a tsz tagság kollektív és személyi érdekeltségét egyaránt megvalósítja. Minél alacsonyabb a gépesítettség foka, minél nagyobb az élőmunka felhasználása a termelésben, annál nagyobb szükség van az emberek fizikai erejére, szorgalmára és munkavégző kedvére.

Az anyagi érdekelttség elvének és gyakorlatának megvalósításához az szükséges, hogy egyrészt: a tsz elegendő jövedelemmel rendelkezék, /hogy a tagok egyáltalán érdemesnek tartsák a munka felvételét/, másrészt: hogy olyan legyen az anyagi javak elosztásának módja, amely jobb munkára, nagyobb termelési eredmények előérésére serkenti a tagokat.

Hogyan tudott ezeknek a követelményeknek a Gorkij tsz vezetősége megfelelni, milyen ösztönzési formákat alkalmazott? A tsz vezetőségét a következő célok vezérelték: a./ minél több embert bevonni a közös munkába, b/ a termelésben résztvevőket ösztönözni mind a mennyiségi, mind a minőségi munkára, c/ növelni a tsz bruttó termelését, d/ fokozni az árutermelet. Ezeket a célokat a következő ösztönzési formákkal érték el.

A végzett munka elszámolásának alapjául meghagyták a munkaegység rendszerét. Ez az elszámolási forma ismert a tagok, az üzemegységvezetők és a brigádvezetők között is. A munkaegység-

get az FM. által jóváhagyott normatívák alapján számolták, amely nagyságánál fogva is egyre több ösztönző elemeket tartalmazott.

Alkalmazták a részesművelést. Pl.: a kukoricát az össztermés harmadáért adták ki megművelésre. Sok vita volt arról, hogy ez a forma visszalépést jelent a korábbi évekhez képest. Kétségtelen, hogy a részesművelés visszalépés a közösen végzett termeléssel szemben, azonban nem a forma az elsődleges, hanem az, hogy a forma jó szolgálja-e a célt, vagy sem. Megállapítható, hogy ez a módszer is hozzájárult a tagok termelésbe történő bevonásához és jól szolgálta a termelést növelő célokat. Megjegyzem, hogy a részesművelés nem honosodott meg a tsz-ben.

Széleskörű alkalmazást nyert a munkaegység + az elért termelési eredmény utáni százalékos részesedés. Ezt a formát a tagság is megkedvelte és azért is hasznos volt, mert ösztönözte a tagságot a minőségi munkára. Bevezették a százalékos részesedést a növénytermesztésben, a konyhakertészetben, a gyümölcs-termesztésben sőt az állattenyésztésben is.

1962 évben a terven felüli termés százalékos részesedését tervezték bevezetni, azonban lemondtak erről, mert a tagság lehető legkisebbre igyekezett a tervet leszorítani. A föld minőségétől függően a legkülönbözőbb terveket követelték, mindenki csak a legjobb földeken akart dolgozni. A közgyűlésen nagy vita kerekedett erről és nem is tudott a vezetőség a tagsággal megállapodni. Éppen ezért elvetették a terven felüli részesedés módszerét.

Az össztermésből, az összbevételből való százalékos részesedés módszere bizonyult a legjárhatóbbnak. Ennek nagyon egyszerű az elszámokása és vitákat sem okozott. A tagok megkapták a művelés után járó munkaegységet, plusz a bruttó termés vagy bevétel 20 %-át. A tagság a tsz bruttó termeléséből egyrészt természetben, másrészt pénzben részesedett. Természetben kapták meg százalékos részesedésüket a növénytermelők, pénzben a konyhakertészetben és a gyümölcstermelésben dolgozók. E módszer követ-

keztében érdekeltté vált a termelésben mind az egyén, mind a brigád. A közösségi és az egyéni érdekek jól párosultak ebben az érdekelttségi formában. Ez az ösztönzési módszer azért is jó volt, mert a brigádok közötti munkaversenyt is elősegítette.

Ezek után foglaljuk össze a százalékos részesedés rendszerének előnyeit.

Ösztönző hatása azzal magyarázható, hogy a művelésért és betakarításért kapott részesedés értéke nagyobb volt, mintha ugyanezt a munkát munkaegységben számolják el.

Tulajdonképpen ez már garantált jövedelmet jelentett, mert a tagok mindenképpen megkapták százalékos részesedésüket, attól függetlenül, hogy a gazdaság milyen eredményeket ért el.

Kedvelt a termékből való százalékos részesedés azért is, mert /kenyér és takarmány/ gabonához juttatta a tagokat, amit akár a szabadpiacon, akár a háztáji gazdaságaikban hasznosíthattak.

E forma ösztönző hatására a tagok gondosabban művelték a földet, mert érdekeltek voltak a többtermelésben.

Könnyítette a vezetés munkáját is, mert nem kellett a növény-ápolást naponta megszervezni és ellenőrizni. Ezt gondosan elvégezték a brigádvezetők és maguk a tagok.

A munkaegység # a százalékos részesedés rendezésének számos előnye mellett hamarosan kiderült néhány ellentmondása is. Így pl.: a/ kereseti aránytalanságokhoz vezetett a tsz tagjai között, b/ nehezítette a munkaerő átcsoportosítását más, nem százalékos rendszerben végzett termelő munkára, c/ előfordult, hogy elleneztek a gépi művelést, a vegyszeres gyomirtást, mert ez munkaegységcsökkentő hatással volt.

Azt is jelzem, hogy a százalékos részesedés rendszere nem tetszett minden embernek a tsz-ben. A bruttó termelésből részesedést kértek a traktorosok, a szállítók és a fogatosok is,

mondván, hogy ők szántottak, fogasoltak, vetettek, szállítottak. Részt kértek a konyhakertészet és a gyümölcstermelés bevételeiből zeterosok, a teherautó sofőrjei és a rakodók is. A termelő brigádok nem voltak hajlandók osztozkodni a szállítókkal. Ebből nézeteltérések keletkeztek. A tsz vezetősége ezt az ellentétet úgy oldotta fel, hogy premizálta a szántást és a szállítást végző embereket. A prémiumot az elszállított termés /áru/ mennyisége után fizették. Prémiumot fizettek az állattenyésztésben, a javítóműhelyben és az építő brigádban dolgozóknak is. A kifizetett prémium összege évről-évre növekedett és 1964-ben meghaladta az egymillió forintot./Lásd: az 56. sz. táblázatot./

Az eddig leírt ösztönzési formákon kívül 1963 évtől kezdve alkalmazták a Gorkij tsz-ben a munkaegységelőleg fizetését is. Minden megdolgozott és a brigádvezető által igazolt munkaegység után havonta 10 forint munkaegységelőleget fizettek. Ez azzal az előnnyel járt, hogy a tagok érdekelté váltak munkaegységük számának növelésében. Hasznosnak tartották azért is, mert rendszeresen pénzhez jutott a tagság. Ez különösen a fiatalok számára volt fontos, de az idősebb tsz tagoknak is kedvezett: Ahogy a munkaegység + százalékos részesedés a minőségi, úgy a készpénzfizetési előleg módszere a mennyiségi munkára ösztönözte a tagságot.

Az előleg nyújtáshoz az kellett, hogy a tsz állandó pénzbevéttel rendelkezzen. Ennek feltétele viszont az árutermelés növelése volt.

Az anyagi érdekelttség és ösztönzés különböző módszereinek bevezetése nagy jelentőséggel bírt a Gorkij szövetkezetben: növekedett a tagság termelési kedve, a közös munkában egyre többen vettek részt, bevonták családtagjaikat is a termelésbe. Nemcsak gazdaságilag, hanem politikailag is nagyon jelentősek voltak a fenti intézkedések: elfogadottabb lett a szövetkezet a tagság részére, a parasztemberek mind jobban megtalálták számitásaikat és /ha lassan is / emelkedett életszínvonaluk. A tsz vezetősége megtalálta azokat az ösztönzőket, amelyek révén a parasztság otthonosabban érezte magát a szövetkezetben.

6./ Gorkij tsz tagságának jövedelemforrásai.

A szövetkezet gazdasági történetének áttekintéséhez figyelembe kellett vennem a mezőgazdaságban folyó termelés sajátosságait. A tsz gazdálkodását, termelésének és jövedelmének alakulását több tényező együttesen határozta meg. Ugymint: a/ a termelőerők színvonala, b/ a talaj termőképessége, c/ az állam gazdaságpolitikája, d/ a termények és termékek árszínvonala, e/ természeti tényezők: domborzati, éghajlati, csapadék viszonyok, öntözési lehetőségek, f/ ut- és szállítási viszonyok, g/ értékesítési lehetőségek és a piactól való távolság, h/ a tagság összetétele és területegységre jutó munkaerő száma, i/ a termelés szerkezete, j/ a gazdaság álló- és forgóeszközökkel való ellátottsága, k/ a vezetés színvonala, l/ és ide sorolhatjuk a tagság anyagi érdekelttségét is. Ezek a tényezők határozzák meg / ez a jövőben is így lesz/ a tsz és vele együtt a tagság jövedelmének nagyságát.

A fentiek megállapítása azért fontos, mert a sok komponens következtében évről-évre különböző nagyságu munkaegységértéket osztottak a Gorkij tsz-ben. Éppen ezért a kifizetett munkaegység az első években, valamint az 1960 és 62 közötti időben nem fedezte a munkaerő ujratermelési költségeit. A tsz tagok jövedelme 1963 évtől megközelítette az ipari dolgozók munkabérének nagyságát, s ezzel lényegesen csökkent a munkás- és paraszt jövedelmek közötti feszültség. A tsz a gazdaság megerősödésének és a különböző termelési ágak /gabonatermelés, állattenyésztés, zöldség termesztés / kialakulásának következtében mostmár elfogadható és növekvő életszínvonalat tudott nyújtani tagjainak.

A Gorkij tsz tagságának jövedelme főleg két, egymással összefüggő forrásból származott. Az egyik a községgazdaságból, a másik: háztáji gazdaságokból származó jövedelem volt. A közös gazdaságból az alábbi jövedelemforrások származtak: A munkaegység volt a tsz tagság jövedelmének fő forrása. A munkaegység értékét egyrészt pénzben, másrészt természetben kapták a tsz tagjai.

Közösgazdaságból származó jövedelem nagyságát, valamint az egy tagra jutó évi jövedelem pénzben és természetbeni részesrányát az 56. sz. táblázat mutatja.

További közösből származó jövedelemforrás a százalékos művelésből, vagy a prémiumból fakadó részesedés volt. Mind a százalékos részesedést, mind a prémiumként kapott értéket pénzben, vagy természetben kapták a tagok.

Számottevő jövedelemforrást jelentett a földdel rendelkező tagok számára a közös gazdaságba vitt föld után járó földjáradék, a föld használati díja. A közgyűlés aranykoronánként 8 kg. búzát / vagy a buza piaci árát / szavazott meg földjáradékra. Kataszteri holdanként legfeljebb 16 aranykoronáig fizettek földjáradékot, azon felül nem. A földjáradék fizetésének történetéhez tartozik, hogy a Gorkij tsz-ben 1959-ig nem fizettek földjáradékot, noha a tanácsszervek erre többször felhívták a tsz vezetőségének figyelmét. Ez azért történhetett így, mert a tsz tagság között az átszervezés előtt többségben voltak a földnélküli és a kevés földdel rendelkező emberek, akik a közgyűlésen leszavazták a földjáradék fizetését. A földnélküliek igazságtalannak tartották, hogy "gazdaura-méknak" földjáradékot fizessenek. "Mi is csak munkánk után részesülünk"- mondták a földnélküli tagok és elvetették a földjáradék fizetését. /110/

De könnyen hagyta a tsz vezetősége is a földjáradék fizetését, mert gyakran nem is volt miből. 1959-től kezdve azonban rendszeresen fizettek földjáradékot a "földes-tagoknak". A párt-szervezet és a tsz igazgatóság gondot fordított erre; elsősorban politikai okokból. A földjáradékot közösből származó jövedelemként számolták el.

Tehát: a munkaegység, a százalékos részesedés, a prémiumok és a földjáradék / a föld használati díja/ alkották a tsz tagság közösből származó jövedelmének forrásait. Természetes, hogy minden tag részesedett a források mindegyikéből. Munkaegységet minden dolgozó tag kapott, földjáradékot csak a földtu-

lajdonosok, prémiumban csak azok részesültek, akik a termelésbe elfoglalt helyüknél fogva nem kaphattak százalékos részesedést. A tagság jelentős része munkaegységet, földjáradékot és százalékos részesedést, vagy prémiumot is élvezett.

A tsz tagság jövedelmének másik /nemfő/ forrása a háztáji gazdaság volt. A háztájigazdaság két elemből tevődött össze. Egyrészt: a tsz által a dolgozó tagok kezelésébe adott közös földből, másrészt: a tagok házi, tanyai gazdaságából.

/ A tsz tagok jövedelmének elemzésénél figyelmen kívül hagyom az idős, beteg tagok szociális megsegítését, valamint a nyugdíjasok tsz által történő nyugdíjkiegészítését. Minél erősebb volt a tsz annál nagyobb figyelmet fordított a rászorultak megsegítésére. 1965 évben 400.000 forintot osztottak ki segélyre és nyugdíjkiegészítésre. Nem veszem figyelembe azt sem, hogy minden házasulandó tagnak 400.-ft-ot adott a tsz./

A háztáji, tanyai gazdaság összetevődhetett a/ a tanyai telekből, b/ a házi /egyéni/ kezelésben maradt /legfeljebb 600 □-51/ földből, gyümölcsösből, c/ a község, vagy a tanyán lévő állatállományból. Mindezek együttesen alkották a háztáji gazdaság fogalmát. Ha a tsz tag egyéni használatában föld maradt, azt a tsz által adott közösföldből levonták a közgyűlés határozata alapján.

A közös földből juttatott háztájira jogosultak mindazon férfiak és nők, akik évente 120, illetve 80 munkaegységet teljesítettek. 1965 évben nem osztottak háztáji földet a tsz-ben, mert mintegy 1.800 kh-n a nagy belviz miatt nem tudtak termelni. A természeti csapás egyaránt sújtotta a tsz-t és tagjait. 1964-ben a férfiak évi munkaegység-követelményét 150-re, a nőket 100-ra emelte fel a közgyűlés. Közös háztartásban élő családból csak 1 fő kaphatott háztáji földet, akárhányan dolgoztak is a tsz-ben. A munkakötelességnek eleget tett személyek 1 kh. felszántott földet kaptak, a nyugdíjasok 0.5 kh-at.

Többéves tapasztalat alapján állíthatjuk, hogy az intenzív háztáji gazdaságokból általában évi 5-6000 Ft jövedelem származott. A tsz tagok háztáji gazdaságában hasznosult a háztáji föld termése és a közösből származó termény is. A háztáji gazdaságban lévő föld / és tanyatelek/ évi megnövelésére általában 50 munkanapot számoltak a szakemberek. Ha az itt eltöltött munkanapokkal elosztjuk az innént származó jövedelmet, akkor úgy tűnik, hogy a háztáji gazdaság több jövedelmet ad mint a közös gazdaság. Ezért is rendelkezett olyan nagy vonzerővel.

A háztáji gazdaságok jövedelmezőségének elemzésekor figyelembe kell venni, hogy a háztáji gazdaság működéséhez alig szükségesek üzemi kiadások, továbbá, hogy a tsz-ből kapott természetbeni juttatások / a munkaegységérték 70-20 %-a/ a háztáji gazdaságban értékesültek, legalábbis pénzjövedelemként itt jelentkeztek.

A háztáji gazdaságok termelését több csatornán keresztül értékesítették a tagok: a/ szabadpiacon keresztül, b/ az állami felvásárló szervekkel kötött szerződések útján, c/ a termelőszövetkezet révén. Az utóbbi esetben a nagyüzemi feláron osztozkodott a tsz és a tag. /A nagyüzemi felár pld. hizottsértés esetében kgr-ként 1 Ft volt./ A háztáji gazdaságok termelésének más részét a család saját szükségletére fordította.

A háztáji gazdaságok nagyon pozitív szerepet töltöttek be a termelőszövetkezeti mozgalom történetében, annak megerősödésében. Miben volt a jelentőségük?

Mindenekelőtt abban, hogy hatást gyakorolt a tsz tagok munkakedvére. Arra ösztönözte őket, hogy vegyenek részt a tsz termelésében, minél több munkaegységet szerezzenek, miután meghatározott munkaegységteljesítéshez kötötték a háztáji föld kiosztását.

Közvetlenül segítette a tsz gazdaság fejlődését, hiszen a tagok háztáji érdekeltsége, annak megszerzési vágya jól kapcsolódott a község gazdaság megerősödéséhez, s így a közösség és egyéni érdekek jól összekapcsolódott.

Hatással volt a tsz tagok közösgazdasághoz fűződő tudatának fejlődésére. A háztáji gazdaság emelte a tagság életszinvonalát. A Gorkij tsz hosszú éveken keresztül kevés jövedelmet tudott nyújtani tagjainak. Ezt enyhítette a háztáji gazdaság. Elviselhetőbbé tette a parasztság számára az új viszonyok kialakulását. Ilymódon a háztáji gazdaság megkönnyítette az átmenetet az egyéni gazdálkodásból a közös gazdálkodásba.

Az új termelési viszonyok elfogadása tudati fejlődést is követelt. Az a tény, hogy néhány napot a közösben, majd a háztájiban dolgozott a tsz tag - csökkentette a változás kínosságát. Volt idő és lehetőség az új viszonyokkal megbarátkozni akkor is, amikor a tsz-től kapott háztáji földön dolgozott a tsz tag. Természetes, hogy a közösben végzett munka szintén hatást gyakorolt az emberek gondolkodására, tudatának fejlődésére. Másfél évtized távlatából állítani lehet, hogy a tsz tagság jelentős része már elfogadta az új viszonyokat, azt magáénak vallja és ragaszkodik hozzá. A tudatátalakulás folyamata azonban még nem fejeződött be.

A háztáji gazdaságoknak nagy szerepük volt /és lesz még hosszú ideig/ a mezőgazdaság árutermelésében. A Gorkij tsz árutermelésének alakulását a 50. sz. táblázat mutatja. Ebből látható, hogy az átszervezés előtt kevés árut tudott produkálni a tsz. A teljes átszervezés után fokozatosan növekedett az államnak értékesített termékek tömege. A mezőgazdaság árutermelését jelentősen segítették a háztáji gazdaságok. "1965 évben Csongrád megye tanácsi területén /állami gazdaságokat kivéve/ a mezőgazdasági áruk össztömegének 59 %-át a tsz-ek, 41 %-át a háztáji gazdaságok adták." /III/ Az adatok jól érzékeltetik a háztáji gazdaságok nélkülözhetetlen szerepét az árutermelésben és a lakosság áruellátásának javításában.

A háztáji gazdaságok kevés ráfordítással viszonylag sok árut tudtak termelni. Jól hasznosultak itt a még nem, avagy már nem munkaképes családtagok, a tanyatelkek, a házaknál és a tanyán lévő istállók, ólak, az aratás utáni tarlók, a víz -

levezető árkok, csatornák partjai, a nem termő földterületek, a községi utcák és legelők.

A tsz vezetősége felismerve a háztáji gazdaságok gazdaságpolitikai jelentőségét, sok segítséget nyújtott tagjainak. Minden tehén után 200 □-öl lucernaterületet osztott, alomszalmát, kukoricaszárat juttatott, rét és legelő kaszálási lehetőséget biztosított. Akik szerződéses hizókat neveltek természetben kapták meg prémiumukat. Ilymódon a háztáji gazdaságok jelentős termelési szerepet játszottak a tsz-gazdaság mellett. Természetesen nem minden tsz-tag élt a háztáji gazdaság árutermelésének lehetőségével. Voltak olyan paraszti porták, ahol csak saját szükségletükre termeltek. Azonban ez is hasznosnak mondható, mert amíg a sajátjukat fogyasztották /sertéshus, zsír, szalonna, baromfi stb./ nem vették igénybe az állami készleteket.

A tsz tagok jelentős részének /kb. 40 %-ának/ életszínvonalát nemcsak a közösből és a háztáji gazdaságból származó jövedelem határozta meg, hanem egyéb jövedelem-források is, amelyek szintén jelentősek voltak. Sok családból csak egy kereső tartozott a tsz-hez, a másik / vagy a férfi, vagy a nő/ a Szegvári Kendergyárban, az építőiparban, KTSZ-ben, Háziipari Szövetkezetben, Állami Gazdaságban stb. dolgozott. A felnövő és munkába lépő családtagok közül sokan az iparban /Szentesen, Hódmezővásárhelyen/ találtak munkalehetőséget és keresetükkel javították a család létviszonyait. Ennek következtében nagy különbségek voltak a parasztcsaládok életszínvonalában. Jobban éltek azok a családok, ahol többen kerestek és alacsonyabb szinten azok, ahol 2-3 gyermeket neveltek. Itt az egy főre jutó jövedelem kevesebb volt.

A tsz parasztság egészének életszínvonala hosszú éveken keresztül alacsonyabb volt / és még ma is az / mint a bérből és fizetésből élőké. Még most is vannak olyan tsz tagok és családok, akik igen nehéz anyagi- és kulturális viszonyok között élnek.

7./ Az állam gazdaságpolitikájának szerepe a tsz gazdasági megerősödésében, a tagság jövedelmének alakulásában.

A tsz tagság községazdaságból származó jövedelmének nagyságát főleg két, egymással szorosan összefüggő tényező határozta meg: a/ A Gorkij tsz-ben termelt és a tagság személyi jövedelmére fordított anyagi javak tömege, b/ az állam gazdaságpolitikája, a hitelek útján visszajuttatott pénzösszeg hasznosulása a tsz gazdálkodásában, álló- és forgó alapjainak növelésében.

A Gorkij tsz gazdálkodásának eredményeit és fogyatékosságait már elemeztük. Láttuk a tsz tagság községből származó jövedelmének alakulását. Most azt kell megvizsgálni, hogy az állam gazdaságpolitikája milyen hatást gyakorolt a tsz tagság jövedelmére.

A magyar népgazdaságban a kötelező tervutasításos rendszer érvényesült. Kétségtelen, hogy a tervgazdálkodás kialakulásától kezdve /1947/ ez az irányítási rendszer /mechanizmus/ felelt meg a legjobban egy iparilag és mezőgazdaságilag elmaradott országban. " - A magyar népi demokrácia Európa egyik legelmaradottabb mezőgazdaságát örökölte a tőkés földesuri rendszertől". /112/

Ilyen viszonyok között nem is lehetett más választás, mint hogy az állam létrehozza a népgazdaság irányításának egy olyan centralizált rendszerét, amelyben a termelés, a felhalmozás, az anyagi javak elosztása az állam kezében összpontosulnak.

A gazdaságirányításnak ez a centrális formája azt jelentette egyrészt, hogy a Járási Tanács minden előírt a tsz számára, másrészt, hogy a termelvényeit államilag meghatározott /fix/ árakon kellett beszolgáltatni. Ennek következtében az állam az árpolitikával eleve meghatározta a tsz jövedelmének, felhalmozásának méreteit, és a tagság személyes jövedelmének nagyságát is. Érvényesült tehát az állam jövedelemelvonó szerepe a mezőgazdasággal szemben, amelynek fő eszközéül az árpolitika szolgált. A mezőgazdaság hosszubidőn keresztül az ipar akkumulációs forrását jelentette. Az árral történő jövedelemelvonás következtében nem érvényesült az ár ösztönző szerepe a tsz. termelésében.

A tsz lényegében nem rendelkezett saját terményeivel, legfeljebb azzal, amely a kötelező beszolgáltatás után megmaradt. Szabadpiaci értékesítésre nem, vagy alig tudtak árut szállítani. Termékeiket részben az állami szervek útján értékesítették, részben kiosztották a tagok között, majd a tsz gazdaságában hasznosították. Zöldség elárusító üzletet csak 1962-ben nyitottak a községben. A tsz függött a banktól, a tanácstól és csak akkor nyújtottak számára anyagi segítséget /hiteleket, kedvezményeket, termelési segítséget /, ha a népgazdaság közléseinek eleget tett. A tsz-nek érdekképviselői szerve nem volt. Minden szerv, amely hitelt nyújtott, vagy a felvásárlással foglalkozott - monopolhelyzetből tárgyalt vele.

Érvényesítették a tsz-el szemben a kötelező vetéstervet, gyakran még olyan növényfélések esetében is /dohány, gyapot, ricinus stb./, amelyhez sem a talaj, sem az éghajlati viszonyok nem kedveztek, sem megfelelő szakértelemmel nem rendelkeztek. Az így folytatott "kényszertermelés" gyakran gazdaságtalan volt, vontatottá tette a tsz megerősödését, a tagság jövedelmének növekedését.

Az állam árpolitikája különösen 1956-ig volt nagyon merev és kényszerítő hatású. Az 1957-ben kidolgozott agrárpolitika - benne az árpolitika is - már kedvezőbb volt a tsz számára. A kötelező beszolgáltatást a termékek állami felvásárlásának rendszere váltotta fel. A mezőgazdasági termékek felvásárlási ára növekedett, sőt 1959-ben újabb módosításokat - emeléseket hajtottak végre. Ezek az intézkedések már lényeges jövedelemnövelő hatást gyakoroltak a tsz gazdálkodására. Azonban az árrendszer továbbra sem volt megfelelő. "A mezőgazdaság termékek felvásárlási árszínvonala indokolatlanul alacsony, a mezőgazdasági termelésben használt iparcikkek ára pedig viszonylag magas. Az eddigi árak nagyon sok terméknek, különösen az állati termékeknek még az önköltségét sem fedezték"... "a mezőgazdasági termelői árak színvonala 26 %-kal alacsonyabb, az ipari árak szintje viszont 11 %-kal magasabb a társadalmi ráfordításoknál." /113/

Kiszámították a tsz-ben, hogy egy mázsa buza önköltsége megközelítette a 200 Ft-ot, az állami felvásárlási ára 1956-ban 60, 1959-ben 180.-, és 1960-tól 220.-Ft. A sertés, a szarvasmarha, a tej stb. termelésénél még nagyobbak voltak a termelési költségek és az eladási ár közötti különbségek. Még az önköltség sem térült meg. A tsz árbevételei nem tették lehetővé a termelés zavartalan működtetését, fejlesztését, de a tsz tagok jövedelmezését sem. A különböző szervek, / Tanács, Bank, MÉK. Állatforgalmi Vállalat stb./ a centrális érdekeket szolgálva - diktálták feltételeiket a tsz-nek. Gyakori volt a termékek leosztályozása, a felvásárlási árak önkényes megváltoztatása. Látható, hogy a tsz tagság jövedelmére az állam árpolitikája gyakorolta a legnagyobb hatást, s így a tsz-ben termelt értéknek csak egy része realizálódott a tsz-ben, más részét az állam a kötelező beszolgáltatással, majd a kötött árakkal elvonta és az ország anyagi erőforrásainak gyarapítására fordította.

A mezőgazdasági termelőszövetkezetekben folyó értéktermelésnek az a sajátossága, /azáltal, hogy a tsz tulajdonosokból álló gazdaság/, hogy megfelelő árpolitikai viszonyok között a több - lettermék jelentős részével is a tsz rendelkezik. Az érvénybe lévő árszínvonal következtében azonban a tsz-nek kevés volt a tiszta jövedelme. Az alacsony felvásárlási árak következtében gyakran még az átlagos munkaráfordítást sem kapta meg a tsz. A létrehozott új értékből még a szükséges munka termékét sem kapták meg a tagok.

Ily módon a tsz tagságnak kifizethető munkaegység értéke nagyon gyakran változott és nagyon eltérő nagyságrendű volt. Az egyik évben ugyanolyan erő kifejtést igénylő munkáért többet, más években kevesebbet tudott fizetni a tsz. A munkaegység értékének bizonytalansága demoralizálta a tagság munkakedvét, hatással volt a tsz gazdálkodására, mindenekelőtt felhalmozására. A jövedelem elvonásnak ebben a rendszerében a Gorkij tsz nem tudott / vagy csak nagyon keveset / saját erőből akumulálni. Ehhez az állam segítségét kellett kérni.

Megállapítható, hogy a Gorkij tsz álló- és forgóeszközeinek felhalmozása elsősorban állami hitelekkel történt. Az állam a gazdaság irányításának ebben a rendszerében nemcsak elvonta a tsz jövedelmének jelentős részét, hanem a nemzeti jövedelem elosztása során, hiteleket nyújtott a tsz-nek. A hitelek formája: gépek, építési anyagok, vetőmagvak, apa- és tenyészállatok kiutalásában jelentkeztek. A hosszulejáratu hiteleket az álló, a közép- és rövidlejáratu hiteleket a forgóalapok bővítésére fordították. A hitelnyújtás a tanácsi és a pénzügyi szerveken keresztül történt. A tsz megsegítésének ez a módja azt jelentette, hogy a tsz megerősödése és felhalmozása, valamint a tsz tagság jövedelmének alakulása elsősorban az állam kezében volt, tőle függött. Hogy ebben a mechanizmusban ilyen lassan növekedett a tsz tagság életszínvonala, ennek elsősorban az az oka, hogy egy elmaradott országot kellett felemelni a közepes fejlettségű iparral és mezőgazdasággal rendelkező színvonalra. Ez óriási anyagi befektetéseket követelt és az ország fejlesztéséhez a mezőgazdaságnak is hozzá kellett járulnia.

Az állam ár- és hitelpolitikája azt eredményezte, hogy a Gorkij tsz hitele rohamosan növekedett. A tsz tiszta vagyonának, a fel nem osztható szövetkezeti alapjának és hitelösszegének alakulását az 52. sz. táblázat mutatja. Ebből látható, hogy a fel nem osztható szövetkezeti alap 1960-től mindig kevesebb volt, mint a szövetkezet hitele. Voltak olyan évek /1960-61/ amikor a tsz hitele meghaladta a tiszta vagyon összegét. Az állam által nyújtott hitel a tsz-től elvont jövedelem egy részének visszajuttatását jelentette a tsz számára.

Ha a szövetkezetnek vissza kellett volna fizetnie hiteleit - csődbe jutott volna. Erre azonban nem került sor. A szövetkezetek megerősödésének segítése politikai kérdés volt. Az állam ügyelt - különösen 1957 után - a munkás-paraszt szövetség megtartására és a szövetkezetek fokozatos erősítésére.

A szövetkezeti mozgalom utóbbi éveinek gazdaságtörténete bizonyítja, hogy "... az irányítás mechanizmusa nem korszerű, elavult, sőt nem egy tekintetben fokozatosan gátjává vált a továbbfejlődésnek." /114/

A gazdaságirányítás fogyatékosságainak felismerése után a következő évekre vár az a feladat, hogy a torlaszokat odébb tegyűk a szövetkezetek még gyorsabb fejlődésének útjából. A jövő távlatai biztatóak.

-----00000-----

IRODALMI FORRÁSOK ÉS UTALÁSOK

- /1/ Győrfi György: Az Árpádkori Magyarország Történeti földrajza. Akadémiai Kiadó Bp. 1963. 900. old.
- /2/ Vármegyei Szociográfiák I. Csongrád vármegye Bp. 1938. 73-74 old.
- /3/ Magyar Törvénytár /Corpus Juris Hungarici/ 1657-1740 évi törvénycikkek gyűjteménye. III. 1723. évi dekrétuma.
- /4/ Magyar városok monográfiája III. Bp. 1928. 339-352 old.
- /4/a/A község régi pecsétjét a Szentesi Állami Levéltárban őrzik.
- /5/ Magyar Statisztikai közlemények 99. köt. Bp. 1936. 1622-163 old.
- /6/ Ugyanott.
- /7/ Ugyanott.
- /8/ Ugyanott.
- /9/ Ugyanott.
- /10/ Ugyanott.
- /11/ Csongrád megyei főispáni iratok. 37/1926. Szentesi Állami Levéltár.
- /12/ Szegvár község képviselőtestületi jegyzőkönyve 1939. Szentesi Állami Levéltár.
- /12/a Népszabadság 1966. dec. 31. száma. A falvak települési szervezete és a közegészségügy. c. cikk.
- /13/ Csongrád megyei főispáni iratok 37/1926. Szentesi Állami Levéltár.
- /14/ Ugyanott.
- /15/ Ugyanott.
- /16/ Szegvár község közgyűlési jegyzőkönyvek. 1944-1950. Szentesi Állami Levéltár.
- /17/ A szegvári 1919-es direktórium iratát 1960-ban találták meg Szentesen az Állami Levéltárban a főispáni iratok között.
- /18/ Szegvár község közgyűlési jegyzőkönyvek. 1944-1950. Szentesi Állami Levéltár.

- /19/ Földmunkás és Szegényparaszt Mozgalmak Magyarországon. 1848-1948. Szikra 1950.1030.old.
- /20/ Mérei Gyula: A magyar népidemokrácia története. Tankönyvkiadó Bp. 1961.43.old.
- /21/ Községi Földigénylő Bizottság iratai. 183/1945. Szentesi Állami Levéltár.
- /22/ Ugyanott. Megjegyzem, hogy dr.Berend József, aki dicskei Komáromi Ede ellen bejelentést tett, 1945-ben tagja volt az MKP szegvári szervezetének. 1946-ban nyugatra szökött. 1956 óta gyakran szerepel az "Amerika Hangja" adásaiban. Úszit és rágalmakat szór a szocializmusra.
- /23/ Ugyanott.
- /24/ Csongrád megyei Földhivatal 2198/944.számú jelentése. Szentesi Állami Levéltár.
- /25/ Ugyanott.
- /26/ Községi Földigénylő Bizottság 183/1945. Szentesi Állami Levéltár.
- /27/ Barakok azok az épületek, amelyekben az uradalom napszámosai és idénymunkásai laktak. Egy-egy helyiségben 50-100 ember feküdt a földre szórt szalmán. A derekegyházi Weiss Manfred uradalmában lebontásra került István-major, Ördögös-major és Tompahát-major barakjai és a gazdasági épületek /istálók, magtárak, raktárak/ jelentős része.
- /28/ Lenin Művei 28.kötet.Szikra Bp. 1952.172.old.
- /29/ Rákosi Mátyás.Válogatott beszédek és cikkek. Szikra Bp. 1955.239.old.
- /30/ A "Vad"-csoportokról / az engedély nélküli működő földbérlet szervezetekéről /szóló iratok. Szentesi Állami Levéltárban, külön iratkötegben.
- /31/ A szegvári Gorkij Tsz irattára.
- /32/ Erdei Mihály az MKP Csongrád megyei Bizottságának titkára és a megye országgyűlési képviselője volt.
- /33/ Váczi Sándor az MKP Csongrád megyei Bizottságának titkára volt, jelenleg /1966/ az MSZMP Szolnok megyei Bizottságának titkára.
- /34/ Karácsonyi Ferenc Csongrád megye főispánja volt 1945-től 1950-ig. Hódmezővásárhelyi lakos volt, 1965-ben meghalt.

- /35/ A MEZIG. 3143/1949.III.szám alatti okmánya. Szentesi Állami Levéltár.
- /36/ Ugyanott.
- /37/ A MEZIG. 3686/1949-III.számú okmánya. Szentesi Állami Levéltár.
- /38/ Ugyanott.
- /39/ Ugyanott.
- /40/ A MEZIG.3692/1949-III.sz.okmánya. Szentesi Állami Levéltár.
- /41/ A szegvári Gorkij tsz irattára.
- /42/ Szentesi járási Tanács VB.MG.osztálya 1647/1950 számú iratai. Szentesi Állami Levéltár.
- /43/ Szentesi járási Tanács VB.MG.osztálya 1904/20/1950.ikt. számú okmánya. Szentesi Állami Levéltár.
- /44/ Ugyanott.
- /45/ Szegvár község mezőgazdasági termelésének helyzete és fejlesztési lehetősége c. tanulmány. Készítette a Dél-Alföldi Mezőgazdasági Kutatóintézet. A tanulmány megtalálható a Délalföldi Mezőgazdasági Kutatóintézet dokumentárában.
- /46/ Idézett tanulmány.3.old.
- /47/ Idézett tanulmány 4.old.
- /48/ Idézett tanulmány 5.old.
- /49/ Idézett tanulmány 7.old.
- /50/ Idézett tanulmány 6.old.
- /52/ Idézett tanulmány 7.old.
- /53/ Idézett tanulmány 17.old.
- /54/ Idézett tanulmány 15.old.
- /55/ MSZMP.VII.kongresszusának jegyzőkönyve.Kossuth Bp.1960. 561.old.
- /56/ Szabad Nép 1951.február 21.száma.
- /57/ Szentesi járási Tanács VB.MG.osztályának iratai 1237/1951. Szentesi Állami Levéltár.
- /58/ Ugyanott.

/59/ Ugyanott. Megjegyzés: A Csongrád megyei Tanács VB.MG. osztálya 1951 július végén /91237/4/1961. aug.4.-én kelt utasítása előírta, hogy a megyében 2 hónap alatt, hetenkénti ütemezésben hány tagot kell beszervezni a tsz-be, hány kh. földdel. Imre a tervezet:

Dátum:1951.év.	tag	föld/kh.
VIII.6-12.	200	1600
" 13-19.	400	3200
" 20-26.	900	7200
IX. 27-2.	1400	11400
" 3-9.	1500	12400
" 10-16.	1200	10600
" 17-23.	1200	9600
" 24-30	1200	9600
2 hó alatt	8000 főt	65000 kh-t.

Ez a tervezet irreális, az élettől teljesen elszakadt.

/60/ Szentes járási Tanács VB.MG. 2137/1/195.számú iratok. Szentesi Állami Levéltár.

/61/ Ugyanott.

/62/ Ugyanott.

/63/ Ugyanott.

/64/ Ugyanott.

/65/ Szegvár Községi Tanács és VB. jegyzőkönyvek 1950.Szentes Állami Levéltár.

/66/ Ugyanott.

/67/ Megjegyzés: A disszertáció további részében lévő valamennyi táblázat az én összeállításom. Az adatokat a Gorkij tsz irattárából, a párt- és tanácsszervek által tárgyalt jelentésekből, a tsz. közgyűlési beszámolókból és a KSH Csongrád megyei Igazgatósága által 1950-évtől kiadott statisztikai adatszolgáltatásból gyűjtöttem.

/68/ A szegvári Gorkij tsz irattárában található jegyzőkönyvekből.

/69/ Fehér Lajos: A szocialista mezőgazdaságért. Kossuth 1963. 24.old.

/70/ Viharsarok 1953. július 5.-i száma. Szentes Állami Levéltár.

/71/ Szentes járási Tanács VB.MG.osztálya 624-6/1953.sz.Szentes Állami Levéltár.

/72/ Ugyanott.

/73/ Ugyanott.

- /74/ Mezőgazdasági AB.jegyzőkönyvek, Szegvár 1950-57.
Szentesi Állami Levéltár.
- /75/ Ugyanott.
- /76/ Az erre vonatkozó jegyzőkönyv a Gorkij tsz irattárában
található.
- /77/ Ugyanott.
- /78/ A dokumentumok megtalálhatók Szegvár Községi Tanács
irattárában.
- /79/ Az MSZMP. agrárpolitikájának tézisei. Kossuth Kiadó 1957.
24.old.
- /80/ Fehér Lajos: A szocialista mezőgazdaságért.Kossuth 1963.
118.old.
- /81/ Ugyanott.
- /82/ Ugyanott 127.old.
- /83/ Lenin Művei 30.kötet,Szikra.1953.184-185.old.
- /84/ MSZMP. határozatai és dokumentumai 1956-62.Kossuth 1965.
269.old.
- /85/ Az MSZMP szegvári szervezetének irattára.
- /86/ Az MSZMP. határozatai és dokumentumai 1956-62.Kossuth 1965.
269.old.
- /87/ Ugyanott.
- /88/ A megyei KSH termelőszövetkezeti tagoknak csak azokat az
embereket számítja, akik a tsz-ben dolgoztak és az SZTK-ba
is bejelentették őket. A termelőszövetkezet viszont olyan
embereket is /nem dolgozó/ tsz tagnak tekint, akik belép-
tek ugyan a tsz-be, de nem ott dolgoznak. Ezért van időn-
ként különbség a termelőszövetkezet és a megyei KSH tag-
nyilvántartásának adatai között. A történeti hűség kedvé-
ért dolgozatomban közlöm mind a Gorkij tsz, mind a KSH ál-
tal szolgáltatott adatokat. A két adatsor különbségét a
tsz-ben nem dolgozó tagokként szerepeltetem. Fontosnak tar-
tom ezt azért, mert a Gorkij tsz-re 1950-től kezdődően
mint "holt" teher" nehezédtek a nem dolgozó tagok.
- /89/ Szegvári Községi Tanács irattára. /VB.elnöki iratok./
- /90/ Harsus István kuláknak több mint 300 kh. földje volt,
1945 előtt, amelynek nagyrésztét elmulatta. Anekdotaként
beszéli róla a faluban, hogy az 1930-as évek derekán
lőháton hajtott be a hódmezővásárhelyi "Fekete Sas" szál-
lóda nagytermébe és ott táncoltatta csődörét. Minden pat-
kőszeg nyomáért 100 pengőt fizetett.

/91/ A Gorkij tsz irattára. Záraszámadási jegyzőkönyvek.

/92/ Csongrád megyében 1962 tavaszán az alábbi kilépési törekvések voltak:

	Szeged járás	Szentes város	Szentes járás	Makó J.V.	Csongrád város	Hmvhely város	Összes
Beadott kil.kér.	557	160	375	383	119	253	<u>1847</u>
Kivinni szánd. földter.	27	607	1835	1006	521	159	<u>4155</u>
Pártoló tag	4	21	65	16	1	7	114
Párt.tag földter.	-	84	326	61	-	23	494
<u>Kilépés okai:</u>							
SZTK.	97	-	-	67	-	7	171
Alacsony munkaegys. érték	<u>316</u>	-	38	2	2	14	372
Iparba menne	-	-	-	63	-	58	121
Más tsz- be	86	11	7	39	11	50	204
Egyéni lenne	-	149	100	139	50	30	468
családi ok	58	-	230	73	56	94	511
Kilépési kérelmét vissza- vonta	2	11	142	41	16	9	221
Közgyül. hozzájár.	86	29	48	173	-	227	563
Nincs rendezve	469	64	24	169	20	17	763
Közgyül. elutasít.	-	56	161	-	83	-	300
Kivitt földter.	23	16	-	2	-	-	41
<u>Belépett tagok</u>	430	104	535	796	60	313	2238
Behozott földter.	354	30	175	137	22	9	<u>727</u>
Más tsz- ból jött	86	12	-	19	-	46	163

1962 tavaszán Csongrád megyében is sokan kérték kilépésüket a tsz-ból. A fenti táblázat a kilépésekről szól és azok okait összegezi. Az adatok a Megyei Pártbizottság Archivumában találhatók.

- /93/ A Gorkij tsz. irattára. Zárszámadási jegyzőkönyvek.1962.
- /94/ László Ibolya: Köznapi lobogás.Magvető 1964.
- /95/ Mezig .III.1949.Szentesi Állami Levéltár.
- /96/ Ugyanott.
- /97/ Ugyanott.
- /98/ Ugyanott.
- /99/ Az MDP.K.B.-nek 1953.juniusi határozata.Rákosi:Válogatott beszédek és cikkek. Szikra. 1955.574-580 old.
- /100/ Tanácsi jegyzőkönyvek 1952. Szentesi Állami Levéltár.
- /101/ Fehér Lajos: A szocialista mezőgazdaságért.119.old.
- /102/ Mezőgazdasági Á.B. jegyzőkönyvei. Szegvár 1950-57.Szentesi Állami Levéltár.
- /103/ A Csongrád megyei Hírlap 1966. február 15.száma, ahol a Puskin tsz-ben alkalmazott "szegvári feketeseregéről" van szó. A Puskin tsz-ben 1955. februárban 60 állandó fizikai alkalmazott dolgozott, ebből 40 fő a gépcsoportban, 20 fő az állattenyésztésben.
- /104/ Fehér Lajos: az MSZMP. Politikai Akadémiáján mondott beszéde. Népszabadság.1966.április 8.számában.
- /105/ Ugyanott.
- /106/ A Népszabadság 1967.január 7.-i számában az "Egymásra találtak", vagy a Népszabadság 1967.február 11-i számában "A tsz-tagsági viszony új vonásai"- c. cikkek.
- /107/ A Szegvári Kendergyár pártszervezetének 1965. decemberi beszámolója.
- /108/ Dr. Nagy Lajos: A jövedelmi érdekelttség és a jelenlegi gazdasági mechanizmus a mezőgazdaságban c. előadása a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetemének 10 éves évfordulóján tartott előadása.
- /109/ Ugyanott.
- /110/ Gorkij tsz.pártszervezetének irattára. 1955. november.
- /111/ A termelőszövetkezetek 1967. március 15.-én tartott megyei küldött közgyűlésének beszámolójából.
- /112/ Népszabadság 1966. április 8.-i száma. Fehér Lajos elvtárs beszéde.
- /113/ Népszabadság 1966. január 6.-i száma. Fehér Lajos Bödőllőn mondott beszéde.
- /114/ Népszabadság 1966. április 8.-i száma. Fehér Lajos beszéde.

IRODALOM ÉS FORRÁSMŰVEK JEGYZÉKE:

- 1./ Engels. A parasztkérdés Franciáországban és Németországban. Szikra.1949.418-438 old.
- 2./ Lenin. A terményadóról. Lenin művei 32.köt. Szikra.1953. 342-391 old.
- 3./ Lenin. A szövetkezetekről. Lenin művei 33.köt. Szikra 1953. 467-475 old.
- 4./ Az agrárkérdésről szóló tézisek tervezete . Lenin művei. 31.köt. Szikra 1951.146-159 old.
- 5./ Az MSZMP országos értekezletének jegyzőkönyve. Kossuth 1957.
- 6./ Az MSZMP. VII. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth 1960. II-VI. fejezetig. 27-86 old.
- 7./ Az MSZMP. VIII. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth 1963. II-V. fejezetig. 26-73 old.
- 8./ Az MSZMP. határozatai és dokumentumai 1956-62. Kossuth 1964. /A mezőgazdaságra vonatkozó részek./
- 9./ Az MSZMP. agrárpolitikájának tézisei. Kossuth 1957.
- 10/ SZKP. története. XI. XII., XIII. fejezet. Kossuth. 1949. 478-600 old.
- 11/ Fehér Lajos. A szocialista mezőgazdaságért. Kossuth 1963.
- 12/ Erdei Ferenc. A magyar mezőgazdaság fejlődésének 20 éve. Kossuth 1964.
- 13/ Mérei Gyula. A népidemokrácia története. BP. 1961. Tankönyvkiadó.
- 14/ A kolhozépítés kérdései. Cikkgyűjtemény. Szikra 1951./Csak átnéztem./
- 15/ Szemere Vera. Az agrárkérdés 1918-1919-ben. Kossuth 1963.
- 16/ Szakács Kálmán. A kommunista párt agrárpolitikája 1920-30. Kossuth 1961.
- 17/ dr. Garamvölgyi Károly. Mezőgazdaságunk szocialista átalakítása. Kossuth 1965.
- 18/ Stenczinger László. Az Uttörő termelőség szövetkezet és a közös gazdálkodás szervezése. Mezőgazdasági kiadó. Bp. 1959.
- 19/ Szegvár község mezőgazdasági termelésének helyzete és fejlesztési lehetőségei c. tanulmány. A Délalföldi Mezőgazdasági Kísérleti Intézet Üzembiztonsági és tájkezelési csoportja. Szeged. 1961. Nyomtatásban nem jelent meg. A mű megtalálható az intézetben.

- 20/ Szentesi Állami Levéltár. Szegvár község mezőgazdaságára vonatkozó dokumentumok.
- 21/ Szentesi járási Tanács VB. Mezőgazdasági Osztálya, a szegvári Gorkij tsz-re vonatkozó iratok.
- 22/ Szegvár községi Tanács irattára.
- 23/ Köpörsdi Vera. A makói Lenin tsz. fejlődésének útja c. doktori disszertációja. 1965.
- 24/ Csizmadia Ernő, Nagy Sándor, Zsarnóczai Sándor: Az egységes szocialista szövetkezeti parasztsztyál kialakulása. Kossuth 1966.
-

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	1 oldal
<u>I. Szegvár község történetének vázlatos áttekin- tése.</u>	2- 12 "
1./ A község története	2- 4 "
2./ A község gazdasági és társadalmi viszonyai 1945 előtt.	4- 12 "
<u>II. Szegvár község mezőgazdaság a felszabadulás után. /1944 végétől, 1948 őszéig./</u>	13- 21 "
1./ A hatalom jellegének megváltozása 1944 végén	13- 14 "
2./ A földreform Szegvár községben	14- 17 "
3./ A földreform jelentősége és hatása a községben	17- 19 "
4./ Az újjgazdák küzdelme a földdel.	19- 21 "
<u>III. A termelészövetkezeti mozgalom fejlődése Szegvár községben. /1948-1956 között./</u>	22- 49 "
1./ A mezőgazdaság átszervezésének szükség- essége.	22- 23 "
2./ A termelészövetkezeti csoportok megala- kulása és fejlődése 1948 őszétől 1950 nyaráig.	23- 26 "
3./ Szegvár község és a Gorkij tsz gazdál- kodásának feltételei.	27- 32 "
4./ A termelészövetkezeti mozgalom fejlő- dése Szegváron 1950-53 júliusa között	32- 38 "
5./ A Gorkij tsz élete 1953 júliusától 1956 októberig.	38- 42 "
6./ A Gorkij tsz gazdasági élete 1956 őszéig.	42- 49 "
<u>IV. A szövetkezeti mozgalom fejlődése Szegváron 1956 és 1964 között.</u>	50- 90 "
1./ A Gorkij tsz az 1956-os ellenforradalom alatt	50- 55 "
2./ A tsz mozgalom Szegváron 1956 novemberé- től 1958 decemberig	55- 59 "
3./ A Gorkij tsz továbbfejlődése 1958 decem- berétől 1962 márciusig	59- 67 "
4./ A szegvári Gorkij tsz gazdasági és poli- tikai megazilárdulása és továbbfejlődése az átszervezés után	67- 85 "
5./ A Gorkij sz munkaszervezetének kialaku- lása . A tsz szervezeti felépítése	85- 87 "
6./ Az MSZMP. alapszervezet a Gorkij tsz-ben.	87- 90 "

V. <u>A mezőgazdaság szocialista átszervezésének eredményei és néhány tanulsága.</u>	91- 96 oldal
1./ Az átszervezés eredményei és szakaszai.	91- 93 "
2./ A szegvári Gorkij tsz történetének néhány tanulsága.	93- 96 "
VI. <u>A közös gazdaságból származó személyi jövedelem formáinak fejlődése és változása. A tagság anyagi érdekelttségének érvényesülése a szegvári Gorkij termelőszövetkezetben.</u>	97-113 "
1./ A tszcs tagság közösből származó személyes jövedelmének formái és nagysága 1948-50 között.	97- 99 "
2./ A tszcs tagság közösből származó jövedelmének elemzése /1948-50/	99-100 "
3./ A tsz tagság munkacsoport szerinti részesedésének fejlődése és változása 1951- és 1956 között.	100-107 "
4./ A tsz tagság közösből származó személyes jövedelmének alakulása 1957 és 1965 év között	107-117 "
5./ A tsz tagság termelési érdekelttségének növelése 1962 és 1965 év között.	117-122 "
6./ A Gorkij tsz tagságának jövedelem-forrásai.	123-128 "
7./ Az állam gazdaságpolitikájának szerepe a tsz gazdasági megerősödésében, a tagság jövedelmének alakulásában.	129-133 "
Irodalmi források és utalások	134-140 "
Irodalom és forrásművek jegyzéke	141-142 "
Tartalomjegyzék	143-144 "
<u>Mellékletek:</u>	
1./ Dokumentum fénykép	1 db.
2./ A szegvári Gorkij tsz térképe	1 "
3./ A szegvári Gorkij tsz felépítés/1965/	1 "
4./ A község gazdaságból származó jövedelem grafikonja.	1 "
5./ A tagság pénzben és természetben való részesedésének grafikonja.	1 "

B i r á l a t

Ágoston József: "A Szegvári Gorkij Tsz története 1948-1965"
című bölcsész doktori értekezéséről.

Kövés ilyen tárgyú doktori disszertáció kísérli meg azt, hogy a gazdaságtörténeti vizsgálódás mellett ilyen alaposan foglalkozzon a gazdasági viszonyok /lényegi és mechanizmusbeli/ elemzésével is, valamint az ezek közötti összefüggések megvilágításával. A szerző ezen kapcsolat tárgyalását nagy sikerrel oldja meg.

A szerző a gazdasági alap mély és szakszerű elemzésével bizonyítja, hogy jól ismeri és alkalmazza a marxista közgazdasági ismereteket is.

A disszertáció bizonyítja, hogy a szerző a marxizmus-leninizmus alapelveinek elkerülhetetlenségénél fogva. A marxizmus-leninizmus általános elveit nemcsak alkalmazza a mezőgazdaság szocialista átszervezésének és a termelőszövetkezeti jövedelemelosztásnak a vizsgálatánál, hanem igyekszik a magyar és a helyi sajátosságokat is kidomborítani.

A továbbiakban észrevételeimet főként a közgazdasági kérdésekkel foglalkozó VI. és VI. fejezetekhez teszem meg.

Különösen jók a disszertációnak azok a részei, amelyek a parasztság egységes osztály alakulását, a nőknek a termelőszövetkezeti munkában történő bevonását tárgyalják. Újzerű az a vizsgálat is, amely azzal foglalkozik, hogy mi határozta meg a tsz.-tagság személyes jövedelmében a pénzbeli és természetbeli juttatások arányát. Igen szemléletesek azok a fejtegetései is, amelyek a termelőszövetkezeti alkalmazottaknak a termelési-gazdasági viszonyokban elfoglalt helyzetét tárgyalja.

Az alapos munkát tükröző disszertáció, amelynek szerkezeti felépítése is áttekinthető és amely bizonyítja a szerző tudományos kutató munkában való kezdeti jártasságát is, néhány fogyatékossággal bír. Ezek közül a legfontosabbak: a/ A vizsgálatban szükséges lett volna a szegvári termelőszövetke-

zetet gazdasági környezetének vizsgálatára. A szegvári tsz. helyzetét össze kellett volna hasonlítani a megyei átlagos színvonallal, esetleg az országos színvonallal. b/ A mennyiségi elemzés során több helyen több oldalról kellett volna az összefüggéseket megmutatni. /Pl. a személyes jövedelem alakulásánál elemezni lehetett volna az egy tagra jutó személyes jövedelem mellett az egy területegységre jutó személyes jövedelem alakulását is, amely így kiszűrte volna a tagsűrűség változásának jövedelmi hatását./ c/ A disszertáció - bár alapvetően a régi gazdaságirányítási rendszer feltételei mellett tárgyalta a szegvári tsz. történetét - foglalkozhatott volna azokkal a gazdasági intézkedésekkel, gazdasági formákkal, amelyek már az új gazdaságirányítási rendszerre utalnak. /Hitel-elengedés, árszínvonal növelés, a tsz-ek vállalati jellege, amortizációs alap képzés, stb./ d/ A disszertációban több fogalomnak a használata nem elég pontos. Így többek között: a magyar földtulajdoni rendszerre nem a feudális, hanem a feudál-kapitalista szerkezet volt a jellemző. Ezen kívül Magyarországon sem mindenütt porosz uton fejlődött a mezőgazdaság. Egyes kérdéseket alaposabban meg kellett volna magyarázni, pl. azt, hogy mi az, hogy új szakasz 1967-től a tsz-ek fejlődésében, vagy miért volt abban az időben a földreform gazdaságilag haladó, stb.

A disszertáció messzemenően megfelel a vele szegben támasztott követelményeknek, sőt megállapíthatjuk, hogy az egyetemi doktori disszertációk közül is a legjobbak közé tartozik. Ennek alapján javaslom, hogy a disszertációt summa cum laude fokozattal fogadják el.

Szeged, 1967. november 25.

/Dr. Nagy Lajos/
tanszékvezető egyetemi tanár